د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا او د
ښوونکو د روزنې معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

هيوادپالنه

نهم ټولگی

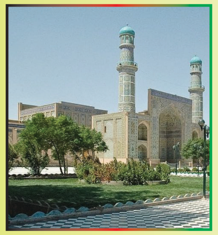

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش.

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
پيرودل او پلورل يې په کلکه منع دی.
له سرغړوونکو سره به يې قانوني چلن وشي.
moe.curriculum@gmail.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د
ښوونکو د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

هیوادپالنه

نهم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ .ش.

مؤلفان:

- محمد قاسم هیله من
- دکتور عنایت الله خلیل هدف

علمي ایډیټ:

- دکتور فضل الهادی وزین

سیاسي او فرهنګي ایډیټ:

- حبیب الله راحل د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې د پوهنې وزارت سلاکار

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین

ـ دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس

ـ سرمؤلف عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

کمپوز او ډیزاین:

ـ محمد اشرف امین

د چاپ د سمون چارې: محمد کبیر حقمل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس.

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

د لوی خدای ﷻ ډېر شکر دی چې انسان يې په احسن تقويم کې پيدا او هغه ته يې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پر ګاڼه يې سمبال کړ. ډېر درود دې وي د اسلام پر ګران پيغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ چې د انسانيت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنايي پيغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختيا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهير کې يو مهم رکن بلل کيږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتياوو سره سم تاليف کيږي. درسي کتابونه بايد د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل ديني او اخلاقي زده کړې د نوو ميتودونو له لارې زده کوونکو ته وليږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تأليف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زيار باسي چې په هېواد کې تعليمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هويت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معيارونو، نوو روزنيزو ميتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي. د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړېږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پياوړی کړي. د خبرو اترو او پيرزوينې د فرهنګ دودول، د هېواد پالنې او د مينې او محبت د حس پياوړی کول، ښښنه او پيوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښايي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوي موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې يو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هېواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تور تم او ناپوهۍ په وړاندې يې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هيله لرم د تعليمي نصاب په دقيق او مخلصانه تطبيق کې د هېواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنويت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هېواد د زده کړې د نظام بری د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شريفو خلکو، په تيره بيا له کورنيو او د زده کوونکو له درنو اولياوو څخه هيله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هيڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو ليکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرينو او د زده کوونکو له محترمو اولياوو څخه هيله کيږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړانديزونو او نيوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړيوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او وېش کې يې زيار ايستلی او مرسته يې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدای ﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پايه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپېڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سميع قريب مجيب.

د پوهنې وزير

دوکتور اسدالله حنيف بلخي

لړلیک

د لوست شمیره	سرلیک	مخ
۱	مناجات	۱
۲	د اسلام د ستر پیغمبرصلی الله علیه و سلم اخلاق	۴
۳	د افغانستان لرغونی تاریخي مدنیتونه	۷
۴	ملي ارزښتونه	۱۱
۵	د افغانستان د ملت شریکک ارزښتونه	۱۴
۶	ملي مشر: میرویس نیکه	۱۷
۷	پر شخصي ګټو د ملي ګټو غوره بلل	۲۰
۸	له اسلامي امت سره د افغانانو تړاو	۲۳
۹	د یوه باغ ګلان	۲۷
۱۰	ملي او تاریخي ویاړونه	۳۰
۱۱	احمدشاه بابا، پر دین، هېواد او خلکو مین واکمن	۳۳

د لوست شمیره	سرلیک	مخ
۱۲	هېواد پالنه، نه عصبیت	۳۶
۱۳	غازي میربچه خان کوهدامني	۳۹
۱۴	د آزادۍ په اړه د غازي امان الله خان ویناوې	۴۱
۱۵	د ملي مشرتابه ځانګړتیاوې	۴۴
۱۶	د ولسونو د لوړتیا او ځوړتیا لاملونه	۴۷
۱۷	کورنۍ جګړه، د ولسونو تباهي	۵۰
۱۸	علامه سیدجمال الدین افغان	۵۳
۱۹	هېوادپالنه او د ملي سوداګرو دنده او مسؤولیت	۵۶
۲۰	د لانجو او ربړو په هوارۍ کې د جرګو رول	۵۹
۲۱	د هیوادوالو د ځان، مال او ناموس ساتنه	۶۲
۲۲	پوهاند عبدالحکیم طبیبي	۶۵
۲۳	ملي یووالی، یوه څرګنده اړتیا	۶۸
۲۴	استاد صلاح الدین سلجوقي	۷۱
۲۵	د قانون منل د ملي یووالي ضامن	۷۴
۲۶	عدالت، د ټولنې د ټینګښت بنسټ	۷۷
۲۷	د ملي یووالي په پیاوړتیا کې د ډله ییزو رسنیو دنده	۸۰
۲۸	تعصب، یو ناروا عمل دی	۸۳
۲۹	دوکتور محمد یوسف	۸۶
۳۰	د هېواد حقونه	۸۹

مناجات

مورږ او تاسو د دعا نوم اورېدلی دی، پېژنو یې او تل دعا کوو. هره گړۍ او هر مهال د اړتیا د پیدا کېدو په وخت کې د خدای تعالی دربار ته د دعا لاسونه پورته کوو او د خپلو اړتیاوو د پوره کېدو غوښتنه ترې کوو. دا کار ټول مسلمانان هر وخت په هر ځای کې کوي. پر دعا سربېره په نورو لارو چارو هم له خدای جل جلاله څخه د خپلو اړتیاوو د پوره کېدو غوښتنه کوو. هره هغه غوښتنه چې په یوه ځانگړي حالت کې د الله تعالی دربار ته له عذر، زارۍ، بېوسۍ او نیاز سره مله وي، خپله کمزوري او د الله جل جلاله لویي او رحم پکې وستایل شي، مناجات بلل کیږي. مناجات او دعا که له یوې خوا له انسان سره د الله تعالی د مرستې لامل کیږي، له بلې خوا دا عمل پخپله عبادت هم گڼل کیږي او د نیکیو او ثوابونو په عملنامه کې لیکل کیږي.

مناجات په پښتو ادبیاتو کې پخوانۍ ریښې لري، د بیټ نیکه مناجات یې څرگنده بېلگه ده.

آیا تاسو تر اوسه کوم مناجات لوستی؟

لویه خدایه!

زه ستا کمزوری بنده یم، پر ما د رحمت باران واوروه، چې وچکالۍ ځپلې دښته مې ستا د رحمت پر اوبو خړوبه او گرمۍ وهلې سینه مې پرې یخه شي.

زما ربه!
زه د ګناهونو په سمندر کې ډوب یم، ما پخپل رحم او کرم ساحل ته ورباسه او له دې ډارووونکي حالت
نه مې وژغوره!
الهي!
زه په خپل خیراو شر نه پوهیږم، ما ته د خیر او فلاح لار راوښیه.
الهي!
زما کور، کوډله او جونګړه ورانه ویجاړه شوې، په اوړي کې مې ګرمي او په ژمي کې مې ساړه غوښې
او پوستکی رانه خوري، ته پر ما د خپل رحمت سیوری وکړه.
لويه خدايه!
زه نه پوهیږم، د ناپوهۍ د تورتم پردې مې پر سترګو خپرې دي، سترګې مې له تیارو او ناخوالو پرته نور
څه نهویني، ته مې له سترګو څخه د ناپوهۍ پردې لرې کړه، ته مې د زړه سترګې رڼې کړه.
الهي!
زه بې لارې شوی یم، ړوند یم، ښه او بد نه پېژنم. ما ته لار راوښیه، د سترګو نور راکړه، له بدو مې
راواړوه او پر نیکیو مې سم کړه.
لويه خدايه! زه ګنهکار یم، هره توبه بېرته پخپله ماتوم، بیا بیا ګناه کوم. انسان یم، بده ګړۍ او ناوړه
حالت مې ژر له یاده وځي، پر خپلو ژمنو نه دريږم، خو بیا هم د کړاو پر مهال ستا دربار ته درګرځم.
که هر څو مې وشړې، بیا درځم، ځکه:
له تا پرته چا ته ورشم!
چا ته وژاړم!
د چا لمن ونیسم!
له تا پرته څوک نه لرم. تا فرمایلي، زما له دربار او رحمت څخه
مه نهیلې کیږئ! زه هم د هغه شببې په تمه یم، چې ستا د رحمت او
مغفرت تر سیورې لاندې راشم، عقل پیدا کړم، هوښیار شم، سمه او کږه
لار وپېژنم، دوست او دښمن بېل کړای شم، ورور ته ورور ووایم او دښمن ته دښمن.
د ورور خبره واورم او دښمن ته نه ووایم.
الهي!
ما ته وس راکړه، چې خپل هېواد، دا زما وران او کنډر کورګی،
ودان کړم، مینه ورسره وکړم، ښکلی يې کړم، د پردیو له ناپاکو
منګولو څخه يې وژغورم.

الهي، زما ښکلی هېواد، زما شین او سمسور هېواد، زموږ د هېواد دښمنانو وران ویجاړ کړی او موږ یې زموږ د ناپوهۍ له امله د یوه او بل پر غاړه اچولي یو.

الهي!

دا د انسانیت او شریعت لار نه ده!

الهي!

ماته د انسانیت او شریعت لار وښیه او پر هغې مې رهي کړه.

خدایه!

ته راته د دې وران کورګي د ودانولو لارچار وښیه.

الهي!

ته مې په زړه کې له خپل کورګي سره مینه لا توده کړه او همت راکړه چې بېرته یې ودان کړم او د ګلو بڼ ترې جوړ کړم.

الهي!

زما بېوسی ته وګوره، زما ګناهونو ته مه ګوره، زما د ګناهونو پېټی زما له اوږو سپک کړه او پر هغه لار مې رهي کړه چې تا پرې خپل نازولي بنده ګان روان کړي دي. امین یا رب العلمین

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د پورته مناجات په اړه خبرې وکړي او وروسته دې یې خو تنه په وار په ښه او ښکلي غږ ولولي.

ارزونه

۱ – دعا او مناجات څه توپیر لري؟

۲ – آیا د دعا او مناجات وختونه او حالتونو سره یوشان دي او که توپیر لري؟

۳ – د مناجات پر مهال انسان څنګه حالت غوره کوي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د لوی خدای جل جلاله له دربار څخه د مناجات په ترڅ کې له روان حالت څخه د خپل هېواد د ایستلو غوښتنه وکړي او د کاغذ پرمخ دې یې ولیکي.

د اسلام د ستر
پیغمبر صلی الله علیه وسلم اخلاق

لوی خدای جل جلاله د اسلام گران پیغمبر صلی الله علیه وسلم د لویو اخلاقو د څښتن په توگه راپېژندلی دی. الله جل جلاله د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته فرمایي: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ ژباړه: «ته د لویو اخلاقو څښتن یې.»

د پیغمبر صلی الله علیه وسلَّم رسالت پر اخلاقو ولاړ دی، هغسې چې پخپله یې فرمایلي دي: «زه ددې لپاره رالیږل شوی یم چې نیک اخلاق د بشپړتیا پړاو ته ورسوم.»

د اسلام ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم ټول عالم ته د غوره اخلاقو بېلگه، ښوونکی او رحمت دی.

آیا تاسو ته د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نیکو اخلاقو کومه بېلگه در په زړه ده؟

په دې لوست کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اخلاقو څو بېلگې لولو، ترڅو د هغه مبارک پر قدمونو قدم کېږدو او د دنیا او آخرت سرلوړي او نېکمرغي تر لاسه کړو.

اخلاق د ایمان او دیانت معیار دی

د اسلام ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «تر ټولو غوره مؤمن هغه څوک دی چې نیک او ښه اخلاق ولري.» همدا راز روایت شوی چې یو چا د خدای له رسول صلی الله علیه وسلم څخه وپوښتل: «دینداري څه شی دی؟» د الله رسول صلی الله علیه وسلم ځواب ورکړ: {حسن الخلق}

يعنې، د ښه خوى لرل.
په يوه بل روايت کې له حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه وپوښتل شول: «د خداى تر ټولوغوره ورکړه څه شى دى؟» د الله رسول وفرمايل: {حسن الخلق}، يعنې نيک اخلاق. نيک اخلاق انسان ته د لوى خداى جل جلاله له خوا تر ټولو ښه او نيک سوغات دى.

د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د اخلاقو ځينې بېلګې

- د اسلام ستر پيغمبر ښکلې څېره درلوده، حيا ناک، متبسم او د پراخې تندې خاوند و، خپلو ملګرو ته يې د ښه او خندان چار چلن لارښوونه کوله. ساده ژوند يې درلود او په ټولو چارو کې يې سادګي خوښوله.
- د اسلام ستر پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته فقيران، بېوزلي او مسکينان ګران وو، له هغوى سره يې ناسته ولاړه کوله، ډوډۍ يې ورسره خوړه او مرسته يې ورسره کوله.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم له خپلې کورنۍ، خپلوانو او نورو خلکو سره، که به مسلمانان هم نه وو، صله رحم درلود. پر نورو يې هم د دې کار ټينګار کاوه. د ټولو حقونه يې سرته رسول، راشه درشه يې ورسره درلوده او د هغوى پوښتنه يې کوله، خو هيڅکله هم يې خپل خپلوان او کورنۍ تر نورو مسلمانانو غوره نه ګڼله.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم د کور په کارونو کې مرسته کوله، خپلې جامې يې پخپله ګنډلې، له خادمانو سره پر يو دسترخوان کيناسته، له بداى او بېوزلي سره يې يو شان روغبړ کاوه، تر هغه پورې يې خپل لاسونه نه خوشې کول چې مقابل لوري به نه وو پرېښې.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم به هيڅکله په هغو حلالو خوړو کې عيب نه لټولو چې حضور ته به يې وړاندې کېدل. که غوښتل يې چې ويې خوري، نو خوړل به يې او که نه، نو پرېښودل به يې.
- پر پيغمبر صلى الله عليه وسلم ماشومان ډېر ګران وو، هغوى به يې په غېږ کې اخيستل او شفقت او مهرباني به يې پرې کوله. مسلمانانو ته يې پر ماشومانو، په تېره بيا پر نجونو د مينې او شفقت امر کاوه او د کوچنيانو او ځوان نسل پر روزنې يې ټينګار کاوه.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم به چې په کومې غونډې کې برخه اخيسته، د غونډې برخوال يې د ځان په وړاندې له درناوي او تعظيم څخه منع کول. د غونډې هر ځاى چې به تش و، هلته به کېناسته.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم تر ټولو رښتيا ويونکى شخص و، ټولې خبرې يې له حقيقت سره سمې وې، که ټوکه يې هم کوله، خبره يې له صدق او رښتيا څخه لرې نه وه. د اړتيا ترکچې يې خبرې کولې. په خبرو کې يې بېځايه زياتوالى او لږوالى نه و.
- پيغمبر صلى الله عليه وسلم د عفوې او بښنې بېلګه وه. هيڅکله د ځان لپاره پر چا نه په غوسه

کېده. له چا څخه يې غچ نه اخیست.

- پیغمبر صلی الله علیه وسلم تر ټولو زړور انسان و، که به په کوم ځای کې خلکو ته خطر متوجه و، له ټولو مخکې کېده او د جګړې په ډګر کې دښمن ته تر ټولو نژدې شخص و.
- هرکله چې به پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته غم او خپګان رسېده، نو لمونځ او دعا به يې کوله، ویل به يې: «د سترګو روښنايي مې په لمانځه کې نغښتې ده.»

دا وې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او خویونو څو بېلګې. که چېرته مسلمانان او نړیوال په رښتینې ډول د هغو پېروي وکړي، نو څرګنده ده چې د دنیا او اخرت بریالیتوب او خلاصون به ترلاسه کړي، سوله، امنیت، نېکمرغي، سوکالي او پرمختګ به په ټولنه کې رامنځته شي.

فعالیت

زده کوونکي دې په وار سره په دې اړه خپل نظر څرګند کړي چې څنګه د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د شخصیت درناوی وشي.

ارزونه

١ – اخلاق د اسلام په دین او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په رسالت کې څنګه دریځ لري؟
٢ – حسن الخلق څه مفهوم لري او څنګه د ایمان او دیانت معیار دی؟
٣ – له خپلوانو، کوچنیانو، فقیرانو، بېوزلو او نورو خلکو سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چار چلن څنګه و؟
٤ – کله به چې د اسلام ستر پیغمبر ته غم او کړاو پېښېده، څه شي ته يې مخ اړاوه؟

کورنۍ دنده

د خپلو لویانو او مشرانو په مرسته د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حلم (نرمۍ)، عفوې او ښښنې په اړه یوه مقاله ولیکئ.

د افغانستان لرغونی تاریخي مدنیتونه

تاسو له خپل هېواد، افغانستان سره بلد یاست. په تېرو ټولګیو کې مو د هغه د جغرافیایي موقعیت او ارزښت، اوبو او هوا، اوسیدونکو، غرونو او دریابونو او نورو په اړه معلومات تر لاسه کړي دي. ویاړنې او افتخارات یې پېژنئ.

په دې لوست کې به د افغانستان د تاریخي مدنیتونه په اړه معلومات ترلاسه کړئ، پر دې به پوه شئ چې زموږ ګران هېواد د پېړیو په اوږدو کې د مدنیتونو زانګو وه او د خپل جغرافیایي موقعیت له امله تل له پردیو یرغلونو سره مخامخ و؛ له دې امله یې لوړې ژورې لیدلي او اوسیدونکو یې له ستونزو سره مقابله کړې ده.

تاسو د خپل ګران هېواد د ویاړ نښه څه شی بولئ؟

ستاسو په اند د هېواد د خپلواکۍ او استقلال د ساتلو لپاره کوم کار ډېر مهم دی؟

زموږ ګران هېواد، افغانستان هغه سیمه ده چې د تاریخي پېر دمخه له لرغونو دورو څخه بیا تر اوسه د مدنیتونو سرچینه، د فرهنګونو د تېرېدو لاره او د انساني فکر او تهذیب زانګو وه. د تاریخ په اوږدو کې له دې فرهنګ زېږوونکې خاورې څخه غښتلي مدنیتونه راپاڅېدلي او ددې خاورې اوسیدونکو په تاریخي بهیر کې تل خپله خپلواکي او ملي بنه ساتلې ده.

ویدي مدنیت

دا مدنیت د افغانستان د تاریخ له لرغونو وختونو، یعني د ۱۴۰۰ ق. م (قبل المیلاد) په شاوخوا کې له (ویدي)[1] دورې څخه پیل شوی او بیا د (اوستا) په دوره کې، تر شاوخوا ۱۲۰۰ ق. م پورې رارسېدلی. په دې دوره کې آریایان په بلخ کې د بدوي او کوچیتوب له ژونده ښاري ژوند او مدنیت ته رسېږي.

اوستایي مدنیت

د افغانستان د آریایي خلکو دویم مدنیت په بخدي (بلخ)، د هندوکش په شمالي او سویلي سیمو او د هلمند په وادۍ کې و، چې د (۱۲۰۰ ق. م) په شاوخوا کې پیل شوی او د (اوستا) په نامه یو کتاب ترې راپاتې دی. دا کتاب پنځه بابونه لري. دا مدنیت په بخدي (بلخ) کې زېږېدلی، له دې امله زموږ د هېواد په تاریخ کې ډېر زیات اهمیت لري. د اوستا کتاب د افغانستان د لرغونو خلکو مدني، فکري، مذهبي او فرهنګي اوضاع په ښه ډول بیانوي.

کوشاني مدنیت

تر دې وروسته زموږ د هېواد په لویدیځو سیمو کې د آریایانو، هخامنشیانو، اشکانیانو او ساسانیانو مدنیتونه منځته راغلي، خپل ځانګړي مدني او فرهنګي بنسټونه خپروي. د هخامنشي دورې په پای کې یوناني سکندر له ۳۳۰ څخه تر ۳۲۶ ق. م پورې د فارس له لارې پر افغانستان یرغل کوی. دا فتح افغانستان ته د یوناني ژبې، ادارې، سیاست، هنر، لیکدود او نورو فرهنګي مظاهرو اغېز راولي. د دویمې میلادي پیړۍ په لومړیو کې د افغانستان کوشاني لوی پاچا، کنیشکا د لویو کوشانیانو د لړۍ

۱- **اریا**: اصیل او نجیب، یا د ځینو په وینا زارع، کرونده ګر

ویدي مدنیت: آریایان د نفوسو او کورنیو د زیاتوالي له امله ختیځې خواته وکوچېدل او د سند له سینده د هند شمالي ارتو ورشوګانو ته تېر شول. په هغه ځمکه کې یو مدنیت جوړ کړ، چې د ((ویدي مدنیت)) په نامه یادیږي. ((وید)) څلور برخې درلودې، چې نومونه یې ((ریګ وید))، ((سام وید))، ((اتهروا وید)) او ((یجور وید)) وو.

اوستایي مدنیت: د آریایانو دویم مدنیت په بخدي (بلخ)، د هندوکش په شمالي برخو او سویلي سیمو او د هلمند په وادۍ کې و. د (۱۲۰۰ ق. م) شاوخوا راپیدا شوی او د اوستا په نامه یو کتاب ترې پاتې دی، چې پنځه بابه لري. دا کتاب د افغانستان په تاریخ کې ډېر ارزښت لري. اوستا د افغانستان د لرغونو اوسیدونکو مدني، فکري او فرهنګي اوضاع څرګندوي.

سکندر: د یونان په شمال کې د مقدوني پاچا، دویم فلیپ زوی و. بر ۳۵۶ ق. م د (پلا) په ښار کې زېږېدلی. سکندر په شل کلنۍ کې د پلار تر وژل کېدو وروسته پاچا شوی دی.

بنسټ کېښود او د افغانستان مدنیت او فرهنګ ته یې یوه ځانګړې بڼه ورکړه.
د کوشاني پېر کلتور، تمدن او هنر د خپلې لوړتیا او ځوړتیا پړاوونه تېر کړي او د اسلامي پېر تر پیل او د عربو د لښکرو تر نفوذ پورې رارسېدلی. بیا یې په اسلامي لومړۍ پېړۍ او د ٦٥٠ میلادي په شاوخوا کې خپل ځای یو بل ګډ مدنیت او فرهنګ ته پرېښود، چې هغه ته د افغانستان د لومړۍ اسلامي دورې فرهنګ ویل کیږي.

اسلامي مدنیت

د لومړۍ اسلامي پیړۍ پر لومړۍ څلورمه (شاوخوا ۲٤هـ) د اسلام د بریالیو لښکرو فتوحات تر خراسان او سیستان پورې رارسیدلي وو. د دوو پېړیو په اوږدو کې د اسلام د سپېڅلي دین، افکار، کلتور او ژبه ددې خاورې له لرغوني فرهنګ سره یوځای شوه.
له ۱۳۲ هـ کال وروسته د امویانو د واک کمبله ټوله شوه. خراسانیانو په بغداد کې د عباسي کورنۍ خلافت جوړ کړ. دا وخت په افغانستان کې یو ځانګړی اسلامي افغاني فرهنګ رامنځته شو، یعنې تر اسلام پر دمخه دورو او د فرهنګ پر پخوانیو بنسټونو یوه نوې مبدا زیاته شوه او هغه د قرآن عظیم الشان او اسلام اغېز و چې د افغانستان له هېواده د مدنیتونو د یوې لارې په توګه د هند، ماوراء النهر او چین خواته هم تېره شوه. د یوه انګرېز تاریخپوه په وینا د افغانستان خاوره د فرهنګونو د انشعاب ټکې او د ځلا مرکز او څلور لارې و.
څنګه چې خراسان د منځنۍ آسیا پر څلور لارې پروت و، نو له لویدیځه، ختیځ ته او له ختیځه لوېدیځ ته د افکارو د انتقال ځای وګرځېد. اسلامي فرهنګ چې اوس یې د ټولنې په ریښو کې ځای نیولی، د خلکو د ژوندانه ټول اړخونه یې تر اغېز لاندې راوستي او خلکو په خپلو سپېڅلو عقېدو او منلي ارزښتمن فرهنګ کې ځای ورکړی دی.
له دې ټولو لوړو ژورو له تېرولو وروسته پر ۱۱٦۰ - ۱۱۸٦هجري (۱۷٤۷ – ۱۷۷۳ م) د لوی احمدشاه بابا د واکمنۍ پر مهال د اوسني افغانستان د بنسټ ډېره

کېښودل شوه، چې د افغانستان د تاریخ اوسنی پېر هم له همدې ځایه پیلیږي.

په لنډه ډول افغانستان له لرغوني پېر نیولي تر اوسه پورې د مدنیتونو او فرهنګونو زانګو وه. بېلابېل مدنیتونه او فرهنګونه یې په خپلې غېږې کې روزلي دي. زموږ په دغه هېواد کې تل افغاني فرهنګ موجود و، که څه هم د زماني له تېریدو سره یې بڼې بدلون کړی دی، خو ددې څلورلارې افکارو، اندېښنو او مدنیت تل خپل افغاني هویت او ځانګړتیا ساتلې او له اسلامي فرهنګ او ارزښتونو سره لا نور هم بډای شوی دی.

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د افغانستان د یو لرغوني مدنیت په اړه خبرې وکړي.

ارزونه

۱ – زده کوونکو له پورته لوست څخه څه مفهوم واخیست؟

۲ – د هېواد پر تېر تاریخ او تاریخي ارزښتونو پوهېدل څه ګټه لري؟

۳ – اسلامي فرهنګ افغانستان ته په کومه پېړۍ کې راغی او د خلکو پر افکارو او عقایدو یې څه اغېز وکړ؟

٤ – څو تنه زده کوونکي دې د اسلامي فرهنګ څو سترې ځانګړتیاوې ونوموي.

٥ – موږ پر خپل هېواد ولې ویاړو؟

کورنۍ دنده

د هېواد پر تېر تاریخ ویاړنه موږ ته څه رازده کوي؟ په دې اړه دې زده کوونکي یوه لنډه مقاله ولیکي او په بل درسي ساعت کې دې نورو زده کوونکو ته ووایي.

ملي ارزښتونه

د افغانستان ټولنيز جوړښت ډېر په زړه پورې دى. داسې رنګارنګي پکې شته، چې د نړۍ په نورو ولسونو کې به يې بېلګه لږه وليدل شي. دا رنګارنګي يې د يوه باغ او چمن ګلانو ته پاتې کيږي. څومره چې په يوه باغ کې رنګارنګ ګلان وي، هماغومره يې ښايست او ښکلا هم زياته وي.

په ټوکميز ډول افغانستان د بېلابېلو قومونو او ټوکمونو ګډ کور دى. دلته پښتانه، تاجک، هزاره، ازبيک، ترکمن، بلوچ، نورستانى، پشه يي، عرب، پاميري، قزاق، قرغيز، براهوي، ګوجر او نور خنګ په خنګ اوسيږي. هغوى د قرآني آيتونو پر بنسټ د ټوکمونو، قومونو او ژبو بېلوالى يوازې د يو او بل د ښه پېژندلو يوه لار بولي، نه د امتياز او پر يو بل د غوره والي نښه.

ستاسو په اند ملي ارزښتونه کوم دي؟

ملي ارزښتونه له هغو شتمنيو څخه عبارت دي چې د هېواد هر اوسيدونکي ته ارزښت ولري، خپل مال او شته ورته ښکاره شي، خپلې پټې او ښکاره ګټې پکې ووينې، د وياړ نښه يې وبولي او د ساتلو لپاره يې له سر او مال څخه تېر شي.

ټول افغانان ځانونه ددې خاورې بچيان بولي او پر خپل افغاني هويت وياړي. هغوى ملي هويت، نه يوازې د ځان پېژندنې يوه لاره بولي، بلکې لوړ او عالي اخلاق، نارينتوب، غيرت، زړورتيا، ناموس ساتنې، سولې او جګړې، سخا، ښېښنې، ننګې، ميړانې، مېلمه پالنې او د لسګونو نورو ښو او غوره اخلاقو او غوره صفتونو يوه ټولګه يې بولي. په بېلابېلو غونډو او د ويناوو او خبرو د پخوالي لپاره

افغانيت د ځان افتخار او وياړ بولي.

۱ - **ملي يووالی**: ملي يووالی د افغانانو يوه ځانګړنه ده. کېدای شي کله ناکله افغانان په خپلو منځونو کې تاوتريخوالي ولري، هغه د ژوند مالګه او له ګډ ژوند څخه راولاړه شوې ستونزه بولي، خو د غليم پر وړاندې بيا يو موټی او يو اوسپنيز ګوزار شوي دي.

۲ - **ګډ کور او ګډ تاريخ**: د افغانانو بل وياړ ګډ کور او ګډ تاريخ دی. د افغانستان لرغونی تاريخ او لرغونی هېواد د ټول افغان ولس د لاس محصول دی. د غليم پر وړاندې يې تل ګډې قرباني ورکړې، پر خپل اوسپنيز موټي يې تس او نس کړي او هېواد يې د پرديو له ناولو منګولو څخه ژغورلی دی. که خپل تېر تاريخ ته وګورو دا به راته جوته شي چې افغان باتور ولس په تشو لاسونو او پر هېوادنی مينې او لوړې جذبې پرديو يرغلګرو ته ماتې ورکړې او سرماتي او غابښ ماتي يې له خاورې شړلې دي.

۳ - **ګډ برخليک**: افغانان پر دې ښه پوهيږي چې د يو واحد او يو موټي هېواد د اوسيدونکو په توګه ګډ برخليك لري؛ له دې امله يې د شخصي ګټو پرځای ملي ګټې او ارزښتونه غوره بللي او د هغو لوړولو او ساتلو ته يې متې بډ وهلي دي.

۴ – **جرګه**: ددې خاورې د اوسيدونکو لرغونی ارزښتمن دود دی. افغانان خپلې ټولې کورنی او ملي ستونزې د جرګې له لارې هواروي. افغانان په تاريخ کې داسې جرګې لري، چې د تاريخ په پاڼو کې په زرينو کرښو ليکل شوي دي.

۵ - **ملي بيرغ او ملي نښان**: د دې خاورې د بچيانو بل ګډ ارزښت دی چې تل يې د هغې د لوړ ساتلو لپاره قرباني ورکړې. د ۱۸۸۰ زېږديز کال د جولای د مياشتې ۲۷ نېټه چې د ۱۲۵۹ کال د زمري د مياشتې له شپږمې سره سمون خوري، د مېوند په وچه دښته کې د غازي محمد ايوب خان تر مشرۍ لاندې د هېواد له هرګوټ څخه زلميان راټول شوي وو. له پيرنګيانو سره د هېواد د بچيانو دويمه جګړه وه. د مېوند په جګړه کې ملالی د نورو نجونو په شان غازيانو ته اوبه رسولې. دا هغه جګړه وه چې د پېرنګي د ښکېلاك جرړې يې په لندن کې ولړزولې. برتانويانو د خپل وروستني يرغل لپاره له خپل ټول ځواك څخه کار واخيست. داسې ښکارېدله چې برتانويان د جګړې ګټونکي دي. د ايوب خان له څنګه څلور زره سپاره سرتيري په دريو خواوو کې خواره واره شول. انګريزانو د افغان غازيانو د آس سپرو دوړې ولېدلې او ګومان يې کاوه چې افغانان په تېښته شول. په ټول ځواك يې د جګړې ډګر ته را ودانګل. د غازيانو سرو وينو دښته ښکلې کړې وه. ملالی، چې له لرې جګړه څارله، وېې لېدل افغان بيرغچي د جګړې په ډګر کې را پريوت، ډګر ته يې را ودانګل، بيرغ يې په لاس کې ونيو او دا لنډۍ يې وويله:

«که په ميوند کې شهيد نه شوې — خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه»

ددې لنډۍ په اورېدلو د غازيانو ويني په خوټکېدو راغلې او هر غازي له تورو او ډالونو سره پر پرنګ مخ را واړاوه. د ملالۍ د لنډۍ ازانګو د جګړې بهير او برخلېک ته بدلون ورکړ او غازيانو جګړې ته مخه کړه، جګړه لاس او ګرېوان شوه. د انګريزانو او د هغوی د جګړې د ډګر د ملګرو مړي هرې خواته خواره واره پريوتل او له دښمن څخه لاره ورکه شوه. په دغې جګړې کې ملالۍ هم خپل ژوند له لاسه ورکړ. جګړه پای ته ورسيده او د سوبمنو افغانانو سوبې د لندن د واکمنۍ بنسټونه ولړزول. د ملالۍ نوم د افغاني سوبمنو اتلانو په کتار کې د هيواد په تاريخ کې ولېکل شو. راتلونکو نسلونو ته د ملالۍ نوم په وياړ وساتل شو، ښوونځي، مجلې، روغتونونه د ميوندي ملالۍ په وياړلي نامه ونومول شول.

په لنډ ډول ويلای شو چې د افغانانو ملي ارزښتونه پر اسلامي ارزښتونو لا پسې ښکلې شوي او ټولو اوسيدونکو ته تقدس او سپېڅلتيا لري. ميلمه پالنه، پنا ورکول، ننواتې منل او په لسګونو دې ته ورته نور داسې افغاني دودونه دي چې د ملي ارزښتونو په بنه کې هر افغان ته د وياړ او درناوی نښه ده.

فعاليت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د خپلې خوښې پر يو ملي ارزښت وغږېږي او د خپلو خبرو اترو پايله دې د خپل يو استازي له خوا ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

ارزونه

١ - شخصي ګټې او د ټولو ګټې څنګه يو له بله توپيروئ؟

٢ – د ګډ کور او ګډ تاريخ مفهوم څه شی دی؟

٣ - زده کوونکي دې يوه شېبه په دې اړه سوچ وکړي چې د ملي ارزښتونو د ساتلو روحيه څنګه ژوندۍ ساتل کيږي، بيا دې دوه تنه په خپله خوښه خپل نظر نورو ته وړاندې کړي.

٤ - يو زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته راشي، د يو څو مهمو ګډو ټکو نومونه دې واخلي چې هغه د هېواد استوګنو قومونو او ټوکمونو د يووالي لامل شوي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د ملي ارزښتونو په اړه لس کرښې مقاله وليکي او د هېوادپالنې د مضمون په بل درسي ساعت کې دې نورو ټولګيوالو ته واوروي.

د افغانستان د ملت شريک ارزښتونه

د نړۍ په بېلابېلو برخو کې پراته ولسونه له يوبل سره ګډ ټکي او مشترکات لري. دا ولسونه پر هغو ګډو ټکو راټولېږي او خپل ملي يووالی او وحدت پرې ټينګوي. يو شمېر لوړ ارزښتونه، لکه دين، مذهب، اساسي قانون، بيرغ، ملي سرود، هېواد، ملي هويت، تاريخ، فرهنګ، ژبه، اقتصادي ګټې او نور د ولسونو، ملتونو او دولتونو جوړوونکي توکي بلل شوي دي.

افغانستان د نړۍ د تر ټولو لرغوني هېواد په توګه کوم ګډ ټکي لري؟ کوم ارزښتونه او عناصر ددې ولس د ملي يووالي او يو موټي توب لامل وو؟ په سخت او ستونزمن حالت او له پرديو يرغلګرو سره د مقابلې لپاره کوم عوامل ددې ولس د وحدت او برياليتوب لامل شوي وو؟

زموږ هېواد، افغانستان له وياړه ډک لرغونی تاريخ لري. زموږ خاوره د پخوانيو آريايانو اصلي ټاټوبی دی. څو زره کاله دمخه آريايان له همدې سيمې څخه نورو ځايونو ته لېږدېدلي او بشري تمدنونه يې په هند، فارس، اروپا او د نړۍ په نورو سيمو کې رامنځته کړي دي. دا خاوره له لرغوني زمانې څخه تر اوومې ميلادي پيړۍ پورې د آريانا په نامه پېژندل شوې وه. له اوومې پېړۍ راوروسته تر اتلسمې پېړۍ پورې د خراسان په نامه مشهوره وه. د اتلسمې پېړۍ له نيمايي راوروسته د افغانستان په نامه ونومول شوه.

زموږ د ولس مهم ګډ ټکي

د تاریخ په اوږدو کې ډېر ګډ ټکي، لکه ګډه خاوره، ګډ فرهنګ، ګډ تاریخ، ګډو احساساتو او عاطفو ددې ولس خلک یو موټی کړي چې په پایله کې یې د بهرنیو دښمنانو او تاړاکګرو په وړاندې له خپل هېواد او تاریخي میراثونو څخه په پوره مېړانې او اتلولۍ دفاع کړې ده. له هغه وروسته چې د اسلام سپېڅلي دین دا خاوره رڼا کړه او خلکو یې د اسلام په انسان جوړوونکي او ژغورونکي دین ایمان راوړ، دیني عقېده او اسلامي ګروهه ددې سیمې د اوسیدونکو بنسټیز ګډ ټکی شو.

ددې خاورې تر ټولو لوی دولتونه د اسلام تر سیورې لاندې منځته راغلي دي. په اسلامي پېر کې زموږ د خلکو زیاتره برې او په علمي، سیاسي، پوځي او فرهنګي ډګرونو کې لاسته راغلې ویاړنې ددې خاورې د بچیانو په برخه شوي دي. د کورني تاوتریخوالي او بهرنیو یرغلونو په وړاندې دیني احساسات او هېوادنۍ مینه تل د ولسونو د ویښتیا، د جهاد د مورچلونو د بریالیتوب او د افغانانو د یووالي او پیوستون لامل و.

ددې سیمې د بېلابېلو قومونو او قبېلو خلکو، رنګارنګو نژادونو، ژبو او دود او دستور د یوه باغ د بېلابېلو ګلونو په څېر یو واحد ملت جوړ کړی. ټولو ته خپل هېوادګران دی او د دفاع او سمسورولو لپاره یې له یو بل څخه مخکې کیږي، سرونه ښندي او له هېواد څخه ځانونه قربانوي. د یوې ګډې عقیدې درلودل چې د ولس ټول خلک پرې راټول شي او پر همدې ګډې عقیدې خپل ملي هویت تثبیت کړي، د هر ولس د هیلو د سرته رسېدو او غوړېدا لامل کیږي.

د دې هېواد ټول زامن دنده لري چې د اسلام د سپېڅلي دین د لارښوونو په رڼا کې په ورورولۍ او برابرۍ، سربښندنو، یووالي او پیوستون تر یو واحد بیرغ، واحد دولت او واحد قانون لاندې د خپلو نیکونو د ویاړونو د ساتلو او لوړولو په لار کې ګامونه پورته کړي، د خپل ګران هېواد د ودانولو، بیارغاولو او پرمختګ لپاره کار وکړي او له هیڅ راز هلو ځلو څخه ځانونه ونه سپموي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ولسونو د ملي یووالي د مهموګډو ټکو نومونه واخلي، و دې وایي چې د خلکو په پیوستون کې کوم یو ډېره مهمه ونډه لري.

ارزونه

۱ – د افغانستان خاوره په لرغونو زمانو کې د کومو قومونو ګډ کور و؟ ددې خاورې لرغوني اوسیدونکي د نړۍ کومو برخوته ولېږدېدل؟

۲ – ولې ګډه عقیده د هېواد ټول اوسیدونکي په خپل شاوخوا راټولای شي؟

۳ –د افغانستان د مهمو تاریخي دورو نومونه کوم دي؟

٤ – په اسلامي دوره کې د افغانستان د یو شمېر ویاړونو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې له ملي ګډو ټکو څخه یو غوره کړي او په ملي یووالي او د هېواد په ودې او پرمختګ کې دې د هغې د ونډې په اړه یوه مقاله ولیکي.

ملی مشر: میرویس نیکه

افغانستان په خپله غېږه کې نومیالي مشران، مجاهدین، پوهان، لیکوال او شاعران روزلي دي. هر یوه پر خپل مهال خپلو خلکو او خاورې ته نه هېرېدونکي خدمتونه کړي او خپل نومونه یې تلپاتې کړي دي. د هغوی پېژندل زموږ د هر یوه افغان دنده ده. موږ ته ښايي د هغوی کارنامې يادې وساتو او وياړ پرې وکړو.

میرویس نیکه د نومیالیو ملي مشرانو او ملي اتلانو له ډلې څخه دی. نوموړي له غلیم څخه د هېواد په آزادولو کې ستر رول لوبولی دی. له همدې امله یې نوم زموږ د هېواد د تاریخ په زرینو پاڼو کې ښکل شوی دی.
میرویس خان پر ۱۰۸٤ هـ ق / ۱٦۷۳م کال کې زېږېدلی دی. پلار یې ښالم خان نومیده، چې د هوتکو د قوم یو منلی مشر و. مور یې نازو انا د سلطان ملخي توخي لور وه. نازو انا به په اوداسه خپل زوی ته شیدې ورکولې او د هغه پالنه او روزنه یې په اسلامي او ملي ارزښتونو وکړه.
میرویس خان په زلمیتوب کې د وخت زیاتره دودیز علوم لوستي وو. پښتو، فارسي او عربي ژبې یې ښې زده وې. له زده کړو وروسته په سوداګرۍ بوخت شو. له خراسانه به یې مالونه هندوستان او له هغه ځایه به یې هیواد ته راوړل، ګټه به یې هم کوله او د نوروخلکو له حاله به هم خبرېده.
صفوي شاه حسین پر ۱۱۰٦ هـ ق / ۱٦۹٤ م کال په ایران کې پاچا شو. د ګورجستان اوسیدونکی،

ګورګین ګورجي، چې نوی مسلمان شوی و، کندهار ته د خپل حکومت د استازي په توګه را ولېږه.
ګورګین ډېر ظالم او سخت زړی انسان و، پر افغانانو یې ظلمونه پیل کړل. څوک نه و چې ددې بې ګناه خلکو غږ واوري. د خلکو غږ تر هیڅ ځایه نه رسیده. ډېر افغاني مشران د ګورګین له خوا ووژل شول. د خلکو د امید سترګې یوازې او یوازې میرویس خان ته، چې د هوتکو مشر و، اوښتې وې. له هغه څخه یې د مرستې غوښتنه وکړه. میرویس خان هم د خپلو خلکو او هیواد خدمت تر هرڅه ښه وباله، سوداګري یې پرېښوده، د هیواد خدمت ته یې ملا وتړله. لومړی یې د خلکو تر منځ ملي یو والی رامنځته کړ او بیا یې ګورګین ته ځان نژدې کړ، خو ګورګین پر ده بې اعتباره شو، دی یې په ۱۷۰۷م کال اصفهان ته ولېږه. شاه حسین ته یې په پټه حال ولېږه، چې هلته یې نظربند کړي.
شاه حسین صفوي میرویس خان هلته نظربند کړ، خو میرویس نیکه په خپل خدای ورکړې استعداد، د اصفهان په دربار کې نفوذ وکړ. د میرویس خان پوهې او قوي منطق، نه یوازې ډېر ژر دی له بنده خلاص کړ، بلکې په ډېر درناوي یې حج ته د تللو اجازه هم ورکړه. تر حج وروسته بېرته د اصفهان دربار ته راغی او له هغه ځایه یې ګورګین ته د سلاکار او ښاروال په توګه د مقررۍ رسمي فرمان واخیست او کندهار ته راغی.
میرویس خان په کندهار کې د ولسي پاخون لپاره یوه جرګه جوړه کړه او پرېکړه یې وکړه، لومړی دې د بلوڅو، ترینو او کاکړو خانان دې ته وهڅول شي، چې صفوي حکومت ته د مالیې له ورکولو څخه ډډه وکړي، هغوی همداسې وکړل. ګورګین خپل شپږ زره کسیز لښکر ژوب او بلوچستان ته ولېږه، پخپله هم ورپسې رهي شو او له میرویس خان څخه یې هم وغوښتل چې هلته ورشي. میرویس خان له اوو زرو پښتنو عسکرو سره هلته ځان ور ورساوه. د شپې یې پر ګورګین حمله وکړه. هغه او د هغه ټول کنډک یې له منځه یوړ. پخپله یې د ګورګین کالي واغوستل او د هغه د وژل شوو پوځیانو کالي یې خپلو پوځیانو ته واغوستل.
د کندهار د ښار ساتونکو چې کله خپل عسکر په راتلو ولیدل، د کندهار ښار دروازې یې ورته بېرته کړې، میرویس خان کندهار ښار ته ننوت او د ایراني پوځ په وژلو یې لاس پورې کړ. ښار یې ونیو او ملي جرګه یې راوبلله. ملي جرګې دی پر ۱۱۱۹ هـ ق (۱۷۰۹م) کې د مشر په توګه وټاکه.
میرویس نیکه له ټاکل کېدو وروسته د کندهار ښار دیوالونه ترمیم کړل، په ښار کې یې غله او وسله جمع کړه، د کندهار ښار خلک یې سره راټول کړل او ورته یې وویل:
«که چېرې په تاسو کې داسې خلک وي، د آزادۍ پر دې لوی نعمت، چې موږ په ډېره اسانۍ سره ترلاسه کړی، خوښ نه وي، هغوی دې ځان څرګند کړي او له دې جرګې څخه دې ووځي، هیڅوک به په هغوی غرض نه کوي. داسې خلک بې شکه ددې آزاد ریاست له پولې نه بهر د یوه نوي

ظالم پاچا تکل کولای شي.»

میرویس خان د واک له تر لاسه کولو وروسته د کندهار چارې برابرې کړې، له ابدالیانوسره یې د روغې جوړې تګلاره تعقیب کړه، بلوڅان یې وستایل، د هند له ګورګاني دربارسره یې د نژدې اړیکو لپاره له هغه هیواد سره د سوداګرۍ راکړه، ورکړه پیل کړه. افغان غازي د هیواد له آزادولو او د کندهار د چارو له سمون وروسته په ۲۸ د ذوالحجه حرام، ۱۱۲۷ هـ (۱۷۱۵م) کال له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې، د تلپاتې دنیا په لوري یې روح والوت او کندهار ښار ته نژدې د کوکران په سیمه کې خاوروته وسپارل شو. پښتانه، ملي مشر میرویس خان د هغه د خدمتونو له امله د «نیکه» په لقب یادوي او ډېر درناوی یې کوي.

د میرویس نیکه مشهوره وینا ده چې وایي: «که تاسو سره یو نشئ، د پردیو جغ له خپلو اوږو لرې کولای نشئ!»

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په غور ولیکي، چې څنګه کولای شي لا له همدې شېبې څخه هېواد ته د خدمت جوګه شي، ټولې په پام کې نیول شوې دندې دې په یو لست کې ولیکي او د هرې ډلې استازی دې یې نورو ته واوروي.

ارزونه

۱ - ستاسو په اند د هېواد د خپلواکۍ اخیستل اسان دي، که ساتل یې؟

۲ - درې تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د ملي مشر د ځانګړتیاوو په اړه دې خبرې وکړي.

۳ – دا وینا: «یا به یو کیږو، یا به ورکیږو!» څه معنا لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په یوې مقالې کې ولیکي چې د ملي مشرانو پر ژوندلیک پوهېدل څه ګټه لري.

پر شخصي ګټو د ملي ګټو غوره بلل

هر انسان پر خپلې ګټې خوشالیږي او د ځان په ګټه د هغې د کارونې لپاره هڅه او هاند کوي. د هغې د ساتنې او له هغې څخه د دفاع لپاره مقاومت کوي. د یوې ټولنې د وګړو ګټې کومې دي؟
د شخصي او عمومي ګټو تر منځ توپیر څه شی دی؟ تاسو کومه یوه ګټه غوره بولئ او ارزښت ورکوئ؟
په دې لوست کې به دې پوښتنو ته ځوابونه ترلاسه کړئ.

د خصوصي او عمومي ګټو پېژندنه

د هرې ټولنې وګړي ډېرې ګټې لري. ددې ګټو یو شمېر پخپله په انسان یا د هغه په کورنۍ او نژدې خپلوانو پورې اړه لري، خو یوه برخه یې د ټولنې په ټولو وګړو پورې اړه لري. لومړي ډول ته یې خصوصي یا شخصي ګټې او دویمې برخې ته یې عمومي ګټې یا ملي ګټې ویل کیږي.
په پانګه والو نظامونو کې د وګړو پر اصالت ټینګار کیږي، د یوه وګړي ګټې پر عامه ګټو غوره بلل کیږي، د وګړي لاسونه یې د هغه د غوښتنو په ترلاسه کولو کې پرانیستي پرېښي وي. په وړاندې یې په ولسواکو نظامونو کې فردي ګټې له منځه ایستلي او عمومي ګټو ته یې غوره والی ورکړی دی. د اسلام سپېڅلي

دین پر اعتدال او منځلاریتوب ټینگار کوي، هم شخصي او هم عمومي گټو ته ارزښت ورکوي. په ځینو ځایونو کې عمومي گټې پر شخصي گټو غوره بولي.

عمومي گټې پر شخصي گټو ړومبی کول

د یوې ټولنې زیاتره ستونزې او گډوډۍ له همدې ځایه پیلیږي چې وگړي یوازې او یوازې د خپلو شخصي گټو په اړه سوچ کوي او خپلو عمومي گټو ته پام نه اړوي. په بله وینا عمومي گټې خپلې نه گڼي. په داسې حال کې که ښه پام وکړو، په حقیقت کې عمومي گټې د ټولنې د هر وگړي گټې دي، له دې امله عمومي گټې پر شخصي گټو غوره دي؛ ځکه له شخصي گټو څخه یوازې د مال خاوند گټه اخلي، خو له عمومي گټو څخه هم پخپله یو وگړی او هم ټوله ټولنه گټه پورته کوي. که چېرته شخصي گټې پر عمومي گټو غوره وبلل شي، زیان یې د یوې ټولنې ټولو خلکو ته رسیږي.

عمومي گټو ته د زیان رسولو بېلگې

• که یو څوک د خپلو گټو لپاره د نورو پر حقونو او شتو گېډه واچوي، که چېرته یو شخص یا یو بانک دگټې اخیستلو (سود) له لارې مخکې لاړ شي، سلگونه او آن زرگونه خلک زیان مومي.

• که یو څوک پر غلا، بډو اخیستلو او یا اختلاس لاس پورې کړي، سلگونو خلکو او عامه شتمنیو ته زیان رسیږي.

• که یو سود اگر پر احتکار او چلوټۍ لاس پورې کړي، ټولو خلکو ته یې زیان رسیږي. له همدې امله اسلامي شریعت د احتکار او چلوټۍ عملونو ته دنیوي او اخروي سزا ټاکلې ده.

• که یو وگړی د خپلې شخصي گټې لپاره عامه لاره وتړي، یا یې په خپل کور یا هټۍ کې ننباسي، یا د خپل کور خځلې او چټلې په لاره او کوڅه کې واچوي، په دې ټولو حالتونو کې نورو ته زیان رسوي چې دا یې د انساني اخلاقو او اسلامي شریعت څخه یو مخالف عمل گڼل کیږي.

• که یو څوک د خپلې شخصي گټې لپاره د خلکو د ښښلو اوبه ککړې کړي، یا په استوگنځایونو کې د کارخانو په جوړولو چاپیریال ککړ کړي، یا د کومې هټۍ یا هوټل څښتن پاتې شوي او غیر صحي خوراکي توکي پر خلکو وپلوري، په حقیقت کې یې عامه گټو ته زیان رسولی دی.

• که یو زده کوونکی ښوونځي ته په لاره یو څوک وځوروي، د خلکو کورونو ته ډبرې واچوي، پر دېوالونو خط راکاږي، د خلکو د تگ راتگ لاره بنده کړي، د نجونو د ښوونځیو مخې ته راټول شي، د ښوونځي میزونو او څوکیو او نورو توکو ته زیان ورسوي، په حقیقت کې یې عمومي گټو ته زیان رسولی او خلک یې ځورولي دي.

يو هېوادپال او نيک وګړی هغه څوک دی چې عمومي ګټې پر شخصي ګټو غوره وبولي او د عامه شتمنيو د ساتلو او څارلو په لاره کې هلې ځلې وکړي او نور هم پرې نږدي چې ملي او عمومي ګټو ته زيان ورسوي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دريو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې پر شخصي ګټو د ملي او عمومي ګټو د غوره بللو په اړه په خپل منځ کې خبرې وکړي. په پای کې دې د هرې ډلې استازی د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې ډلې د خبرو نتيجه دې نورو ته وړاندې کړي.

ارزونه

١ – ملي ګټې له عمومي ګټو سره څه توپير لري؟
٢ - که شخصي ګټې پر ملي او عمومي ګټو دمخه شي، څه ستونزه رامنځته کېږي؟
٣ - ښه هېوادوال د ملي او عامه ګټو په ساتلو کې څه رول لوبولای شي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د عامه ګټو د ساتلو او خوندي کولو په اړه يوه مقاله وليکي.

له اسلامي امت سره د افغانانو تړاو

(د يو واحد امت په توګه)

هر ملت يو لړ داسې اصول او لارې چارې لري چې د هغه ولس د ژوندانه بنسټونه جوړوي. د هغه ولس وګړي د دغو اصولو او لارو له مخې له نورو ولسونو څخه بېليږي. له اسلامي نړۍ سره د يوه واحد اسلامي امت په توګه د افغانانو اړيکې هم دغسې اصول او لارې چارې لري چې د هغوی په لرلو له نورو امتونو څخه بېليږي.

د اسلامي امت اصول او بنسټونه کوم دي؟ اسلامي ستر امت څنګه رامنځته شوی دی؟ د هغې ځانګړتياوې کومې دي؟ افغانستان د مسلمان امت په ليکه کې څنګه دريځ لري؟

په دې لوست کې به د پورته پوښتنو ځوابونه تر لاسه کړئ.

د اسلامي امت بنسټ

د اسلام پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم له بعثت وروسته د اسلامي امت د بنسټ لومړۍ خښته کېښوده. اسلامي امت د نړۍ پر مخ د نورو امتونو په خلاف، يوازينی امت دی چې د توحيد پر عقيدې ولاړ دی. اسلامي امت د يوه خدای پالنه کوي، د اسلامي امت کتاب يو او د هغوی پيغمبر يو

او قبله یې یوه ده. لوی خدای جل جلاله اسلامي امت داسې راپېژني: ﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ [سورة الانبياء: ۹۲]{ژباړه: «دا امت، ستاسو یوازېنی امت دی او زه ستاسو رب یم، نو یوازې زما عبادت [اطاعت] وکړئ.»

اسلامي امت په ټولې نړۍ کې خپور دی، ددې امت کتاب او قانون (قرآن کریم) جهاني کتاب او ټول بشریت ته نازل شوی دی. الله جل جلاله فرمايي: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ [سورة یوسف: ۱۰۴]

ژباړه: «دا کتاب (قرآن کریم) ټولو نړیوالو ته له نصیحت پرته بل څه شی نه دی.»

د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پر ټول بشریت مبعوث شوی دی، لکه چې لوی خدای د هغه په اړه فرمایلي دي:﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾[سورة سبآ: ۲۸]

ژباړه: «موږ ته ټولو انسانو ته زېری ورکوونکی او ډاروونکی لېږلی یې.»

د اسلام د همدې نړیوالتوب له امله د اسلام د سباوون په هماغه پیل کې ابوبکر عربي، بلال حبشي، صهیب رومي او سلمان فارسي د اسلامي امت په لومړنۍ هسته کې ځای وموند.

د اسلامي امت په منځ کې د افغانستان دریځ

افغان مسلمان امت د اسلامي امت نه بېلېدونکی ټوټه ده او د افغانستان خاوره د اسلامي عالم ارزښتمنه او ګټوره تاریخي سیمه ده. ددې خاورې تر ټولو لوی ویاړونه د اسلام په سیوري کې د اسلام په نامه د افغان ولس په برخه شوي دي.

له هغه مهاله، چې ددې خاورې اوسیدونکي د اسلام پر سپېڅلي دین مشرف شوي، د اسلام د ځلېدونکي مرکز په توګه یې دعوت او جهاد، معرفت او آزادي د نړۍ ګوټ ګوټ ته رسولې او ددې خاورې نومیالي زامن د اسلامي امت په لیکه کې د علم او پوهې، بلنې او سیاست، آزادۍ او زړورتیا د بیرغچیانو په توګه پېژندل شوي دي.

امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله له همدې خاورې څخه پورته شوی او د فقهي د مذهبونو مخکښي یې ترلاسه کړې. سلطان محمود غزنوي او احمدشاه ابدالي له همدې سیمې څخه د اسلام بیرغ د هند په نیمې وچې او دګاونډۍ سیمې، خراسان په پراخو او پلنو ځمکو د بت او شرک پالنې پر کنډوالو پورته کړی دی. سید جمال الدین افغاني له همدې علم او فرهنګ روزونکې زانګو څخه سر را اوچت کړی، د اسلامي یووالي او د استعمار په وړاندې یې د مبارزې لپاره ولسونه راویښ کړي دي. د

افغانستان مسلمان ولس د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو د مخکښانو په توګه د آزادۍ او خپلواکۍ لوست د نړۍ هېوادونو ته ورزده کړی دی. د افغانستان خلکو د شلمې پېړۍ په اوږدو کې د ایمان او هېوادپالنې په قوت د نړۍ دوو سترو زبرځواکونو، انګلیس او پخواني شوروي اتحاد ته غاښ ماتوونکې ماتې ورکړې او له خپلې پاکې خاورې څخه یې شړلي دي. د افغانستان مسلمان ولس تل د مسلمانانو د یووالي او له اسلامي پېښو سره د زړه سوي له امله، په ځانګړې ډول د فلسطین د موضوع په اړه، مخکښ رول لوبولی دی.

په مقابل کې د ټولې نړۍ اسلامي امت ته د افغانستان خاوره ګرانه او ددې باتور او مېړني ولس وګړو ته د درناوۍ په سترګه ګوري. د افغانستان د خپلواکۍ غوښتونکو مبارزو په لړ کې د ټولې نړۍ مسلمانان د افغانستان د مسلمان ولس تر څنګ ولاړ وو چې ډېره ښه بېلګه یې د پخواني شوروي اتحاد د یرغل په وړاندې د جهاد په کلونو کې د افغانستان له خلکو سره د ټول اسلامي امت مسلمانانو ګډون کړی او زیات شمېر یې د شهادت جامونه څښلي دي.

په دې توګه د افغانستان ولس کولای شي له اسلامي ستر امت سره د خپل پیوستون اوټینګو اړیکو له امله خپل ویاړ، درناوی او عزت وساتي. سره له دې کله ناکله د دې خاورې د عزت او آزادۍ دښمنانو د تاریخ په ځینو پړاوونو کې هڅه کړې، له اسلامي امت سره د افغانستان د ولس اړیکې خړپړ کړي او له یو بل یې جلا کړي چې له امله یې د دې خاورې هېوادپالونکو او مؤمنو خلکو ډېر ستر زیانونه لیدلي او سرونه یې ښندلي دي.

د افغانستان خلکو او سیاستوالو ته په کار ده له اسلامي ستر امت سره د افغانستان د مسلمان ولس د پیوستون په اړه خپلې دندې او ورسپارل شوي مسؤولیتونه سرته ورسوي. د اسلامي امت او اسلامي نړۍ له ورتیاوو څخه د سولې او امنیت، ودانۍ او بیارغاونې او د افغانستان د خلکو د سوکالۍ او پرمختګ لپاره سمه ګټه پورته کړي.

څرګندونې

په عربي ژبه کې د قرآن کریم له مخې «امت» څو معناګانې لري:

- د خلکو یوه ټولګه چې پیغمبر ورته رالیږل شوی وي، لکه اسلامي امت، چې الهي وروستی پیغمبر، حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ورته د لارښوونې لپاره مبعوث شوی دی.
- هغه چاته چې د خیراو نیکۍ ټول فضایل پکې راټول شوي وي، لکه د متعال خدای دا وینا:

﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِّلَّهِ حَنِيفاً..﴾ [النحل: ۱۲۰]؛ یعنې، ابراهیم (خلیل) مطیع، فرمان وړونکی او واحد ملت و، هیڅکله یې له خدای سره شریک ونه نیو.

- د وخت یوې مودې ته ویل کیږي، لکه د متعال خدای دا وینا: ﴿وَقَالَ الذي نَجَا مِنْهُمَا وادكر بَعْدَ أُمَّةٍ..﴾ [یوسف: ٤٥] له هغو دوو څخه یو (د یوسف زنداني ملګري) وویل، چې ژغورل شوی و او د یوې مودې (څو کاله) له تیریدو وروسته یې یوسف یاد شو.

فعالیت

زده کوونکي دې د اسلامي امت د بشري او اقتصادي امکاناتو او ځانګړتیاوو په اړه خبرې وکړي.

ارزونه

۱ – څو تنه زده کوونکي دې د مبارکو قرآني آیتونو او نبوي احایثو او د اسلام د ستر پیغمبر د عملي سیرت پر بنسټ د اسلامي امت د نړیوالتوب په اړه خبرې وکړي.

۲ – هغه مهمې ځانګړتیاوې کومې دي چې اسلامي امت له نورو امتونو څخه بېلوي؟

۳ – د اسلامي امت په لیکه کې د افغان مسلمان امت دریځ له فکري، علمي، جهادي، سیاسي او د خپلواکۍ غوښتلو له پلوه روښانه کړئ.

٤ – له اسلامي امت سره د افغانستان د مسلمان ولس د پیوستون څو بېلګې وړاندې کړئ.

کورنۍ دنده

افغانستان څنګه کولای شي د اسلامي امت له سرچینو او وړتیاوو څخه د سولې او امنیت د تامین لپاره کار واخلي؟ په دې اړه دې زده کوونکي یوه په زړه پورې مقاله ولیکي.

نهم لوست

د یوه باغ ګلان

په دې لوست کې شاعر خپل هېواد له یوه بڼ سره پرتله کړی دی. بڼ پر ګلانو او شنو بوټو ډېر ښايسته وي. د بڼ ښکلا هم د ګلانو رنګارنګي او د شنو بوټو او ونو ډېروالی دی. هر ګل او هر بوټی خپل ځای لري. د یوه ولس او هېواد حال هم همداسې درواخله. هر هېواد له بېلابېلو قومونو، توکمونو او کورنیو څخه جوړ وي. د ګلانو د رنګ توپیر او په هېواد کې د قومونو او توکمونو توپیر د بڼ او هېواد ښکلا ده. له هغه څخه د توپیر تعبیر اخیستل ناسمه خبره ده. موږ ته ښايي هر یو له خپلو استعدادونو او وړتیاوو او ځانګړتیاوو سره سم د هېواد په ودانۍ کې خپله ونډه سرته ورسوو.

ستاسو په اند یو هېواد په یووالي ودانیږي که په بې اتفاقۍ او ځانځاني؟

یوه باغ کې وي ولاړې ډېرې ونې
هره پاڼه یې لایقه د ستاینې

خوا په خوا غاړه په غاړه خوله په خوله وي
له یوې خاورې پیدا د یوکاله وي

له یوې ویالې اوبه ورته راتللې
په یوه هوا کې ټولې لویدلې

ددې ټولو یو خزان او یو بهار و
ښه او بد یې و شریک یو یې واکدار و

ځيني جګې ځيني ټيټې کوزو پاس وې
لکه ګوتې د يوه وجود د لاس وې
چا مېوه لرله چا ښايسته ګلونه
د چا سيوری و ډېر ښه د چا قدونه
چنار لوی و شفتالو لکه ماشوم و
د منې او ناک توپير له ورا معلوم و
له يوه سره لويي وه نور څه نه و
بل سره رنګونه ښه، خوندونه ښه و
د مرغانو نغمې وې پکې خوږ رازه
هر مرغه مو پېژانده له خپل آوازه
رنګارنګ ګلونه وو يوه چمن کې
لکه وي چې ولسونه په وطن کې
هر يو بوټی پخپل ځای کې سر بلند و
د باغبان سترګو کې هر يو ارجمند و
په حقونو کې يې نه و څه توپير
ماليار و په هرې ونې ډېر زهير
يو له بله يې په هر حال کې شرکت و
په تمامه معنا يو صحيح ملت و
لکه باغ يو ملک وګڼه وروره
پکې هر قسم ګلونه بوټې ګوره
ونې ډېرې خو باغ يو دی که پوهېږې
که کوې بل رنګه فکر ډېر غولېږې
دوه سکه ورونه لري بېل بېل نومونه
بېل رنګونه بېل غړونه بېل خويونه
مګر دواړه اوسېدونکي د يو کور وي
د يوې سترګې په کور کې سپين او تور وي
ګل پاچا الفت

په پورته شعر کې شاعر هڅه کړې یو هېواد له باغ سره پرتله کړي. شاعر هېواد داسې یوه باغ ته ورته ګڼلی چې ښایسته او رنګارنګ ګلان او شنې ونې لري. د ګلانو رنګیني او د رنګ او بوی بېلوالی د باغ زینت او ښکلا بولي. شاعر د ولس خلک هم د یوه باغ ګلان ګڼلي، د خلکو او توکمونو بېلوالی د رنګ او بوی بېلوالی بولي. د خلکو د ژبو توپیر د مختلفو الوتونکو نغمو ته ورته ګڼي، چې هر الوتونکی له خپل اوازه پېژندل کیږي. که په باغ کې ګلان هرڅومره ډېر وي، خو باغ او باغوان یې بیا یو وي. د یوه کور د دوو وروڼو نومونه هم سره بېل وي، خو یو بل ته د سترګو د کسو په څېر ګران وي.

فعالیت

په باغ کې له بېلو بېلو او رنګارنګ ګلانو څخه د شاعر مطلب څه شی دی؟ زده کوونکي دې په دې اړه خبرې وکړي.

ارزونه

١ - د خپلمنځي یووالي لپاره په هېواد کې اوسیدونکوبېلابېلو توکومونو ته څه کول په کار دي؟
٢ – د یوه بل منل، زغم او تېرېدنه د ګډ ژوند اړین توکي دي. دا موضوع نورو ته روښانه کړئ.
٣ - د یوه ځوان په توګه تاسې باید د ورونو قومونو د یووالي او وحدت د تامین په اړه کوم کارونه سرته ورسوئ؟
٤ - د ملي یووالي او ملي ګټو د خوندي کولو او ځان تېرېدنې په اړه به نورو ځوانانو ته ستاسو پیغام څه وي؟

کورنۍ دنده

ولې باید د شخصي ګټو پر ځای ملي ګټې غوره وبلل شي؟ په دې اړه لس کرښې مقاله ولیکئ او د مضمون په بل ساعت کې یې ټولګیوالو ته واوروئ.

ملي او تاریخي ویاړونه

تاسو په تېرو لوستونو کې د ملي ارزښتونو او ملي مشترکاتو په اړه معلومات ترلاسه کړل. په دې لوست کې د ملي او تاریخي ویاړونو په اړه معلومات تر لاسه کوئ. د دغو ویاړونو پېژندل، د هغوی ساتنه او درناوی او د نورو هغو رامنځته کول زموږ او ستاسو د ټولو دنده ده.

ملي او تاریخي ویاړونه موږ او تاسو ته د چا کارنامې راپه زړه کوي؟

آیا یوازې په تېرو تاریخي ویاړونو بسنه کوئ او که موږ او تاسې هم باید هېواد او هېوادوالو ته نور ویاړونه هم ور په برخه کړو؟

ملي او تاریخي ویاړونه زموږ د نیکونو، غازیانو، شهیدانو او ملي اتلانو د بېشمېره سربښندنو، مبارزو او مجاهدتونو لاسته راوړنه ده. د ملي او تاریخي ویاړونو په ګټلو کې زموږ پلرونو او نیکونو ډېرې ستونزې ګاللې او ډېرې قرباني یې ورکړې دي.

استقلال او خپلواکي

استقلال او خپلواکي زموږ د هېواد ستر ویاړ دی. زموږ د هېواد خپلواکي پخپله منځته نه ده راغلې، بلکې زموږ پلرونو او نیکونو د خپلو وینو په بدل کې تر لاسه کړې او موږ ته یې د امانت په توګه راسپارلې ده. موږ ته ښایي پر هغې وویاړو او د ساتلو لپاره یې سربښندنو ته چمتو واوسو. د خپلواکۍ

په ترلاسه کولوکې زموږ د هېواد له هر گوټ څخه باتورو شازلمیانو برخه اخیستې، له دې امله یې د هېواد ټول خلک د ساتلو وياړ لري. له مقدوني سکندر څخه نیولې تر وروستیو یرغلگرو پورې، چې کله پر هېواد تېری شوی، ټولو هېوادوالو په گډه د غلیم په وړاندې توره له تېکي راایستلې او دښمن ته یې غاښ ماتوونکې گوزارونه ورکړي دي.

کومې ودانۍ او څلي، چې د خپلواکۍ د یاد ساتلو په موخه په هېواد کې جوړ شوي، ددې وياړونو یاد ژوندی ساتي. د بېلگې په توگه: د میوند څلي، طاق ظفر او نور. د میوند څلی موږ ته د میوند په جگړه کې د میوند د فاتح، سردار محمد ایوب خان او د ملالۍ اتلولي راپه زړه کوي او موږ ته سپارښتنه کوي چې د هغې یاد تازه وساتو او پر پله یې پل کېږدو. طاق ظفر موږ ته د اعلیحضرت غازي امان الله خان په مشرۍ د انگریزانو په وړاندې د خپلواکۍ ترلاسه کول یادوي او دنده راکوي چې د ساتلو لپاره یې له هیڅ ډول سرښندنو څخه په ډډه نشو.

ملي هویت

ملي هویت زموږ بل گډ وياړ دی. لکه چې په دمخه لوست کې ورته گوته نیول شوې، ملي هویت زموږ د ټولو افغانانو د وحدت او یو موټي توب وياړ دی. زموږ ملي هویت زموږ د نارینتوب، میړانې، زړورتیا، تورې، غیرت، حیا، جنگ او سولې، سخا او ورکړې، میلمه پالنې او بې شمېره نورو ځانگړتیاوو ټولگه ده. موږ، افغانان خپل ملي هویت د ځان وياړ گڼو.

یو انگرېز افسر لیکي، «که له یوه افغان څخه وپوښتې، څوک یې، نو دی به بې له ځنډه په ډېر غرور درته وایي، چې ((افغان یم، افغان!)) په داسې غږ، چې لکه هغه بادار وي او ته نوکر.» دا خبره پر ملي هویت د وياړ ښه څرگندونه کوي، چې آن پردیو ته هم څرگنده ده.

ملي بیرغ، ملي نښان، جرگه

ملي بیرغ، ملي نښان، ملي جرگې او نور منلي دودونه زموږ ملي وياړ گڼل کیږي. ملي مشران، مجاهدین، پوهان، لیکوال او شاعران زموږ د ټولو د وياړ نښې دي. د هغوی درناوی او پر ژوندلیک یې پوهېدل زموږ دنده ده.

موږ ته ښایي چې خپل ټول ملي وياړونه وساتو، درناوی یې وکړو او په ځانونو کې دا وس پیدا کړو، چې خپلو راتلونکو نسلونو ته د خپلو پلرونو اونیکونو په ځبر وياړونه پرېږدو او د هغوی د سوکالۍ او نېکمرغۍ لپاره کار او هلې ځلې وکړو.

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې د ملي وياړونو په اړه خبرې اترې وکړي.

ارزونه

١ – پر خپل تاريخ يا د خپلو پلرونو او نيکونو پر کارنامو وياړ موږ ته څه گټه رسوي؟

٢ – يو تن زده کوونکی دې د خپلواکۍ د ساتلو د لارو چارو په اړه خپل نظر څرگند کړي.

٣ – څنگه کولای شئ هېواد ته د خدمت وياړ تر لاسه کړئ؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې ځينې ملي او تاريخي وياړونه په گوته کړي او د هر يوه په اړه دې يو، دوه کرښې وليکي.

ويې ولولئ او خوند ترې واخلئ:

د وطن پالنه

لکه شمع کـه ځـان وسوزي په اور ته
نو به هلـه کـړي رڼا مېنه او کـور ته

که فرهاد غوندې دې غرونه سوري نه کړه
د شيرين وطن په عشق کې يې نام تور ته

په خولـو يې د تندي کـه آبياري کـړي
د وطن د گلـو باغ به کـړي سمسور ته

کـه په اور اوبو کې تيغ غوندې غوټه شي
نو پـه سر به د دښمن شي هلـه سور ته

لکـه ونه کـه بار نه کـړې په سر پېټی
نو به وچې کړي خولې له مخ د ورور ته

د يومبې غوندې ځان ورکړه حلاجي ته
چې کړې پټ د خپل وطن لوڅ او سر تور ته

که د ځمکې هومره لوی يې حرکت کړه
تنبلي او سکـون بوله لـوی پېغـور ته

د وطـن آب و آبرو دې کـه شوه تـويه
په سيلانو کې به سرچگ نه کړې نور ته

دا اوبه چې ته يې څکـې د وطن يې دي
نـو وطن بوله په شـان د خپلې مور ته

چا چې ايښې په دې تې در سره خوله ده
هغه خـور او وروړ گڼه د سترگو تور ته

هېڅکلـه پـه بد نظر ورته مـه گوره
لکه ځان د هغـه هم اوسه غمخـور ته

په "الفت" به بېگانه او پردي خپل کړي!
ويـه نه کړي دغـه کار په زر او زور ته

احمدشاه بابا پر دین، هېواد او خلکو مین پاچا

په تېرو لوستونو کې مو ولوستل چې زموږ لرغونی هېواد، ګران افغانستان د نومیالیو ټاټوبی دی. په خپله لمن کې یې پوهان، سیاستوال، مشران، لیکوال، شاعران او باتور مېړني روزلي دي. د هغوی پر ژوندلیک پوهېدل او د هغوی د پښو پر پلونو پل ایښودل زموږ د راتلونکي ژوند مشال دی. د پوهانو کړنلاره او تګلاره، پوهه او تجربې د راتلونکو نسلونو لارښوونه ده. په دې ډله کې مو څو تنه نومیالي وپېژندل او د ژوند پر خرنګوالي یې پوه شو. په دې لوست کې داسې یو پاچا درپېژنو چې پر واکمنۍ سربېره پر دین، مذهب ولاړ، په هېواد او هېوادوالو مین او د انسان په تېره بیا د مسلمان مینې او محبت د هغه په زړه کې ژور ځای درلود. دا واکمن د افغانستان ملي مشر او پاچا، احمدشاه بابا دی.
آیا تاسو ته له هېواد سره د مینې په اړه د احمدشاه بابا کوم شعر په یاد دی؟

احمدشاه ابدالي د هرات د حکمران، زمان خان زوی، په خټه ابدالي سدوزی و. په ۱۱۳۵ هجري قمري (۱۷۲۲ میلادي) زېږېدلی. مور یې زرغونه انا نومېده. سره له دې چې د عمر له مخې کوچنی و، خو د خپل سلطنت په وختو کې یې افغانستان ته سترخدمتونه کړي. له همدې امله ورته خلکو د بابا لقب ورکړی دی.
لوی احمدشابابا د اوسني افغانستان بنسټ ایښودونکی دی. هغه په افغانستان کې اداري، پوځي، مالي او مدني جوړښتونه رامنځته او وزیران یې وټاکل. پر ۱۱۷٤ هجري کال [۱۷٦۰ میلادي کال] یې د احمدشاهي ښار، په نامه د کندهار د اوسني ښار بنسټ کېښود. د کابل جنګي کلا یې ودانه او د هندوکش

په شمال کې يې د تاشقرغان ښار او په سند کې يې د حيدرآباد د ښار د بنسټ ډېره کېښوده.
د احمدشابابا د واکمنۍ په لومړيو کې کندهار، مشهد، اټک، ډهلی، روهيلکنډ، پېښور، ټټه، ډېره غازي خان، کشمير، کابل، ملتان او هرات شامل وو او په دغو سيمو کې يې په نامه سکه وهل کېده.
احمدشاه بابا متشرع، عالم او په ديني احکامو پابند سړی و. له شعر او ادب سره يې مينه درلوده. د پښتو اشعارو ديوان يې پر ۱۳۱۹هـ ش کال په کابل کې چاپ شوی. په دې ديوان کې د احمدشاه بابا عشقي، تصوفي، حماسي او اخلاقي وينا په دوه نيم زره بيتونو کې راغلې او د شعر نامتو ډولونه، لکه غزل، رباعي، قطعه، مخمس او مربع لري.
د احمدشاه بابا په کلام کې د تصوف بڼه ډېره څرګنده او ښکاره ده. اخلاقي او هېوادني اشعار هم پکې شته دي. احمدشاه بابا د دوو تنو عارفانو لاسنيوی کړی و. يو يې د جلال آباد د حصارك ميا فقيرالله، چې په ښکار پور کې ښخ دی او بل يې د پېښور د څمکنو ميا محمد عمر دی.
په سياست کې احمدشاه بابا تل د اسلامي ورورګلوۍ، نرمۍ او ملګرتوب پلوی و. په ډهلي، بخارا، خراسان، بلوچستان او سند کې يې له خپلو همهالو اميرانو سره د روغې له لارې سوله ييز چلن درلود. پر شهنشاهي، برم او پوځي ځواک سربيره يې ټول هغه اميران څو، څو واره عفوه کړل چې سرکښي يې کړې وه. همدا راز نوموړي تاج ببښنې هم کولې چې آن د هغه وخت سترګور او د نظر خاوندان د ده دې تاج ببښنې او د فکر پراخۍ ته حيران وو. د شاه ولي الله ډهلوي په وينا، د ابدالي دا چلن «د دې مادي دنيا په چارو کې حساب نه وه.»
احمدشاه بابا له فتوحاتو سره سره د مسلمانانو له وينو تويولو څخه ځان ژغوره. د جهاندارۍ په چارو کې يې له عدالت او نياو څخه کار اخيست، خلک يې د خپلو زامنو په شان پالل، نو ځکه افغانان ده ته «بابا» وايي. دا هغه لقب دی چې له ميرويس نيکه او عبدالرحمان بابا پرته د بل چا په برخه شوی نه دی.
احمدشاه بابا جنګيالی او فاتح و، خو دده له ټولو فتوحاتو او عسکري اعمالو څخه څرګنده ده چې لوټمار، ورانوونکی، ستم کاره او مظلوم وژونکی نه و. که يو کار به د روغې جوړې له لارې سرته رسېده، نو له مسلمانانو سره يې په جګړې لاس نه پورې کاوه. د ورور پرمخ يې توره نه ايستله.
احمدشاه بابا زموږ په ملي تاريخ کې د اوسني افغانستان د بنسټ ايښوونکي او د افغانستان د خلکو د برم او د يو ګډ هيواد او يو ولس جوړوونکي په حيث لوړ دريځ لري.
د شاه ولي الله ډهلوي او د نورو هندي مسلمانو نوميالو او اميرانو له ليکونو څخه داسې څرګندېږي چې احمدشاه بابا هند ته د هغه ځای د مسلمانانو د غوښتنې له مخې له ظلم څخه د هغوی د ژغورلو لپاره تللی و. د دې تر څنګ هغه نه غوښتل د خپل ملي قوت مرکز، افغانستان پرېږدي يا د جهاد فی سبيل الله نګه خدمت د دنيوي غوښتنو تر سيوري لاندې راولي او د ډهلي د پاچهۍ د نيولو او د جهانګيرۍ په حرص يې ککړ کړي. له همدې امله يې کټ مټ همدغه رويه څو واره د افغانستان له نورو ګاونډيو

امیرانو سره په بخارا، خراسان، سند او بلوچستان کې هم کړې ده.
احمدشاه بابا دده د اشعارو د دیوان په شهادت له خپل هېواد او خپلو خلکو سره توده مینه درلوده. پر احمدشاه بابا خپل هېواد تر بل هرځای ډېر ګران و. ده ډهلی ونیوه، خو هېواد یې هیر نه کړ او بېرته د خدمت لپاره خپل هېواد ته راستون شو.
احمدشاه بابا د خپل ژوند په پای کې د پرله پسې سفرونو د کړاو له امله کمزوری او له خو میاشتو رنځ وروسته د (۱۱۸۶هـ) کال د رجب پر شلمه د جمعې پر شپه وفات شو. د ده مړی کندهار ته راوړل شو او په هغه ځای کې خاورو ته وسپارل شو چې ده له مخه ټاکلی و. د مړینې پر مهال ۵۱ کلن و او ۲۶ کاله پاچاهي یې کړې ده.
له هېواد او خلکو سره د احمدشاه بابا توده مینه د هغه له لاندې شعر څخه ډېره ښه څرګندېږي:

تاته راشمه زړګی زما فارغ شي

ستا د عشق لـه وینو ډک شول ځیګـرونه
ستـــا په لاره کې بایلي زلمي سرونه

تاته راشمه زړګــــــی زمـــا فـــارغ شي
بې لــــه تا مې اندېښنې د زړه مـارونه

که هر څو مې د دنیا ملـــکـونه ډېر شي
زما به هـېر نشي دا ستا ښکـلي باغونه

د ډهلي تخت هېرومه چـې را یاد کـړم
زما د ښـکلي پښتونخوا د غرو سرونه

کـــــه تمامه دنیا یو خـــوا تـه بل خوا یې
زما خوښ دي ستـــا خالي تش ډګرونه

احمــــــدشاه به دغه ستا قـــدر هېرنه کا
که ونیسي د تمــــام جهــــان ملکونه

فعالیت

زده کوونکی دې پر دربو ډلو ووېشل شي. د احمدشاه بابا په اړه دې خپل معلومات له یوه بل سره شریک کړي.

ارزونه

۱ – هند ته د احمدشاه بابا د سفر موخه څه وه؟ نوموړي د هغه هېواد د نیولو لپاره هلته تللی و، که کوم چا ورته د څه شي لپاره بلنه ورکړې وه؟
۲ – د پاچا په توګه د احمدشاه بابا ځانګړتیاوې کومې دي؟ بیان یې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د هېواد په اړه د احمدشاه بابا د مینې په اړه څو کرښې مقاله ولیکي.

هېواد پالنه، نه عصبيت

انسان ته خپل ټاټوبی او د خاپوړو ځای د طبيعي، فطري او انساني عاطفې له مخې ګران وي؛ ځکه هلته لويېږي، له اوبو او هوا او نورو نعمتونو څخه يې ګټه اخلي، له چاپېريال او ګاونډ سره مينه او الفت پيدا کوي او په توده غېږ کې يې خپل ژوند سرته رسوي.

موږ ولې او څنګه له خپل هېواد سره مينه لرو؟ د هېوادپالنې معيارونه څه شی دي؟ له نورو خلکو سره بايد څنګه چار چلن وکړو؟ هېواد پر موږ کوم حقونه لري؟ د هېواد حقونه څنګه سرته ورسوو؟

هېواد پالنه او له هېواد سره مينه، له هېواد څخه د ساتنې په لاره کې سرښندنه او د هغې د ودانولو، سرلوړۍ او پرمختګ په لار کې هلې ځلې يو غوره انساني صفت او ايماني او اسلامي ارزښت شمېرل کيږي.

د نړۍ قومونه او ولسونه هر يو د عاطفي تمايلاتو، د قومي او نژادي تړاو، ملي او تاريخي ګډو ټکو او د هېواد د نورو مادي او معنوي ارزښتونو پر بنسټ له خپلې خاورې سره مينه پيدا کوي، د هغې د پرمختګ او سرلوړۍ لپاره کار کوي او د خپلواکۍ او استقلال د ساتلو په لار کې يې له سرونو تېرېږي.

اسلام له هېواد سره مينې ته هڅونه کوي

مسلمانان د اسلام د ګران پیغمبر صلی الله علیه و سلم د سنتو او اخلاقو او ديني لارښوونو پر بنسټ له خپل هېواد او ټاټوبي سره مينه لري؛ د هغې د ودانولو او رغاونې لپاره هلې ځلې کوي او د استقلال او ساتنې په لار کې يې په سر او مال جهاد کوي.

پيغمبر صلی الله علیه وسلم چې کله له خپل ټاټوبي، مکې مکرمې څخه وايستل شو، د تګ پر مهال يې مکې ته مخ واړاوه او ويې فرمايل: «ای مکې، ته زما لپاره د خدای د خاورې تر ټولو ګرانه خاوره يې! که اوسيدونکو [قريشو] دې زه نه وای ايستلی، ما ته نه پرېښودې.» له همدې امله متعال خدای له خپل پيغمبر سره ژمنه وکړه چې بېرته دې مکې ته راستنوم. د قادر او متعال خدای جل جلاله دا ژمنه د مکې په فتح رښتينې شوه.

اسلام د عقيدې او هېواد د دفاع او ساتنې او حفاظت لپاره جهاد فرض کړی دی. که چېرته موږ د تاريخ پاڼې واړوو، وبه ګورو چې د پيغمبر صلی الله علیه وسلم د بدر، احد او خندق او د راشده خليفه ګانو او د اسلامي دورو په نورو پړاوونو کې نورې غزاګانې د عقيدې او اسلامي خاورې د دفاع په لاره کې سرته رسېدلې دي.

هېوادپالنه، نه تعصب

د هېوادپالنې او عصبيت تر منځ ښايي توپير وشي. د نړۍ زياتره ولسونه، قومونه، ډلې او انسانان د هېوادپالنې تر نامه لاندې ژبنيو، قومي، سمتي او نژادي نا روا او ناوړو تعصبونو ته لمن وهي؛ د نړۍ نورو هېوادونو، خلکو او نژادونو ته په سپکه سترګه ګوري او د هغوی پر خاورې او ځمکه بريدونه کوي، اشغالوي يې او چور او چپاول پکې کوي چې تاريخ دا ډول ډېر تعصبات پر خپلو سترګو ليدلي دي. اسلام دا راز ټول تعصبونه ناروا او د رښتينې هېوادپالنې له روح او مفهوم سره مخالف بولي.

مسلمان هېوادپال له خپل هېواد سره ددې لپاره مينه کوي چې هلته د يوه او واحد خدای عبادت او د خلکو خدمت سرته رسيږي. رښتينی هېوادپال تل د خپل هېواد د ودانولو، سمسورولو، عزت او سرلوړۍ او د خلکو د سوکالۍ لپاره رښتينې هلې ځلې کوي، د خپل هېواد او د خپلو خلکو خدمت د خدای عبادت او د ايمان برخه ګڼي. د اسلام ستر پيغمبر صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: «ايمان شو اويا څانګې لري، چې تر ټولو لوړه يې {لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ} ويل او ټيټه يې له لارې څخه د زيان رسوونکو شيانو لرې کول دي.»

مسلمانانو ته خپل هېواد ګران دی، خو د نورو وګړو او قومونو په وړاندې له تعصب او ناوړه چلن څخه کار نه اخلي، د بل چا حقونه، نه تر پښو لاندې کوي او د نړۍ پر مخ د ټولو ملتونو، ولسونو، قومونو او

خلکو درناوی کوي؛ ځکه ځمکه د خدای جل جلاله مال دی او هر بنده ته چې یې وغواړي ورکوي یې. ښه پای یوازې د نیکو، صالحو او تقوا لرونکو بنده ګانو دی.

فعالیت

انسانانو ته ولې خپل ټاټوبی ګران وي؟ زده کوونکي دې په دې اړه خپل نظر نورو ته څرګند کړي.

ارزونه

١ – درې تنه زده کوونکي دې د هېواد پالنې څو بېلګې ووايي.

٢ –ولې انسانان له خپل ټاټوبي سره مینه لري؟

٣ –د نړۍ قومونه او ولسونه په کومو معیارونو له خپل هېواد او ټاټوبي سره مینه لري؟

٤ - له هېواد سره مینه څه معنا لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورنو کې له هېواد سره د مینې په اړوند یوه مقاله ولیکي.

غازي میربچه خان کوهدامني

په تېرو لوستونو کې مو د هېواد د پوهانو، ملي مشرانو، لیکوالو، شاعرانو او بر هېواد او ولس مینو نومیالیو پر ژوندلیک لنډې خبرې وکړې. هغوی هر یو په خپل خپل ځای کې د قدر درناوي او ستاینې وړ دي. نومونه او اتلولۍ یې د تاریخ په پاڼو کې ثبت شوې او یاد یې له هېواد سره زموږ مینه زیاتوي او د هغه خدمت او خپلواک ساتلو ته مو هڅوي.

ستاسو په اند د ملي اتلانو یاد او د هغوی پر ژوندلیک پوهېدل موږ ته څه رازده کوي؟

په دې لوست کې د هېواد د خپلواکۍ د لارې د یو بل اتل، میربچه خان یادونه کوو. د غازی میربچه خان کوهدامني اصلي نوم میر بهاءالدین او د پلار نوم یې میر درویش خان دی. په ۱۲۰٤ لمریز کال (۱۸۲۵ میلادي) کې یې د میربچه کوټ ولسوالۍ د بابه قشقار (ع) په کلي کې نړۍ ته سترګې پرانیستي دي. میربچه خان د غوره اخلاقو خاوند و. له خلکو او ولس سره یې چار چلن ډېر خوږ و. له بېوزلو خلکو سره یې خواخوږي درلوده. د کلي اوسېدونکو هغه ته له ډېرې مینې او مهربانۍ څخه میر بچه خان وایه.

میربچه خان خپلې لومړنۍ زده کړې په خپلې سیمې کې له تکړه استادانو څخه تر لاسه کړې، لیک لوست یې زده و، له غیر رسمي مدرسې څخه یې زیاته ګټه پورته کړې وه.

هغه مهال چې د انګلیس پوځونه په شېرپور کې محاصره شول، میربچه خان د خپلو داوطلبو مجاهدینو له لیکو سره یوځای شو. میربچه خان د انګلیسانو تر ټولو سخت دښمن ګڼل کېده. په هر ځای کې به یې د هغوی په وړاندې جګړې ته ځان رساوه او په مېړانې به جنګېده.
میر بچه خان کوهدامني د کابل، میدان وردګو، غزني، کوهدامن، کوهستان او د هېواد له نورو برخو څخه د پوځي افسر محمد کریم خان، غلام حیدر خان کابلي، میر غلام قادر اوپیاني، ملا دین محمد اندړ مشهور پر ملا مشک عالم، ملا عبدالغفور خان لنګري، غلام حیدر خان څرخي او محمد حسن خان لوګري په څېر د هېوادپال ولس له سلګونو مجاهدینو سره لاسونه ورکړل او د یرغلګرو په وړاندې یې پاڅونونه وکړل. د افغان - انګلیس په دویمې جګړې کې پر افغان شاه زلمیانو سربېره په لسګونو مېرمنو د همت ملاګانې وتړلې او د اوبو، ډوډۍ، کارتوسو او نورو پوځي توکو په رسولو یې د خپلو مجاهدو ورونو تر څنګ په جهاد کې کوټلې ونډه واخیسته.
میربچه خان یو پیاوړی شخص و. په ښه تدبیر، لارښوونې او زړورتیا یې وکړای شول د هېواد پیاوړي مجاهدین او د ازادۍ د لارې مبارزین په خپلې شاوخوا راټول کړي، چې له امله یې دښمن له عصري او پرمختللو جګړه ییزو وسایلو سره سره و نه کړای شول د افغان مجاهدینو یرغلونو په وړاندې مقاومت وکړي، نو د زیاتو زیانونو په زغملو زموږ له هېواد څخه سرماتي او غاښ ماتي ووتل.
د افغانستان ویاړلی ولس پر خپلو ملي اتلانو او نومیالیو ویاړي او د هغوی د اتلولیو پر ډېوې د ژوند خپله لاره روښانوي.
ویاړ د افغانستان پر سرلوړي او دښمن ماتوونکي ولس!

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د افغان - انګلیس په درېواړو جګړو کې د انګلیسانو د ماتې لاملونه وڅېړي او د یرغلګرو په وړاندې دې د افغانانو د بریالیتوب راز څرګند کړي.

ارزونه

۱ - ستاسو په اند افغان مجاهدینو څنګه وکړای شول د یرغلګرو د نابرابرو پوځونو په وړاندې مقاومت او له خپل هېواد څخه په مېړانې او اتلولی دفاع وکړي؟
۲ - د میربچه خان د بریالیتوب راز په څه شي کې پروت و؟ له خلکو سره د هغه چار چلن څنګه و؟
۳ - ستاسو په اند د یرغلګرو په وړاندې مبارزه کې ملي یووالی څه اهمیت لري؟ بیان یې کړئ.

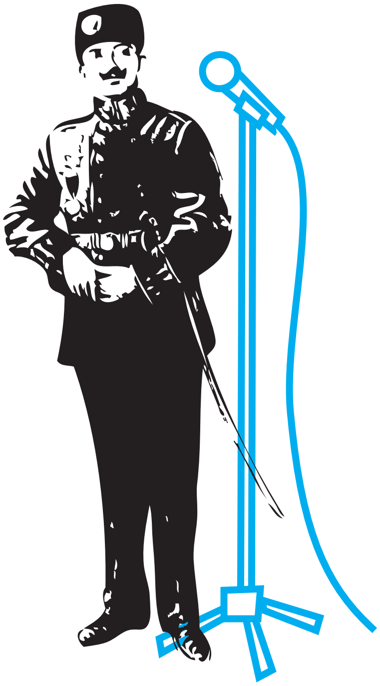

د آزادۍ په اړه د غازي امان الله خان وينا وې

زمونږ د هېواد تاريخ له ملي مشرانو، اتلانو، پوهانو، حكيمانو، ليكوالو او شاعرانو څخه ډك دی. د اعليحضرت غازي امان الله خان د ژوندليك او هېواد ته د نه هيرېدونكي خدمت د ياد تازه ساتل زمونږ ملي دنده ده. هغه له خپل هېواد سره ډېره مينه درلوده، نه يې غوښتل هېواد يې د پرديو تر جغ لاندې ژوند وكړي. هغه آن له كوچنيوالي څخه په زړه كې دا ارمان درلود، نوځكه يې د واك له ترلاسه كولو وروسته په دې لار كې عملي ګامونه واخيستل. د هغه پر پل باندې پل كېښودل او له هېواد سره د مينې د احساس او جذبې پياوړې كول د هغه د ارمانونو او هيلو د پوره كولو معنا لري.
موږ ولې د هېواد د ملي مشرانو، اتلانو، پوهانو او ليكوالو يادونه كوو او ياد يې د ځان د وياړ نښه بولو؟

هغه نوم چې له خپلواكۍ سره نه شلېدونكې اړيكې لري، هغه د اعليحضرت غازي امان الله خان نوم دی. داسې كوم هېوادپال او آزادۍ خوښوونكی به ونه مومندل شي چې د افغانستان خپلواكي ياده شي او د امان الله خان نوم يې خولې ته رانشي. امير امان الله خان يو نوميالی غازي، د هېواد د خپلواكۍ ګټونكی او هېوادپال واكمن و.

اعليحضرت شاه امان الله خان غازی، روڼ اندی، د نظر خاوند، متواضع او زړه سواند انسان او د هېواد

پر خپلواکۍ او پرمختګ مین پاچا و. له خلکو او روڼ اندو سره د هغه چار چلن آن تر پاچا کېدو دمخه د خلکو په خولو کې پروت او هغه یې د خلکو زړونو ته نژدې کړی و. د افغانستان پر خلکو د اعلیحضرت امان الله خان تر ټولو کوچنی حق د هېواد د بشپړې سیاسي خپلواکۍ تر لاسه کول دي. که چېرته هغه د انګریزانو پر ضد خلک پاڅون او جهاد ته نه وای رابللي او له انګریزانو سره یې جوړجاړی کړی وای، ښایي د عمر تر پایه به پاچا و؛ خو هغه د خپلو خلکو او هېواد پر سرلوړۍ او خپلواکۍ مین و، د پاچهۍ تاج او تخت یې د هېواد د خپلواکۍ په لار کې کېښودل او د عیدګاه په لوی جومات کې یې د تاج د پرسرولو په لومړۍ اوونۍ کې د بشپړې خپلواکۍ د اخیستلو وینا وکړه، خپله پاچهي یې د هېواد په بشپړې خپلواکۍ پورې اړونده وبلله.

خلکو ته یې په وینا کې وویل: «لومړی د خپل ملت رښتینو او نجیبو خلکو ته زیری ورکوم، چې ما د افغان سلطنت تاج د افغانستان د کورنۍ او بهرنۍ واکمنۍ په نامه پر سر ایښی دی.» وروسته یې له خپلواکو افغانانو څخه وغوښتل له هغه سره د دې ملي ستر ارمان په رښتیني کولو کې مرسته او ملاتړ وکړي.

بله پلا اعلیحضرت امان الله خان د عیدګاه په جومات کې، په داسې حال کې چې عسکري جامې یې په تن کې وې، په یوې وینا کې سرتېرو، مامورینو او کابل ښاریانو ته وویل: «زما ګرانه ولسه، زه د سرتیري دا جامې تر هغه پورې له خپل تن څخه نه کاږم، ترڅو مې مورنۍ مېنې ته د خپلواکۍ جامې نه وي وراغوستي. زه دا توره تر هغه په تېکي کې نه ننباسم، ترڅو مې د هېواد پر حقونو ګېډه اچوونکي پر خپل ځای کېښنولي نه وي. ای زما ګرانه ولسه او ای زما سرښندونکو سرتېرو! د خپل هېواد د ژغورولو لپاره خپل وروستني شته راوړئ، راځئ چې خپل له غیرته ډک سرونه د خپل هېواد د آزادۍ لپاره وښندو!»

کله چې امان الله خان ته څرګنده شوه، انګلیسانو د یو خپلواک هېواد او د نړۍ له نورو خپلواکو هېوادونو سره د برابرو حقونو د هېواد په توګه د افغانستان د رسمیت پېژندلو په اړه دده غوښتنې ته ځواب ونه وایه، نو د کابل په دربار کې یې د ۱۹۱۹ کال د اپریل په ۱۳ په داسې حال کې چې د انګلستان سفیرهم ناست و، وویل: «ما خپل ځان او خپل هېواد د کور دننه او بهر په بشپړ ډول خپلواک اعلان کړ. له دې وروسته زموږ هېواد د نړۍ د نورو دولتونو او قدرتونو په څېر خپلواک دی او هیڅ ځواک ته د یو وښته په اندازه حق نه ورکول کیږي چې د افغانستان په کورنیو او بهرنیو چارو کې لاسوهنه وکړي او که څوک دا کار وکړي، ورمېږ به یې پر دې توري وربېم.» وروسته یې مخ د انګلیس سفیر ته واړاوه او ورته یې وویل: «زما په خبره وپوهېدې!» د انګلیس سفیر په ډېر درناوي ځواب ورکړ: « هو، پوه شوم.»

امان الله خان د کندهار خلکو ته د ملي یووالي په اړه په یوې بلې وینا کې وویل: «هندو، هزاره، شیعه، سني، احمدزي او پوپلزي نه لرو. بلکې ټول یو ملت یو او هغه هم افغان. ما ته ټول افغانان د ورونو په

ښېر دي.»

په ۱۳۰۸ لمریز کال کې د کندهار او هزاره قومونو لس زره کسیز پوځ د امان الله خان په مشرۍ کابل ته په لار و. په لار کې د غلیم د دسیسو پر بنسټ څو تنه قبایل ووژل شول او جسدونه یې د لارې په اوږدو کې غورځول شول. امان الله پاچا ددې ناوړه وضعې په لیدو سرتېري ځان ته راوغوښتل او ورته و یې ویل: «اوس څرګنده شوه چې دښمنان غواړي زموږ د قبایلو په منځ کې فساد او جګړه رامنځته کړي، ترڅو موږ پخپلو لاسونو یو بل ووژنو. ددې ناخیزه کار لامل به زه اوسم او د تاج او تخت د ترلاسه کولو لپاره به وژنه او وینه تویېدنه رامنځته شي. نو ای زماګرانو ورونو، باور ولرئ چې زه ددې کورنۍ او قبیلوي جګړې زړه ماتوونکې صحنې لیدل نشم زغملای. زه نه غواړم تاسو تاج او تخت ته زما د ستنېدو لپاره دې کار ته لاس واچوئ. باید زه له تاسو څخه لاړ شم، ترڅو ددې وژنو او وینې تویېدلو لامل نشم. تاسې ګران ملت به ژوندی او افغانستان به پاتې وي؛ خو تلپاتې مختوري او ددې ناوړه کار پړه به زما پرغاړه وي. په داسې حال کې، ما د پاچهۍ له لومړۍ ورځې څخه ژمنه کړې وه چې د هېواد د خپلواکۍ د ترلاسه کولو او د ځمکنۍ بشپړتیا ساتنه او تاسو د افغانستان د خلکو د نېکمرغۍ او یووالي ته به کار کوم... اوس وینم چې تاسو په قومي او قبیلوي جګړو کې ښکېلېږئ. دادی اوس میدان پخپله د افغانستان خلکو ته، که مخالف وي یا موافق، پرېږدم. تاسو پخپلو کې جوړ شئ. زه د تاج او تخت د بېرته ترلاسه کولو لپاره د کورنۍ جګړې پړه پر غاړه نشم اخیستلای... زما توصیه تاسو ته داده چې یو تر بله روغه وکړئ، اتفاق وکړئ، خپله خپلواکي وساتئ، هېواد بهرنیو دښمنانو ته مه سپارئ! زه ستاسو له ډلې څخه یو تن یم. که تاسو نېکمرغه وئ، همدا به زما نېکمرغي وي، خو که تاسې په وینو کې لت پت شئ، زما د تلپاتې غم او کړاو لامل به شي.»

فعالیت

زده کوونکي دې د افغانستان د خپلواکۍ د ترلاسه کولو او تاریخ په اړه خپل نظر څرګند کړي.

ارزونه

۱ – اعلیحضرت امان الله خان ولې د افغانانو په زړونو کې ځای لري؟

۲ - د اعلیحضرت امان الله له ویناوو څخه څه مفهوم اخیستل کېږي؟

۳ - ولې اعلیحضرت امان الله خان ونه غوښتل چې د تخت د ترلاسه کولو لپاره جګړه وکړي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د اعلیحضرت امان الله خان د هېوادپالنې په اړه یوه مقاله ولیکي او په بل ټولګي کې دې نورو ته ووایي.

د ملي مشرتابه ځانګړتیاوې

مشري د یوې ټولنې د نظم او ژوند د برابرولو، ټینګولو او لارښوونې یو اصل دی. هره کورنۍ، کلی، ټولنه، قبیله، ولس، سیمه او هېواد هرومرو یوه مشر ته اړتیا لري. له انساني ټولنو ورهاخوا الوتونکي، مېږیان، مچۍ، غالبوزې، څلوربولي او ځناور هم په طبیعي ډول د غریزوي اړتیاوو او پرمختللي شعور په برکت د خپل مشر او لارښود تر مشرۍ لاندې ژوند کوي. د ژوند چارې او ورځنې کارونه تنظیموي، دفاع او تعرض کنټرولوي. له خپل استوګنځي، د کورنۍ له غړو، بچیانو او همنوعانو څخه ننګه او ملاتړ کوي. په ډله ییزه توګه ژوند او د نسل بقا او پایښت ته دوام ورکوي.

انساني ژوند په عقل، پوهې، زغم، کار او پلان اداره کېږي. یووالی او پیوستون د ژوند د ښه کېدو او سمېدو اړین توکي دي؛ خو د ټولنې د مشرۍ رول او چارې د لارښود (مشر) پرغاړه وي.
آیا هر څوک منلی رهبر او ملي لارښود کېدای شي؟
هره ټولنه، که کوچنۍ وي یا لویه، کورنۍ وي، کلی وي او که چم - مالت وي، ولسوالي وي که ولایت وي یا یو هېواد، په خپل ځای کې د خپلو کارونو د همغږۍ، ودې او پرمختګ او د ستونزو د هوارۍ لپاره یوه مشر او ناظم ته اړتیا لري. که مشر د مشرۍ پر اصولو برابر وي، نو ټولې ستونزې او ربړې په

خپل مهال هواریږي، هغه جوړښت د سوکالۍ او نېکمرغۍ پړاوونو ته رسیږي او که خدای جل جلاله مه کړه، د مشرۍ ځانګړتیاوې ونه لري، نو هغه جوړښت، ټولګی او ټولنه د خپل ژوند او بقا پر خوند او ارزښت نه پوهیږي او تل به له کړاوونو سره مل وي.

زموږ افغاني ټولنه د ژوند په ټولو ډګرونو کې یو لړ ارزښتمن ځانګړي دودونه او رواجونه لري. دا دودونه موږ ته له نیکونو او پلرونو څخه راپاتې دي. یو شمېر یې د وخت په تېرېدو لا پسې پیاوړي شوي او د ملي او دودیز قانون بڼه یې غوره کړې ده.

مشري کول یا د مشر په توګه ټاکل هم یو تاریخي دود دی. زموږ په ټولنه کې مشر په ځانګړو وختونو کې غوره کیږي. تر ټولو کوچنی ډول یې د کورنۍ یا قوم مشري ده. کله که د یوې کورنۍ پلار یا مشر مړ شي، نو د قوم او ولس خلک د هغه ځایناستی ټاکي. معمولاً په لومړي سر کې د مشرۍ لپاره د کورنۍ یا قوم مشر نارینه غړی غوره کیږي، خو کله ناکله داسې هم کیږي، چې نوموړی د مشرۍ د ټاکلو لپاره لازمې وړتیاوې او ځانګړیتاوې ونه لري. پر ځای یې د کورنۍ، قوم یا ولس بل غړی تر پام لاندې نیول کیږي.

ددې خبرې معنا داده چې هر څوک مشر کېدلای نشي، بلکې هر مشر ښایي د رهبرۍ او مشرۍ غوره او ټاکلې ځانګړنې ولري؛ په دې معنا چې مشر باید مسلمان، پوه، عاقل، تجربه لرونکی، د زغم خاوند، بشردوست، له تبعیض او تعصب څخه لرې، د ملي ګټو ساتونکی، زړه سواند، په کارونو کې د سلا کولو اصل ته ژمن، د سیاسي لید لوري خاوند او له هېواد او خلکو سره د زړه له تله توده او تر بل هر چا زیاته مینه ولري.

د پښتو ستر شاعر او لیکوال، خوشحال خټک هر څوک د مشرۍ وړ نه بولي، وایي:

چې دستـــــار تړي هــزار دي   د دستار سړي په شمار دي

خوشحال خټک د مشرۍ لپاره شل خاصیتونه یا ځانګړتیاوې لازمې بولي؛ لکه د ځان پېژندل، پوهه، سلا مشوره، صداقت او رښتینولي، شرم او حیا، نیک خویي، مروت، عفو او کرم، تمیز، عدل او انصاف، د ملک انتظام، حلم، غیرت، احتیاط او نور.

یو مشر باید په خپل ځان کې صداقت او رښتینولي ورروزي او خلک یې هم د صادق او امین شخص په نامه وپېژني. شرم، حیا، میرانه، ښېنه، زړه سوی، په کارونو او د خلکو تر منځ عدل او انصاف، د خپل چاپېریال او ماحول په اړه سم او رغنده فکر او په کارونو کې احتیاط او پام د مشرانو ځانګړتیاوې دي، چې ښایي تل پرې عمل وکړي.

په هر کار کې د الله جل جلاله رضا، د هغه د مخلوق او خپلو هېوادوالو ته خدمت او ګټه رسول د انسان د سرلوړۍ، بریالیتوب او خوښۍ لامل کیږي. په دې کار به موږ په انساني لیکه کې ځانته ځای موندلی وي او دیني او دنیوي خیر او فلاح به مو تر لاسه کړې وي.

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د یوه ملي مشر پر ځانګړتیاوو خبرې وکړي. بیا دې د ډلو استازي د خبرو اترو پایلې نور ته څرګندې کړي.

ارزونه

۱ – یو زعیم او مشر باید کومې ځانګړتیاوې ولري؟

۲ - ولې یو مشر ته ښایي د نورو عادي وګړو په پرتله د پوهې، زغم، عدل او انصاف، میړانې او ښېنې او لوروني خاوند واوسي؟

۳ - د یوه منلي مشر د ټاکلو په اړوند د یوې ټولنې د وګړو مسؤولیتونه کوم دي؟ رڼا پرې واچوئ.

کورنۍ دنده

د یو منلي او سم مشر د ځانګړتیاوو او د هېواد له پرمختګ سره د هغوی د اړیکو په اړه یوه مقاله ولیکئ.

وېږ لولئ او خوند ترې واخلئ:

چې هـــــــنر د بزرګۍ درخخه نه وي
که طـــالع او هنـر دواړه سره کښېږدي

طالع څه کا تا په سر واخلي مـــګر
زه خوشحال به پکې ونیسم هنـــر

(خوشحال خټک)

شپاږسم لوست

د ولسونو د لوړتیا او ځوړتیا لاملونه

بشري ملتونه او ولسونه د لوړتیا او ځوړتیا، پایښت او د نسکوریدو پړاوونه لري. تاریخ د ډېرو ملتونو او تمدنونو د لوړتیا او نسکوریدو شاهد دی.

په دې لوست کې به د ملتونو د لوړتیا او ځوړتیا څو لاملونه په ګوته کړو، چې ویوهیږو د هېواد پرمختګ او خپلواکي له عمل څخه پرته مازې په تشو شعارونو او ارمانونو نه ترسره کیږي؛ بلکې ددې لویو موخو رښتینولي د الهي قوانینو او ددې لاملونو او قوانینو د سمې ګټې اخستنې له لارې تر لاسه کیږي.

ستاسو په اند کوم لاملونه او شرایط د ملتونو او بشري تمدنونو د لوړتیا او ځوړتیا لامل کیږي؟

د ملتونو د پیدایښت، لوړتیا او ځوړتیا لاملونه

د نړۍ پیداکوونکي له کوچنې څخه نیولې تر لویو او سترو کهکشانونو پورې ټول مخلوقات د یوه ټاکلي قانون له مخې پیدا کړل، د ددغه قانون پر بنسټ خوځیږي او د پیدایښت له نظام څخه د یوه ویښته په اندازه نه کږیږي.

انسان د ځمکې پر مخ د خدای جل جلاله تر ټولو درونډ او عزتمن مخلوق دی، چې د خپلې ارادې

له مخې کولای شي د خير او شر لاره غوره کړي او لوړتيا او ځوړتيا په خپلو لاسونو رامنځته کړي. که چېرته انسان د پرمختګ پر عواملو، چې پيداکوونکي ورته غوره کړي، خپل ژوند سم کړي، د نړۍ او آخرت نېکمرغۍ ته رسيږي؛ خو که چېرته د لوړتيا او سرلوړۍ د وسايلو له اخيستلو څخه مخ واړوي، د نړۍ او آخرت له ځوړتيا او بدمرغيو سره مخامخ کيږي.

قرآن کريم موږ ته د بشري بېلابېلو قومونو او تمدنونو کيسه کوي چې د پياوړتيا او لوړتيا پړاوونو ته رسېدلي؛ خو د پيدايښت له قانون څخه د سرغړونې او سرکشۍ له امله بيا له ځوړتيا او زوال سره مخامخ شوي دي؛ لکه د عود، ثمود او فرعون قومونه چې له لوړتيا وروسته له ځوړتيا سره مخامخ او له منځه لاړل. قرآن کريم د هغوی په اړه داسې فرمايي: ﴿فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾[العنکبوت: ٤٠] ژباړه: «په پای کې موږ هر يو د هغه په ګناه سره ونيو. بيا له هغو نه موږ کانې اوروونکی باد ولېږه او ځوک يوې قوي چاودنې ونيو اوځوک مو په ځمکه کې ننه ايستل او ځوک مو ډوب کړل. الله پر هغوی باندې ظلم کوونکی نه و، مګر خپله يې پر خپل ځان ظلم کاوه.»

د تاريخ شهادت

د تېرو پېړيو او زمانو او نوي عصر په اوږدو کې د بشري ټولنو تاريخ د ملتونو او تمدنونو د لوړتيا او ځوړتيا لوی شاهد دی. له ميلاد څخه وروسته او منځنيو پېړيو په اوږدو کې د يونان، روم او فارس، د منځنيو او وروستيو پېړيو په اوږدو کې د اسلامي سترو تمدنونو د لوړتيا او ځوړتيا، په شلمه پېړۍ کې د استعماري او سترو نړيوالو زبرځواکونو لوړتيا او ځوړتيا د لوی خدای جل جلاله د دې سنت سترې او روښانه بېلګې دي.

د ملتونو د پرمختګ تر ټولو مهم لاملونه

د سياسي علومو او ټولنپېژندنې پوهان جغرافيايي موقعيت، د نفوسو شمېر او ځرنګوالی، طبيعي سرچينې، علمي او صنعتي پياوړتيا، پوځي پياوړتيا او سياسي مشرتوب د دولتونو او ملتونو د پرمختګ مهم توکي بولي.

له شک پرته دا توکي د هر ملت او ولس د پرمختګ او ترقۍ لپاره اړين دي، خو د يوه دولت او ټولنې

د پیاوړتیا او لوړتیا لپاره ددې توکو سمه کارونه، سالم ایمان او عقیدې، احساس او ملي هویت، قانون او قانونمندی، فکري او سیاسي آزادی، د ټولنیز عدالت پلي کولو، یووالي او پیوستون، علمي پلان جوړونې او سم او منلي مشرتابه ته اړتیا لري.
په دې توکو او لاملونو کې سالمه عقیده او منلی مشر د ملتونو او ټولنو د ترقی او پرمختګ بنسټ جوړوي.
د خدای جل جلاله قانون او لاره د ملتونو او ټولنو په لوړتیا او ځوړتیا کې د هیڅ قوم او ولس پلویتوب نه کوي. په دې توګه هر ملت او ټولنه چې پورته توکي او لارې چارې په سمه او رښتینې توګه وکاروي، په بشپړ باور د تمدن او پرمختګ پوړیو ته ځانونه رسولای شي. که نه، رانسکوریږي او د ځوړتیا لوري ته ځي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دریو ډلو ووېشل شي. هر ډله دې په افغانستان کې د دولت د پیاوړتیا پر دوو عنصرو خبرې اترې وکړي او د استازو په واسطه دې نورو زده کوونکو ته بیان کړي.

ارزونه

١ – انسانان په پیدایښت کې له نورو مخلوقاتو سره څه توپیر لري؟
٢ - د عاد، ثمود او فرعون قومونه څنګه هلاک شول؟
٣ - د فارس او روم امپراتوریو ولې او څنګه سقوط وکړ؟
٤ – د انګلیسانو او شورویانو امپراتوریو د شلمې پېړۍ په پیل او پای کې څنګه سقوط وکړ؟
٥ – د دولتونو او ولسونو د پرمختګ او پیاوړتیا لاملونه کوم یو دي؟ کوم لامل تر نورو ډېر اهمیت لري؟

کورنۍ دنده

ستاسو په اند باید موږ افغانان له کومو لارو چارو څخه کار واخلو چې امنیتي، اقتصادي او ټولنیزې ستونزې هوارې کړو؟ په دې اړه یوه مقاله ولیکئ.

کورنۍ جګړه، د ولسونو تباهي

جګړه د بدمرغۍ نوم دی. په جګړه کې هر راز مرګ، ژوبله، وراني او ګډوډي رامنځته کيږي. جګړه داسې اوردی وچ او لانده ټول سوځوي. په جګړه کې کورنۍ تباه، ميندې بورې، خويندې ورارې او مېرمنې کونډېږي. کورنۍ جګړه د ولسونو لويه تباهي ده.

په جګړه کې هر ډول ټولنيز خدمتونه په ټپه درېږي او خلک له راز راز ستونزو سره لاس او ګرېوان کيږي. په دې لوست کې د جګړې د غميزو او بدمرغيو په اړه معلومات تر لاسه او ناوړو اغېزو ته يې يوه لنډه کتنه کوو.

آيا تاسو د کورنۍ جګړې تريخوالی ليدلی دی؟

جنګ او جګړه د وسله وال ټکر په معنا ده. هر چېرته چې جګړه روانه وي، هلته بدمرغي وي. جګړه داسې يوه وژونکې ناروغي ده چې درمل يې له سولې او روغې جوړې پرته ناشونی کار دی.

هره جگړه وژونکې، ورانوونکې او تباه کوونکې ده. په ځانګړې توګه کورنۍ جګړه تر بلې هرې جګړې ډېره بدمرغه او زيان رسوونکې ده. کورنۍ جګړه پر واک د ګېډې اچولو، بې باورۍ، تعصب، جهل او ناپوهۍ او يو پر بل د نه اعتماد له امله رامنځته کيږي. په هر هېواد کې چې د کورنۍ جګړې اور بل شي، هلته عادي ژوند په ټپه دريږي. ناامني، لوږه او ناروغي پراخيږي. روغتونونه خپل ټولنيز روغتيايي خدمتونه سرته نشي رسولای، ښوونځي تړل کيږي، حکومت د خپلو ورځنيو چارو په سرته رسولو کې پاتې راځي. خلک له راز راز ستونزو او کړاوونو سره مخامخ کيږي. د زده کړې بهير پر ټپه دريږي او يا ماته ګوډه بڼه غوره کوي. کرکيله، توليد، سوداګري، روغتيا، طبيعي زېرمې، ودانۍ، سړکونه او هرڅه د ورانۍ، ګډوډۍ او خرابۍ پر لور درومي. انساني ځواک د جګړې د اور په لمبو کې سوځي. کوچنيان له عادي ودې او روزنې څخه وروسته پاتې کيږي. له جګړې څخه د راولاړو شوو غمونو او ستونزو درانه پېټي زياتره د ځوانانو پر اوږو بارېږي. ښځې او نارينه له لوږې، بدني او رواني رنځونو، نااراميو او راز راز بدمرغيو سره لاس او ګرېوان کيږي. ټولنيز ژوند له خنډونو سره مخامخ کيږي.

سربېره پردې کورنۍ تور زړې عناصر چور او چپاول ته لاس اچوي. د سيمې او نړۍ په کچه ملي دښمنان د هېواد پر ضد ډول ډول توطئې او دسيسې کوي، ملي خپلواکي، اقتصاد او امنيت له ګواښ سره مخامخ کوي. کورنۍ جګړه د سلګونو بدمرغيو، ناخوالو او مصيبتونو مور ګڼل کيږي.

کله ناکله کورنۍ جګړې او وسله والې نښتې معمولاً د يوې کوچنۍ اشتباه له مخې پيليږي او که ښکېل لوري له غور، زغم او پوهې څخه کار وانخلي، نو د جګړې د اور سپرغۍ الوزي او ټول هېواد نيسي، چې بيا يې کابو کولو ته د چا وس نه رسيږي. له بلې خوا د خاورې او هېواد غليمانو ته د لاسوهنې لارې چارې برابريږي، په جګړې کې ښکېل ناپوه لوري په خپله ګټه کاروي او د جګړې اور ته پکې وهي.

د کورنۍ جګړې په بهير کې پر نورو غمونو او کړاوونو سربېره هېوادوال له خپلو کلو او کورونو څخه تېښتې ته اړ ايستل کيږي. څوک د هېواد دننه او څوک له هېواده بهر د خپل سر او ځان د ساتنې په موخه کډه کوي. ډېر زيات مادي او معنوي زيانونه رامنځته کيږي. د علم، پوهې او هنر ډېوې مړې کيږي، متفکر مغزونه او کارپوه اشخاص جلا وطنه کيږي او هېواد په تش جنګي ډګر اوړي.

سره له دې چې کېدای شي مالي زيانونه د هېوادوالو په مټ، کار او زيار بېرته تر لاسه شي، خو انساني تشه ژر نه ډکيږي. ډېر وخت ته اړتيا ده چې د هغو پوهو او پر هېواد مينو اشخاصو ځای دې بېرته ونيول شي.

زموږ ګران هېواد د تپل شوې او د هغې تر څنګ د کورنۍ ورانوونکې جګړې تريخ خوند څکلی دی.

د هېواد پر بدن د کورنۍ جګړې ټپونه تر اوسه تازه پاتې او پتې اېښودلو ته سترګې پر لار دي.
جګړه په حقیقت کې د ستونزو او لانجو د هوارۍ لار نه ده؛ بلکې غمونه، کړاوونه او ډول ډول ناخوالې زېږوي او د خلکو او ولسونو تر منځ واټنونه پراخوي.
که وغواړو چې په امن او سوله کې انساني ژوند وکړو، نو ښايي د يووالي او زغم لمن ټينګه ونيسو. خپل حق او د بل حق، بريدونه او پولې وپېژنو. پرچا تېرى او ګوابښ ونه کړو او د ايماني او وجداني مسؤوليت او تاريخي رسالت له مخې د هېواد ټولو مېشتو ولسونو او پرګنو تر منځ د ورورۍ، اتفاق او مينې تخم وکرو، ځانونه، کورنۍ او هېوادوال هوسا کړو. خپل جګړې ځپلی هېواد پر پښو ودروو او د نړۍ له هېوادونو سره يې سيال کړو. د کورنيو شخړو او ناندريو د هوارولو لپاره پر ټغر کېنو، يو له بل سره د ټوپک د شپېلۍ پر ځاى په خولې خبرې وکړو او واټنونه د زغم او [څه واخله، څه ورکړه] د اصل پر بنسټ له منځه يوسو، د الله جل جلاله رضا ترلاسه، هېوادوال هوسا او هېواد د سيالانو په کتار کې ودروو.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د جګړې د زيانونو او دويمه ډله دې د سولې د ګټو په اړه خبرې وکړي. د خبرو نتيجه دې د استازو په واسطه نورو زده کوونکو ته بيان کړي.

ارزونه

١ – جګړه ولې بده ده؟ خلک په جګړې کې کوم زيانونه ګوري؟
٢ – د کورنۍ جګړې زيانونه بيان کړئ.
٣ – ولې په جګړې کې ښځې تر نارينه وو زيات کړاوونه ګالي؟
٤ –څنګه کولاى شو د جګړو د احتمالي رامنځته کېدومخه ونيسو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د جګړو د ترخو پايلو په اړه يوه مقاله وليکي.

«په جګړه کې نيکونه لمسيان او پلرونه زامن خاورو ته سپاري»

علامه سیدجمال الدین افغان

زموږ هېواد افغانستان د ډېرو نامتو مشرانو، پوهانو، لیکوالو او شاعرانو زانګو ده. هغوی ټولو په هره برخه کې د هېواد او هېوادوالو د سوکالۍ او پرمختګ لپاره په زړه پورې ګامونه پورته کړي دي. پر ژوندلیک یې پوهېدل له یوې خوا هغوی ته د درناوی کولو لارې چارې برابروي او له بلې خوا موږ ته له هېواد سره د مینې او خدمت احساس او لوړه روحیه راکوي. په دې لړ کې دلته علامه سید جمال الدین افغان درپېژنو، چې نن یې ټوله نړۍ پر نامه وياړي او درناوی یې کوي.

تاسو د سید جمال الدین افغان له کومو کارونو سره بلد یاستئ؟

علامه سید جمال الدین افغان پر ١٢٥٤ هجري قمري کال د شعبان په میاشت کې (١٨٣٩ میلادي) د کونړ ولایت په مرکز اسعدآباد کې په یوه سیده روحاني کورنۍ کې زیږېدلی دی. د پلار نوم یې سید صفدر دی. د سید جمال الدین افغان کورنۍ د کونړ په اسعدآباد کې اوسېده. د امیر دوست محمد خان په وخت کې د سید پلار له کورنۍ سره کابل ته راغی او دلته مېشت شو.

زده کړه

سید جمال الدین افغان په اووه کلنۍ کې په دودیزو زده کړو پیل وکړ. دې ډېر زیرک او هوښیار و. دومره پراخ ذهن یې درلود چې په لږ وخت کې یې د وخت دودیزې زده کړې سرته ورسولې. تر اتلس کلنۍ یې صرف، نحوه، معانی، بیان، تاریخ ، تفسیر، حدیث، فقه، اصول، عقاید، منطق، ریاضي، هندسه او طب ولوستل. سید جمال الدین افغان د پراخې مطالعې څښتن و.

د سید سفرونه او فعالیتونه

سید لومړی هند ته لاړ. هلته یې په لنډه موده کې انګلیسي او اردو ژبې زده کړې. وروسته حجاز ته لاړ او یو کال په عربي هېوادونو کې وګرځېد. کله چې سید جمال الدین افغان په دغو سفرونو کې پر زده کړې سربېره د شاوخوا سیمو د سیاسي ، ټولنیز او اقتصادي حالت ژوره مطالعه وکړه، نو دا فکر ورسره پیدا شو چې څنګه کولای شي، خپل هیواد، اسلامي هیوادونه او نوره نړۍ د نورو له استعمار او نفوذ څخه خلاصه کړي. له دې امله یې عملي هلې ځلې پیل کړې.

دغه مهال په افغانستان کې د امیر دوست محمد خان زوی، محمد اعظم خان پاچا و. سید جمال الدین د نوموړي پاچا د دربار نژدې سلاکار او مخور شو. د امیر محمد اعظم خان د پاچهی دوره ډېره لنډه وه او بیرته امیر شیر علي خان د دویم ځل لپاره پاچا شو. دغه مهال سید جمال الدین د خپل هیواد پرېښودو ته اړ ایستل شو. سید له هیواد څخه تر وتلو دمخه خپل ټول پلانونه او مترقي پروګرامونه د وخت امیر ته و سپارل او له هیواد څخه ووت.

سید هند ته لاړ، خو انګریزانو د هند له خاورې څخه وتلو ته اړ ایست. له هغه ځایه ترکیې ته لاړ. په ترکیه کي د هغه هیواد د صدراعظم په غوښتنه د پوهنې او معارف د وزارت د مجلس غړی وټاکل شو. سید له ترکیې څخه مصر ته لاړ او هلته یې نهه کاله د الازهر په اسلامي مدرسه کې د استاد په توګه دنده تر سره کړه . په ۱۸۷۹ میلادي کال کې له هغه ځایه وتلو ته مجبور شو، بیا هند ته لاړ. له هند څخه لندن ، او وروسته فرانسې ته لاړ .

پوهه او سیاست

سید په یوه ځای کې نه اوسېد. غوښتل یې هرې سیمې ته لاړ شي، له خلکو سره وګوري او د هغوی د ژوند په اړه معلومات پیدا کړي. په دې توګه په ټول هند کي وګرځېد او په هر ځای کي یې له خلکو سره په ټولنو او غونډو کې ولیدل او د خپل سفر پر مهال یې د هغو ځایونو دخلکو دود دستور او احوال ځانته ښه روښانه کړل. سید د نړۍ ډېرو برخو او هېوادو ته سفرونه وکړل او د هرې سیمې او هېواد خلك یې د ژوند د ریښتینې معنا د پوهېدو لپاره راپورته کړل. سید افغان له هند څخه مکې شریفې ته ولاړ، حج یې وکړ او د عربو خوی، کړه وړه او دودونه یې ولیدل. ترحج وروسته بیرته افغانستان ته راغی. دا مهال لوی پوه او نابغه ځنې جوړ شوی و. کله چې بیرته هیواد ته راستون شو، نو د وخت حکومت دده د زیرکتیا او پوهې امله لوړ ځای ورکړ.

سید په خپل هېواد کې د حالاتو د خرابوالي له امله بهر ته د تګ هوډ وکړ. امیر شیر علي خان ته ورغی او د رخصتېدو پر مهال یې د هیواد د پرمختګ لپاره ځینې وړاندیزونه وکړل، لکه د یوې جریدې خپرول، د افغانستان د سیاسي خپلواکۍ د اخیستلو اعلان، د کابینې جوړول، د عسکرو منظمول، د ښوونځیو پرانیستل او د سړکونو جوړول، د پوستې او مخابرې وسایل برابرول او نور. سید جمال

الدین افغان د ختیځې نړۍ ستر عالم، لوی سیاستپوه ، مبارز او انقلابي شخص و. دی نه یوازې پوه او مفکر و؛ بلکې له پوهې او مفکورې سره یې عمل هم ملګری کړی و، ځکه نو د عمل او مبارزې د لارې اتل او مخکښ ګڼل کیږي. همدارنګه افغان سید تبعیض او تفرقه نه منله، هغه ته انسان انسان ښکارېده، تور، سپین او ژړ یې یو وجود ګڼل. هغه ته د نړۍ مخ د یوه کور حیثیت درلود او نړیوال یې د یوې کورنۍ غړي بلل.

مړینه

سید جمال الدین افغان په ۱۳۱٤ هجري قمري (۱۸۹۷ م) کال د سرطان د ناروغۍ له امله په ترکیه کې وفات او خاورو ته وسپارل شو . په ۱۳۲۳ هجري لمریز کال (۱۹٤٤ م) کې یې تابوت د ترکیې د حکومت په موافقه کابل ته راوړل شو او د کابل پوهنتون په بڼ کې په پرتمینو مراسمو خاور ته وسپارل شو.

فعالیت

زده کوونکي دې د علامه سید جمال الدین افغان د مهمو سیاسي پروګرامونو په اړه خبرې اترې وکړي.

ارزونه

۱ - بهر ته له سفرونو څخه د سید جمال الدین افغان موخه څه شی وه؟

۲ –ولې سید جمال الدین افغان، له افغانانو پرته، د ټولو نړیوالو د ویاړ نښه ده؟

۳ – آیا یوازې د مشرانو د نومونو په یادولو هېواد ودانېدای شي؟ که نه، نور څه کول په کار دي، چې هېواد مو ودان او وګړي مو سوکاله او سرلوړی شي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د سید جمال الدین افغان د شخصیت په اړه څو کرښې مقاله ولیکي او د همدې مضمون په بل ساعت کې نورو زده کوونکو ته واوروي.

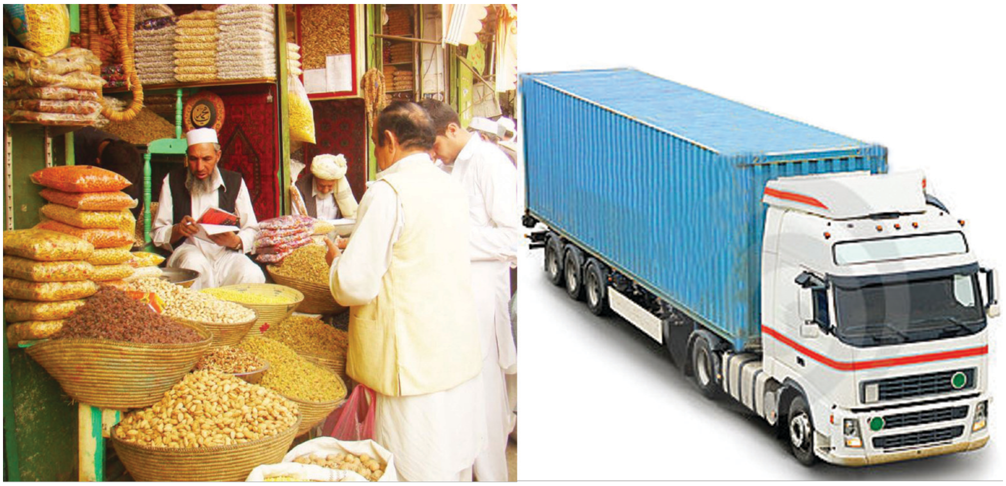

هېواد پالنه او د ملي سوداګرو دنده او مسؤولیت

د یوې ټولنې وګړي بېلابېلې دندې سرته رسوي. د ټولنې ټول غړي پر یوې دندې بوخت نه دي، هرچا له خپلې مینې او علاقې سره سم یوه دنده غوره کړې ده.
په دې لوست کې ګورو چې د نورو دندو تر څنګ د هېواد په پرمختګ او ودې کې د سوداګرو دنده څومره ارزښت لري او د هېوادپالنې د احساس او روحیې په راژوندي کولو کې څومره اغېز درلودلای شي.

تاسو له یوه ملي او هېوادپال سوداګر څخه څه تمه لرئ؟

د ټولنې د ودې او پرمختګ راز په فردي توپیرونو کې نغښتی دی. څوک په یوه دنده او کار کې ورتیا لري، څوک په بله دنده او ډګر کې. د دندو او افرادو همدا توپیرونه دي چې یوه ټولنه د پرمختګ او سوکالۍ پوړیو ته رسوي. له همدې امله د ټولنې هر فرد یوه یا بله دنده لري، چې په خپل وخت او ځای کې د پام وړ ارزښت او قدر لري.

که د ټولنې هر غړی په خپلې دندې او کار کې له صداقت او رښتینولۍ کار واخلي او له دندې څخه یې یوازې د ځان ګټه نه وي او د خلکو ګټه او زیان یې هم په پام کې نیولی وي، نو څرګنده ده چې دا کار یې په عبادت کې شمېرل کیږي او د الله جل جلاله د رضا او خوښۍ لامل کیږي.

ټولې دندې مهمې او په خپل ځای کې له ارزښت څخه ډکې دي، خو کله چې د یوې دندې ګټه او

تاوان د ټولنې د ډېرى وګړو د ګټې یا زیان لامل کیږي، نو څرګنده ده چې د هغې اهمیت او ارزښت هم په دغه ټاکلې ځای کې تر نورو زیات دی.
د دغو دندو په ډله کې یوه هم سوداګري ده. سوداګر یا د هېواد دننه او یا هم له هېواده بهر د ټولنې د اړتیا وړ توکي چمتو کوي او خلکو ته یې په ټاکلې بیې وړاندې کوي. البته له دې کار څخه د هغوی موخه تر هر څه دمخه د الله جل جلاله د رضا ترلاسه کول، خلکو ته خدمت او د خپل ژوند جوړول دي.
په هر کار کې ښایي لومړی د الله جل جلاله رضا ولټول شي، ځکه ګټه یې څو برابره او کسب یې حلال او د عبادت په درجه کې شمېرل کیږي. دویمه ډېره لویه موخه باید خلکو او هېواد ته خدمت کول وي. خلکو ته د خدای د رضا په خاطر خدمت ډېر اجر او ثواب لري. هم یې د دنیا ګټه نغښتې او هم د آخرت. دریمه موخه د حلالې او روا روزۍ او ګټې تر لاسه کول دي. که په دې ډول لاسته راغلې ګټه لږه هم وي، خو برکت یې تلپاتې وي.
که زموږ ګران سوداګر په دې اړه لږ سوچ او فکر وکړي او په خپل کار او کسب کې پورتنۍ درې موخې په پام کې ونیسي، نو هرومرو د دنیا او آخرت نېکمرغي او سعادت ترلاسه کوي.
زموږ درانه سوداګر له بهر څخه د مالونو او توکو په واردولو کې باید د خپل هېواد او هېوادوالو ګټې او تاوان په پام کې ونیسي. داسې توکي او اجناس وارد نه کړي، چې د خپل هېواد ملي اقتصاد، صنایعو او د خپلو هېوادوالو روغتیا او هوساینې ته زیان ورسوي. د هر توکي په راوړلو کې ورسره د هېوادپالنې احساس او روحیه موجوده وي.
نن سبا یو شمېر داسې سوداګر شته چې هېواد ته په واردوونکو توکو کې پورته اصلونو ته پام نه کوي او زیاتره پرې سترګې پټوي. یوازې د خپلې ګټې او پانګې د ډېرولو په فکر کې وي او بس.
ملي سوداګر باید هغه توکي هېواد ته رانه وړي چې د هېواد دننه تولیدیږي. که د دې توکو د واردولو مخه ونیول شي، زموږ د هېواد تولیدات او صنایع وده کوي او په پای کې هېواد په همدغو برخو کې په خپلو پښو درېږي او له اړتیا خلاصیږي. ځینې سوداګر د خپلې شخصي ګټې په موخه د اړتیا وړ ځینې توکي، په تېره بیا خوراکي توکي، ساتي او احتکاروي یې، چې په راتلونکې کې یې په لوړه بیه وپلوري. احتکار یو ناوړه عمل او په اسلام کې ناروا بلل کیږي. په هر حالت کې باید له احتکار څخه په کلکه ډډه وشي.
سربېره پر دې یو شمېر سوداګر ناسم خوراکي توکي، د ماشومانو د لوبو سامان او بې کیفیته درمل واردوي چې د پیسو او پانګې د بېځایه لګېدو ترڅنګ د ماشومانو روغتیا ته زیان رسوي او پر رنګارنګ ناروغیو یې اخته کوي. کېدای شي د هغوی خپل ماشومان یا د نژدې خپلوانو ماشومان هم پر دې ډول ناروغیو اخته شي.

له دې امله د ملي سوداګرو دنده ده داسې توکي هېواد ته راوړي چې د کور دننه موجود نه وي، د هېوادوالو روغتیا ته مو زیان ونه رسوي او ملي اقتصاد مو پیاوړی شي.

ګرانو زده کوونکو ته هم په کار دي چې بازارونو او هټیو ته د تګ پرمهال خپلې روغتیا ته تر بل هر څه ډېر پام وکړي، پر داسې توکو پیسې ورنه کړي، چې ځانته پخپله پر پیسو ناروغي واخلي او د مرګ له ګواښ سره یې مخامخ کړي.

دا ډېره مهمه او ارزښتناکه خبره ده چې زموږ جګړه ځپلی هېواد د ژوند په هره برخه کې ځانګړي پام او زړه سوي ته اړتیا لري. موږ هر یو ملي، انساني او اسلامي دنده لرو چې په خپلو ټولو ورځنیو کارونو کې یوازې د الله جل جلاله رضا، خلکو ته خدمت او ځانته د حلالې، روا او پاکې روزۍ د ګټلو نیت او اراده ولرو.

فعالیت

زده کوونکی دې د هېواد په پرمختګ او پراختیا کې د ملي سوداګرو د مسؤولیتونو په اړه خبرې وکړي.

ارزونه

۱ - وخت ته په پام له ګاونډیو او نورو هېوادونو څخه د راوړل شوو خوراکي توکو په اړه خپل نظر څرګند کړئ.

۲ – یو تن زده کوونکی دې د سوداګر او بل د یوه هېوادوال په توګه د ملي ګټو، ملي اقتصاد او د خلکو د روغتیا او سلامتی په اړه مرکه وکړي.

۳ – که چېرته ملي سوداګر د توکو په واردولو کې ملي ګټو ته پام ونه کړي، څه پېښیږي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې یوه مقاله ولیکي. په دې مقاله کې دې له ملي سوداګرو، دولت او هېوادوالو څخه خپلې غوښتنې مطرح کړي.

د لانجو او ربړو په هوارۍ کې د جرګو رول

زموږ ګران هېواد، افغانستان یو لرغونی هېواد دی. بډای تاریخ، ملي دودونه او تلپاتې ارزښتونه لري. له دغو ارزښتونو او ملي دودونو څخه یو دود او ارزښت جرګه ده. افغانان خپلې شخړې د جرګې له لارې هواروي. همدارنګه د مهمو، تاریخي ملي موضوعګانو او د هېواد د برخلیك د ټاکلو په اړه په لویو جرګو کې سره راغونډېږي او ګډې پرېکړې کوي. هغه پرېکړه چې په یوې موضوع یا شخړې کې د جرګې له خوا نیول کیږي، د ټولو خلکو لپاره د منلو وړ وي او هیڅوك ترې د سرغړولو حق نه لري.

ستاسو کومه لویه جرګه او د هغې پرېکړه په یاد ده؟

جرګه زموږ ملي ارزښت دی او تاریخ یې د لرغونو آریایانو تر دورو پورې رسیږي. د همدغه لرغونتوب، ارزښت او اغېزمنتوب له امله زموږ د ګران هېواد په کچه د ټولو کورنیو، قومي او ملي ستونزو د هوارۍ او پرېکړو نیولو تر ټولو لوړه مرجع ګڼل کیږي. له نیکه مرغه دغه اصل د اسلام په سپېڅلي دین کې هم ارزښتمن بلل شوی دی. خدای جل جلاله په خپل آسماني کتاب، قرآن کریم کې مسلمانانو ته سپارښتنه کړې ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾[الشورى: ٣٨]یعنی: «خپلې چارې پخپلو منځونو کې د شورا له لارې سرته رسوي.» ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾[آل عمران: ١٥٩] ژباړه: «له مسلمانانو سره

په کارونو کې مشوره وکړئ.»

د نړۍ ټولو خلکو او ولسونو ته ځرګنده شوې چې ستونزې او ربړې د ناندریو او جګړو له لارې نه هواریږي. ستونزې د پوهې، خبرو اترو او منطق له لارې هوارېدای شي. زیاترو هېوادونو، که د کورنیو او نړیوالو ستونزو د هوارۍ لپاره وسلې ته لاس اچولی، خو له زیاتې مرګ ژوبلې، مادي او معنوي زیانونو له زغملو وروسته اړ شوي، چې سوله وکړي او لانجې پر خبرو [څه واخله او څه ورکړه] پر اصل هوارې کړي.

جرګه د یوه ولس د سپین ږیرو، لویانو او د باور وړ اشخاصو یوې پراخې غونډې ته ویل کیږي، چې د کورنیو، قومونو، سیمه ییزو، ملي او نړیوالو ستونزو د هوارۍ لپاره راغونډیږي او مهمې پرېکړې کوي. جرګې د خپلو پرېکړو د پلي کیدو واک لري. د افغانستان په معاصر تاریخ کې لویو جرګو د هېواد په کچه سترې پرېکړې کړي چې له امله یې افغان ولس د پرمختګ په لوري ګامونه پورته کړي دي.

ملي او تاریخي لویې جرګې د افغانانو د ملي یووالي او پیوستون د لوړې روحیې او د سولې او هېواد پالنې د عالي احساس ښکارندوی دي. لکه څنګه چې د نړۍ نور هېوادونه په ملي او نړیواله کچه د اړوندو ربړو، لانجو اوشخړو د هوارۍ لپاره له خبرو او تفاهم کار اخلي، دغه راز افغانانو هم د ملي یووالي د لوړې روحیې او د سولې او هېوادپالنې د خپل عالي احساس پربنسټ د خپل هېواد د پنځه زره کلن تاریخ په اوږدو کې د هېواد په کچه د سترو ملي مسایلو، په تیره بیا زموږ د لویو او مهمو سیاسي او اقتصادي ستونزو، ناندریو، تاوتریخوالي او خنډونو د له منځه وړلو، د بهرنیو یرغلونو، کورنیو شخړو او جګړو، قانون جوړولو او نورو نړیوالو او ملي پېښو په باب لویې جرګې جوړې او غوڅې او پرځای پریکړې یې کړي دي. خلکو او ولسونو هغه لکه د کاڼي کرښې بللي او د پښتو ددغه مشهور متل: [کار چې په سلاوي، بی بلاوي]، پربنسټ یې ورباندې عمل کړی دی.

زموږ په افغاني ټولنه کې د افغاني لویو جرګو د دغه ډول تاریخي اوملي اهمیت په پام کې نیولو سره لویې جرګې د شلمې میلادي پیړۍ په پیل کې په افغانستان کې رسمي بڼه پیدا کړه او د افغانستان د ټولو پرګنو د ارادې د یوه ښکارندوي ارګان په توګه وپیژندل شوه، آن تردې چې د ۱۳۴۳ لمریز کال په اساسي قانون کې یو ځانګړی څپر کې ورکړای شو.

د لویو جرګو جوړېدل د افغانستان د ملي هویت ښکارندویي کوي. د افغانستان د بېلا بېلو پاچاهانو، امیرانو او واکمنانو په دورو کې لویو جرګو د اړوندو ملي مسئلو په هوارولو کې غوڅ او ټاکونکی رول

لوبولی او یو ډول نه، یو ډول یې زیات ارزښتونه څلیدلي دي.

لویې جرګې د افغانانو د ملي تفاهم یوه ډېره مهمه او اغېزناکه لاره ده. زموږ پر ولس او ټولنې کې یې ډېرې ژورې ریښې ځغلولې دي. همدې لویو جرګو د پېړیو په اوږدو کې ډېرو سترو او کړکېچنو موضوعګانو او ربړو ته د پای ټکی ایښی او هېواد یې له سترو ناتارونو څخه ژغورلی دی. پرځای ده چې د دغو جرګو درناوی وکړو او پرېکړې یې د سر په سترګو ومنو.

فعالیت

هغه شمېر زده کوونکي، چې په خپلو کلو او بانډو کې یې د شخړو او لانجو د هوارۍ په اړه کومه جرګه لیدلې یا د هغې په اړوند یې څه اورېدلي وي، په اړه دې یې خبرې وکړي او خپل معلومات دې له نورو زده کوونکو سره شریک کړي.

ارزونه

۱ – ستاسو په اند ولې غوره ده چې ستونزې د جګړې پرځای پر خبرو اترو او جرګو هوارې شي؟

۲ – په جرګه کې که چېرته د شخړې کوم لوری د جرګې پرېکړه ونه مني، څه ورپېښیږي؟

۳ – په هېواد کې د وروستۍ لویې جرګې یادونه وکړئ او اغېز یې د روانې ستونزې په هوارۍ کې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د لویې جرګې په اړه په کورونو کې یوه مقاله ولیکي او د جرګو په اړه دې خپل شخصي نظر پکې څرګند کړي.

د هېوادوالو د ځان، مال او ناموس ساتنه

(دیني وجيبه)

مال د ژوند د پایښت او د اړتیاوو د پوره کولو، د انسانانو ترمنځ د ګټو د تبادلې، د ولسونو د غوړېدا او پرمختګ او د ژوند له بېلابېلو ډګرونو څخه د ګټې وسیله او لار ده. له هغې سره سره د اسلام له نظره مال د ژوند اصلي موخه نه ده، بلکې د خدای جل جلاله د عبادت، د بېوزلو د لاسنیوي، د انسانانو د عزت او ناموس د ساتلو وسیله او د ولسونو د ژوند غوره لار ده.

په دې لوست کې په اسلامي شریعت کې د مال او شتو د درېځ او د ټولنې د وګړو د شتمنیو د ساتنې اړتیا مطالعه کوو.

د خلکو د مال ساتنه

د اسلامي شریعت د پنځه ګونو مقصدونو په لړکې یو هم د خلکو شتمني ده چې ټول وګړي، ټولنه او دولت يې په ساتنه او د نه لاسوهنې شرعي دنده پر غاړه لري.

د اسلامي شریعت له مخې، مال په خدای جل جلاله پورې اړه لري چې وګړو ته د سمې او پرځای ګټې اخیستنې لپاره په امانت ډول ورکړ شوی دی. له مال څخه ناسمه ګټه اخیستنه او د هغې زیانول

اجازه نه لري.

اسلامي شريعت د مال د لاسته راوړلو او لګولو په اړه رغنده هراړخيزې لارښوونې کړي دي. انسانانو ته ښايي چې له هغې سره سم خپل مالونه ولګوي او د ټولنې د ټولو وګړو د سوکالۍ او نېکمرغۍ وسيله شي. د ناروا، احتکار او د نورو د حقونو د ترپښو لاندې کولو له لارې د مال او شتو تر لاسه کول د اسلام په سپېڅلي دين کې منع شوي دي.

د مال او منصب درلودل او له هغې څخه ګټه اخيستل د انسانانو فطري غريزه ده. انسان له دې فطرت سره پيدا شوی. د هغه نه خوښيږي چې څوک دې د هغه پر شتو ګېډه واچوي او د هغه دا حق دې ترې واخلي. اسلامي شريعت غلا، د نورو خلکو پرمال او شتو ګېډه اچول او د ځان په ګټه د هغې کارول حرام کړي او سرته رسوونکو ته يې دنيوي او اخروي سزا ټاکلې ده.

د خلکو د ناموس ساتنه

ناموس يا د انسان آبرو د انسان په نفس پورې تړلې ده. انسان د ناموس او آبرو د ساتنې له لارې له څارويو سره توپير کوي او د دې صفت په ساتلو د خپل همنوعو د مينې او محبت لامل کيږي. که چېرته دا صفت و نه لري، خلک ترې کرکه او نفرت کوي.

اسلام د ناموس پر ساتلو ټينګار کړی او د هغې ساتنه يې د شريعت د پنځه ګونو مقصدونو [د دين، ځان، عقل، مال او نسل يا ناموس ساتل] په ليکه کې ځای کړې دی. د هغه د ساتلو او حفاظت لپاره يې لارښوونې او هراړخيز قوانين او مقررات چمتو کړي دي چې د انسان نسل په سمه شرعي توګه دوام ومومي. د اسلام ستر پيغمبر فرمايلي دي: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ»، يعنې «څوک چې د خپل مال د دفاع په لاره کې ووژل شو، شهيد دی. هغه څوک چې د خپلې کورنۍ (ناموس) په ساتلو کې ووژل شو، شهيد دی او هغه څوک چې د خپل ځان په دفاع کې ووژل شو، شهيد دی.»

د ناموس د ساتلو او د بشري نسل دوام لپاره اسلامي شريعت کورنۍ نظام رامنځته کړی، چې له هر راز لاسوهنې څخه پاک دی او هغه عوامل يې منع کړي چې کورنيو سپېڅلو اړيکو ته زيان ورسوي او يا د نسل د ګډېدو لامل شي.

اسلام کورنۍ د ټولنې بنسټيز اصل ګڼلې او د ټولنې د ټينګېدو او سمون لپاره د کورنۍ ټينګښت او

سمون بنسټيز اصل بولي. له همدې امله اسلامي فقه په ټولو فقهي نظامونو کې کورنۍ تر شخصي احوالو لاندې له عبادت وروسته د شريعت تر ټولو مهم باب ګڼلی او اوږد بحث يې پرې کړی دی.

په دې توګه د هېوادوالو د ځان، مال او ناموس ساتنه يوه ديني دنده ده چې د ټولنې ټول وګړي او دولت د هغې د ساتلو او حفاظت شرعي مکلفيت لري.

هماغسې چې د يوې ټولنې وګړي د ژوند د پايښت لپاره خوړو، اوبو او هوا ته اړتيا لري، په هماغه کچه د دين، ځان، عقل، مال او ناموس د ساتلو دنده او مکلفيت لري. آن په ځينو وختونو کې د انسان د ځان، ناموس او مال ساتنه له خوړو او اوبو څخه ړومبنۍ دنده ګڼل کيږي.

په دې توګه په لومړي ګام کې د هر وګړي، په تېره بيا د دولت شرعي او ديني دنده ده چې په بشپړ ډول د هېوادوالو د مال، ځان او ناموس د ساتلو او حفاظت لپاره جدي ګامونه پورته کړي.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې ددې موضوع په اړه، چې په بشري ټولنو کې د مال او شتو دريځ څنګه دی، خبرې وکړي او د خبرو پايله دې استازي نورو ته ووايي.

ارزونه

١ - اسلامي شريعت د مال او شتو د لاسته راوړلو او لګولو په اړه کومې لارښوونې کړې دي؟
٢ – د عامه شتمنيو او د خلکو د مال او ناموس ساتل د چا مسؤوليت او دنده ده؟
٣ – په اسلامي شريعت کې د ځان، مال او ناموس ساتنه څه حکم لري؟
٤ – د خلکو د مال، حيثيت او آبرو ساتنه د چا دنده ده؟

کورنۍ دنده

د وګړو د مال، ځان او ناموس ساتنه د چا دنده ده؟ زده کوونکي دې په دې اړه يوه لنډه مقاله وليکي او په بله ورځ دې ټولګي ته راوړي.

پوهاند دکتور عبدالحکیم طبیبي

زموږ هېواد د نامتو اشخاصو او پوهانو ټاټوبی دی. هغوی په خپلو نه ستړي کېدونکو خدمتونو دا هېواد تر اوسنۍ کچې رارسولی دی. د هغوی نومونه او کارنامې موږ ته په ژوند کې د بریالیتوب لارې چارې راپه ګوته کوي. د ځوان نسل په توګه تاسو ته ښايي د هغوی پر پل، پل کېږدئ او له تجربو يې د ژوند د ودې او پرمختګ لپاره کار واخلئ.
د نورو مشهورو پوهانو، ليکوالو، سياستپوهانو او ملي مشرانو په لړ کې دلته دکتورعبدالحيکم طبيبي درپېژنو.

تاسو د هېواد د يوه ملي مشر، پوه، لیکوال او شاعر درناوی څنګه کوئ؟

دکتورعبدالحکیم طبیبي د ۱۳۰٤ لمریز کال د تلې په میاشت کې د افغانستان په پلازمینې، کابل کې زېږېدلی دی. خپلې زده کړې يې لومړی د کابل په حبیبیې لیسه کې پای ته ورسولې. وروسته يې خپلې لوړې زده کړې د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو په پوهنځی کې پیل کړې. بیا يې په ۱۹۵۲ میلادي کال کې د امریکا د جورج واشنګټن له پوهنتون څخه د فوق لیسانس درجه تر لاسه کړه. په ۱۹۵٤ میلادي کال کې يې په امریکن یونیورسیټی کې د ډاکټرۍ درجه لاسته راوړه.
په ۱۳۳٤ لمریز کال کی يې د افغانستان د باندنیو چارو د وزارت په دریمه څانګه کې د سیاسی خدماتو د رئیس په توګه په کار پیل وکړ. په ۱۳۳۵ لمریز کال کې د ملګرو ملتونو په سازمان کې د

افغانستان د ځانګړي او دايمي استازي په توګه وټاکل شو .په ١٣٤٤ لمريز کال کې د عدليې د وزارت دنده ورپه غاړه شوه. په ١٣٥٢ کال کی په پخوانی يوګوسلاويا کې د افغانستان د سفير په توګه و ټاکل شو. وروسته په جاپان، هند، فليپين او بلغاريې کې د افغانستان سفير او استازی و.

پر افغانستان د شوروي اتحاد د يرغل پر مهال له خپلې دندې څخه ګوښه او جلا وطنه شو. د پرديو له منګولو څخه د هېواد د آزادولو په لاره کې يې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې وکړې.

ښاغلي دکتور طبيبي د خپل ژوند ٣٥ کاله په نړيوالو حقوقي ټولنو کې تېر کړل. د خپلو دغو تجربو په رڼا کې يې د حقوقو په اړه مهمې ليکنې وکړې؛ لکه: «د سمندرونو حقوق»، «د ترانزيت حقوق». دا موضوعګانې په انګليسې ژبه د سويسزرلينډ په مجلو او خپرونو کی خپرې شوي او وروسته په پراګ او هند کې د کتاب په ډول چاپ او خپرې شوي دي.

د ښاغلی طبيبي نور تأليفات په لاندي ډول دي:

١ – د ملګرو ملتونو د سازمان سياستونه

٢ – دموکراسي، (د عدليې وزارت په خپرونه کې)

٣ - د ترانزيت حقوق (د وخت د مطبوعاتو وزارت له خوا چاپ شوی)

٤- د سمندرونو حقوق (د وخت د مطبوعاتو وزارت له خوا چاپ شوی)

٥ – سيد جمال الدين افغان د تصوف سيد، (د وخت د مطبوعاتو وزارت له خوا چاپ شوی)

٦ - د افغانستان تاريخ

٧ - د هرات تاريخ (په افغانستان، ايران، پاکستان او امريکا کې چاپ شوی)

٨ - پريشانه خاطرات

٩ - د وچو هيوادونو ترانزيتی حقوق

دوکتور طبيبي د ١٣٤٣ کال د اساسي قانون د لويې جرګې غړيتوب او د هغې په تدوين کې برخه درلوده.

نوموړي د افتخار ډېر مډالونه تر لاسه کړي. د افغانستان او نورو باندنيو هېوادونو په مطبوعاتو کې يې ډېرې ادبي، سياسي او تاريخي مقالې ليکلې دي. يوه موده يې په سويسزرلنډ کې د سيد جمال الدين افغان په ياد په انګليسي او عربي ژبو د (عروة الوثقی) د مجلې د خپرولو وياړ درلود.

نوموړی له اوږدې ناروغی څخه وروسته په ١٣٨٧ کال کې د سويس په هېواد کې مړ او هلته خاورو ته وسپارل شو.

فعالیت

دهېواد د پرمختګ او ودې لپاره له خپلو هېوادوالو څخه څه غواړئ؟ په دې اړه خبرې اترې وکړئ.

ارزونه

۱ - ولې د ملي مشرانو نوموته یاد ساتو او درناوی یې کوو؟

۲ – ستاسو په اند له هېواد سره د مینې درلودل څه معنا او مفهوم لري؟

۳ - د هېواد په پرمختګ کې د زده کوونکو دنده څه ده؟

کورنۍ دنده

د ملي مشرانو، پوهانو، سیاستوالو، لیکوالو او شاعرانو یاد خپله هڅوی او موږ ته څه ګټه لري؟ په دې اړه څو کرښې مقاله ولیکئ.

دا شعر ولولئ:

د افغان ترانه

تل دې سرونه زموږ او چت وي	تل دې ساتلی پت او عزت وي
هر وخت دې دلته شان و شوکت وي	ننګ و غیرت دې زموږ دولت وي
د وطن عشق دې وي زموږ زړو کې	ځای دې دده وي د قام لیمو کې

تل دې افغان وي تل دې افغان وي

بیرغ زموږ دې لوړ په جهان وي

افغانستانه تل دې ودان یې	له غلیمانو دې په امان یې
ته دې سر لوړی تل په جهان یې	زموږ ځان یې په موږ ګران یې
هر څه به ځار کړو ستا له هوا نه	ستا له عزته له اعتلانه

تل دې افغان وي تل دې افغان وي

بیرغ زموږ دې لوړ په جهان وي

په حق مین یو د حق په خوا یو	دښمن د ظلم د ناروا یو
آزادي ساتو آزادي ستا یو	سر په وطن ږدو په ننګ فدا یو
نه ظالمان یو نه مظلومان یو	ښاغلی نسل موږ د افغان یو

تل دې افغان وي تل دې افغان وي

بیرغ زموږ دې لوړ په جهان وي

ملي يووالی، يوه څرګنده اړتيا

يووالی دګډ ټولنيز ژوند يو اصل دی. ټولنيز ژوند له يووالي پرته ناشونی دی، ځکه ټولنه د افرادو له يووالي څخه رامنځته کيږي او خپل ټولنيز ژوند پرمخ وړي. په ځانځانی او بې اتفاقی هيڅ کار نه ترسره کيږي. د برياليتوب راز په يووالي کې نغښتی دی. همدا لامل دی چې انسانانو په طبيعي ډول د خپل ژوند د ستونزو د هوارۍ لپاره ټولنې رامنځته کړې او يو د بل په مرسته ژوند پر مخ وړي.
ستاسو په اند د ملي يووالي په رامنځته کېدو کې «څه واخله او څه ورکړه» څه مفهوم لري؟

نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو او هرهېواد له مختلفو قومونو او ولسونو څخه ترکيب او جوړ شوی. د هر هېواد، ولس او خلک د يوه عالي هدف لپاره په خپلو کې يو موټی شوي او يو دولت يې تشکيل کړی دی. هغوی د خپل ځان د هوساينې او سوکالی په موخه په ګډه خپل هېواد ته کار کوي، خپلواک يې ساتي، ټولنيز، اقتصادي او سياسي بنسټونه يې ټينګوي او د نېکمرغۍ او پرمختګ لوړو پوړيو ته يې رسوي. همدا راز هغوی خپل هېواد د پرديو له منګولو او تاړاکونو څخه په ګډه ساتي او دفاع يې کوي. هو، همدغه لارې چارې د يوه هېواد د پرمختګ او ترقی اصلي او بنسټيز لاملونه دي، خو دا چارې په يوازې سر نه تر سره کيږي او نه يې يو شخص او يو وګړی د سرته رسولو وس لري. دا د ټولو ولسونو او پرګنو کار دی. هغوی په يوه واحد محور راټوليږي او هر يو له خپل وس، پوهې او ټولنيز دريځ څخه

په ګټې اخیستنې د نوموړو موخو د لاسته راوړلو لپاره هاند او هڅه کوي. په دې توګه د یوه ځانګړي او مشخص هدف لپاره د ولسونو او پرګنو راټولېدو ته یووالی وایي.

یووالی یو دیني او اسلامي ارزښت دی. الله جل جلاله فرمایلي دي: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾[آل عمران: ۱۰۳] ژباړه: «ټول یوځای شئ، د الله جل جلاله رسۍ ټینګه ونیسئ او تیت پرک کیږئ مه.»

په یووالي کې برکت دی. یووالی د پرمختګ او نېکمرغۍ ضامن دی. پر یووالي انسان خپلو ټولو لوړو انساني پوړیو ته رسیږي.

یووالی د قوت او پیاوړتیا نوم دی. د یووالي او پخې ارادې په برکت غرونه ویلي کیږي. زموږ ګران هېواد، افغانستان د افغاني ولس د یووالي او یو موټي کېدو په برکت منځته راغلی، د یووالي او اتفاق په مټ تر دې ځایه رارسېدلی او د نړۍ زبرځواکونه یې په ګونډو کړي دي. دا د افغانانو د یووالي او اتفاق برکت دی.

افغاني خاوره د ټولو افغانانو ګډ کور دی، د ساتنې لپاره یې ټولو افغانانو یو بل ته د اتفاق او ورورۍ لاسونه ورکړي دي. هر افغان بل افغان خپل ورور ګڼي. هغه څه، چې د ځان لپاره یې خوښوي، د خپل ورور لپاره یې هم خوښوي.

وګورئ، افغانانو په خپل نه ماتېدونکي یووالي او قوت په تېر نژدې تاریخ کې د نړۍ ستر زبرځواک [پخواني شوروي اتحاد] ته داسې ماتې ورکړه، چې د نړۍ هېوادونه ورته ګوته په غاښ شول. تېرو څه ناڅه درې نیمو لسیزو تپل شوو جګړو پر افغان ولس هغه کاني وکړې، چې تاریخ ته به یې مخینه ډېره لرې یاده وي. اخ و ډب رامنځته شو. پلرونه د زامنو او میندې د اولادونو په ویر ویرجن شول. پوهنې ته لږ پام واړول شو. دې حالت یو څه موده دوام وکړ، خو د ټپونو رغېدل یې وخت ته اړتیا لري.

ترهغه چې یو افغان بل افغان ته د ورورۍ لاسونه ور نه کړي، ترهغه چې افغانان د علم او پوهې له خواږه نعمت څخه برخمن نشي، ترهغه چې د ټولو افغانانو ترمنځ د متقابل درناوي روحیه رامنځته نشي، ترهغه چې یو بل ونه زغمي، تر هغه چې د ملي ګټو لپاره له شخصي ګټو تېر نشي، تر هغه چې له خپلې پاکې خاورې څخه په شریکه ساتنه او دفاع ونه کړي، نو د پرمختګ لوړو پوړیو ته به مو رسېدل ګران وي.

افغانان یو بدن او یو موټی ولس دی. د خپل رپانده ملي بیرغ او د اساسي قانون تر سیورې لاندې د خپل ګډ کور د جوړېدو او بیاودانولو لپاره ژور فکر او هلې ځلې کوي. له دې وروسته نه ښایي زموږ ګران هېواد د جګړې پر اور وسوځي او خپل راتلونکي نسل ته د جګړې او ورانۍ ناوړه میراث پریږدو؛

باید پر ځای یې مینه، محبت، یووالی، وروړګلوي، نېکمرغي، سوکالي، ودان او پرمختللی افغانستان پرېږدو.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. د یووالي او وحدت د اهمیت او د بې اتفاقۍ پر زیانونو دې وغږېږي او د استازو په واسطه دې یې نورو زده کوونکو ته بیان کړي.

ارزونه

١ – د بې اتفاقۍ زیانونه ووایئ.

٢ - په هېواد کې د یووالي او پیوستون د ټینګېدو لپاره کوم شیان تر نورو مهم دي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د یووالي د اړتیا په اړه یوه مقاله ولیکي او له نورو زده کوونکو سره دې شریکه کړي.

«د قومونو او ولسونو د سعادت او پرمختګ راز په یووالي کې نغښتی دی.»

«که ما ویل چې زه یم او تا ویل چې زه یم، نه به ته یې نه به زه یم

او که ما ویل چې ته یې او تا ویل چې ته یې، هم به ته یې هم به زه یم»

استاد صلاح الدین سلجوقي

علامه صلاح الدین سلجوقي د افغانستان او اسلامي نړۍ د نومیالیو پوهانو او لیکوالو په ډله کې شمېرل کیږي. د نوموړي آثارو او لیکنو د افغان ولس په ویښتیا او بیدارۍ کې ستر رول لوبولی دی. هغه په دین، اخلاقو، سیاست، ادبیاتو او هنر کې له اغېز ډک کتابونه او رسالې لیکلي او په دې اړه یې خپلو هېوادوالو ته نه هیرېدونکي خدمتونه سرته رسولي دي. د افغانستان ځوان نسل د نورو لیکوالو او پوهانو په خبر د اروابناد سلجوقي په اړه پوره معلومات نه لري او د هغه له خدمتونو څخه یې ګټه نه ده اخیستې.

په دې لوست کې ددې ستر نومیالي د ژوند له تیرو برخو سره بلدیږو او په لنډ ډول یې پر ژوندلیک باندې ځانونه پوهوو.

لنډ ژوند لیک

صلاح الدین سلجوقي د مفتي سراج الدین زوی په ۱۲۷٦ لمریز کال کې یې د هرات په یوې علمي کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستي دي. سلجوقي د خپلې کورنۍ په اړه داسې وایي: «زه د هرات په یوې علمي او دیني کورنۍ کې زیږېدلی یم.»

صلاح الدین سلجوقي د کوچنیوالي او زلمیتوب دوره له خپل پلار او نورو مشهورو عالمانو او

مدرسینو څخه د علم په زده کړه کې تېره کړې. استاد سلجوقي تر شل کلنۍ پورې بېلابېل علوم او فنون ولوستل. هغه د زیات استعداد او وړتیا خاوند و. په فارسي ادبیاتو، عربي ژبې، یوناني پوهې، اسلامي عرفان او د لیکوالۍ پر فن لاسبرى شو. هغه د خپلې زده کړې او لیکوالۍ په اړه داسې لیکي:
«هر څومره معلومات مې چې لاسته راوړل هغه مې ټول لیکل.»
سلجوقي د څېړنو او پلټنو لپاره د پاکستان، هندوستان، مصر او عربستان هېوادونو ته سفرونه وکړل، عربي او انګلیسي ژبې یې پوره زده کړې.
استاد سلجوقي له یوې ادیبې او شاعرې مېرمنې، حمیرا سره واده وکړ. مېرمن حمیرا د ماندېنې او مخلصې مېرمنې په توګه د خپل مېړه په خدمت کې وه. سلجوقي د خپلې مېرمنې په وړاندې خورا مهربان و او پر هغې یې ویاړ کاوه.
ددې نیکخویه مېرمنې د درېغ په اړه سلجوقي د «ګلبرګها» په نامه د هغې د یوې شعري ټولګې په تقریظ کې داسې لیکلي دي: «نن مې څه ونه لیکل او د کتاب د پلټنې کار مې سرته ونه رساوه؛ ځکه زما او حمیرا د واده ۲۸ کلیزه ده. څنګه چې زموږ لومړنۍ خښته او نېکمرغه ملګرتیا د فضیلت پر بنسټ ایښودل شوې ده، له دې امله تل دا نېکمرغه ورځ د ادب په ګرانبیه ملغرو پیېم او پرانیزم.»
دې تقوا لرونکې مېرمنې له خپلې حلالې شتمنۍ څخه د کابل د ګذرګاه په سیمه کې د علامه سلجوقي کور ته څېرمه یو جومات «د حمیرا سلجوقي جومات» په نامه ودان کړ او د یوې مؤمنې او مسلمانې مېرمنې په توګه یې خپل نوم تلپاتې کړ.

رسمي دندې

استاد سلجوقي د خپلې زیاتې پوهې او ذکاوت له امله په شل کلنۍ کې په هرات کې د مفتي پر دندې وګومارل شو. وروسته یې د حبیبیې، اماني او استقلال لیسو او د کابل په دارالمعلمین کې د فارسي او عربي ژبو د استاد، د هرات د پوهنې مدیر، په کابل کې د مطبوعاتو د رئیس، د امان الله خان په پاچهۍ کې د دارالتحریر د منشي او د بهرنیو چارو د وزارت د اطلاعاتو د مدیر په توګه دندې سرته ورسولې. نوموړي په ۱۳۰۸ کال کې سیاسي بند هم تېر کړی دی.
استاد سلجوقي په ۱۳۱۵ او ۱۳۲۷ کلونو کې په ډهلي کې د افغاني جنرال قونسل او وروسته په قاهره کې د سفیر په توګه دندې سرته رسولې دي. سلجوقي په ۱۳۲۸ کال کې د ملي شورا په اوومه دوره کې د هرات د خلکو د منتخب استازي په توګه دنده سرته رسولې ده. عربي نومیالیو لیکوالو، لکه استاد نجیب الکیلاني، عباس المناصره، عمر عبید حسنه استاد صلاح الدین سلجوقي د «اسلامي ادبیاتو» د بنسټ ایښودونکو او د اسلامي نړۍ د وتلو او مشهورو لیکوالو په ډله کې شمېرلی دی.
علامه سلجوقي له څه د پاسه اویا کاله ګټور ژوند څخه وروسته د ۱۳۴۹ کال د غبرګولي په شپاړسمه

نېټه وفات او د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

د هېواد نومیالي او وتلي سیاستوال او شاعر، عبدالرحمن پژواک د علامه سلجوقي په ویرنه کې یوه قصیده ویلې چې مطلع یې داسې ده:

اگر چه گریه به چیزی که آن رضای خداست — به نص دین و به دستور عقل هر دو خطاست

بمیرد عقل چو استاد دین و دانش مُــــــرد — چو عــقل مرد تـــوان رضا و صبر کـــجاست؟

فکري او علمي ليکنې

استاد صلاح الدین سلجوقی د یو مسلمان شاعر او څېړونکي په توګه زيات شمېر علمي، عرفاني او هنري ليکنې کړي او د هېواد علمي او فرهنگي پانګه یې نوره هم بډایه کړې ده. د یو شمېر آثارو او کتابونو نومونه یې په لاندې ډول دي:

د معاني، بدیع او بیان په فن کې یوه رساله، افکار شاعر، آیینهٔ تجلی، نقد بیدل، مقدمهٔ علم الاخلاق، جبیره، تجلی خدا در آفاق و انفس، تقویم انسان، نگاهی به زیبایی، الإسلام فی العلوم والفنون، افسانهٔ فردا، قواعد ادبیه، ثروت، اخلاق، ادبیات.

همدارنګه علامه سلجوقي له عربي او انګليسي څخه یو شمېر ليکنې ژباړلې، چې یو شمېر یې دادي: زن در تاریخ و مکاتب، علم اخلاق د ارسطو لیکنه، تهذیب الاخلاق د ابن سکویه لیکنه، محمد در شیر خواره گی د شوکت التونی لیکنه، تاریخ فتوحات اسلامی او نور.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د علامه صلاح الدین سلجوقي د ژوند او علمي شخصیت په اړه خبرې وکړي او د ډلو استازي دې نتیجه نورو زده کوونکو ته وړاندې کړي.

ارزونه

١ - علامه سلجوقي چېرته او په کوم کال کې زېږېدلی؟

٢ – د علامه سلجوقي رسمي دندې کومې وې؟

٣ – د عربي لیکوالو له انده د علامه سلجوقي دریځ په اسلامي نړۍ کې څنګه دی؟

٤ –د علامه سلجوقي د شپږو کتابونو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د علامه سلجوقي د شخصیت په اړه یوه مقاله ولیکي.

د قانون منل د ملي يووالي ضامن

په يوې ټولنې کې د قانون شتون ډېر مهم دی؛ خو د قانون منل او پلي کول تر هغه هم زيات اهميت لري. هغه قانون چې پلی نشي، که ډېر ښه هم وي، کوم ارزښت نه لري. له بلې خوا د امنيت او عدالت په تامين، د باور او ډاډ په رامنځته کېدا او د يووالي او انسجام د ټينګښت لپاره په يوې ټولنه کې ډېرعادي قانون هم زياته او ښه مرسته کولای شي.

په دې لوست کې به د ملي يووالي په تامين کې د قانون د پلي کېدا او اغېز د ارزښت په اړه معلومات تر لاسه کړو.

په ټولنه کې د قانون اهميت

د اسلام ستر پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي؛ پخواني امتونه له دې امله هلاک شوي چې که کله به يو کمزوري شخص کومه ګناه کوله، قانون به پرې پلی کېده، خو که د لوړ پوړ کوم چا به ګناه وکړه، نو سزا به نه ورکول کېده.

افلاطون د یونان نومیالي فیلسوف عقیده درلوده چې پاچا له قانون څخه لوړ دی، خو وروسته یې نظر واوښت او ویې ویل: خپل ښار ددې پر ځای، چې د اشرافو او لویانو په واک کې ورکړئ، هغه قانون ته وسپارئ.

د قانون د پلي کېدو اړتیا

په ټولنه کې د قانون دنده د وګړو تر منځ د اړیکو تنظیم، له دولت سره د وګړو اړیکې، د حقوقو او امتیازاتو ټاکل، د وګړو او ډلو او په ټولنه کې د دولتي ادارو تر منځ د متقابلو دندو او مسؤولیتونو تنظیم دی. په دې ډول قانون انساني ټولنه له ځارویو او د ځنګل له ژوند څخه جلا کوي.

د قانون پلي کول او څارل د دولت دنده ده چې د عدالت د تامین له لارې په ټولنه کې سوله او امنیت ټینګوي. د ټولنې بېلابېل پوړکي هم د قانون په پلي کولو کې خپله دنده او مسؤولیت لري؛ ځکه که خلک او کورنۍ، ډلې او بېلابېل پوړکي په خپله ټولنه کې د قانون پلي کولو ته کار و نه کړي، دولت په یوازې سر نشي کولای د قانون په پلي کولو بریالی شي. متمدن او ژمن انسانان د ټولنې د امن او نېکمرغۍ لپاره هم پخپل ژوند کې قانونمندي عملي کوي او هم نور خلک د قانون پلي کولو ته هڅوي.

د قانون د پلي کولو ګټې

له قانون څخه سرغړونه یا په سم ډول د قانون نه پلي کول په ټولنه کې د ټولګډوډیو لامل کېږي. امنیت او د هېواد د وګړو ژوند خرابوي. د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د وینا پر بنسټ ټولنه له ګډوډۍ او ځوړ سره مخامخ کوي. قانونمندي او د قانون منل ډېرې ګټې او ښېګڼې لري. یو شمېر یې په لاندې ډول دي:

- د قانون پلي کول د ټولنې نظم ساتي او د هغې د اوسېدونکو حقونه ورته رسوي.
- د قانون پلي کول د ټولنې د غړو د ځان، مال او ناموس ساتنه کوي.
- د قانون پلي کول د کمزورو او بېوزلو وګړو حقونه له تاړاک څخه ژغوري.
- د قانون عادلانه پلي کول د ټولنې د افرادو(ښځو، نارینه ګانو، کوچنیانو، لویانو، د ټولنې د بېوزلي پوړکي) پر حقونو د بریدونو مخه نیسي.
- د قانون عادلانه پلي کول، د اداري فساد، تنظیم شوو جرمونو، د نشه يي توکو د دود او د ټولنېزو وژونکو ناروغیو مخه نیسي.
- د قانون پلي کول د یوې ټولنې د افرادو او قومونو تر منځ دښمنۍ او بې اتفاقۍ له منځه وړي.

لنډه داچې قانونمندي او قانون محوري سوله، امنیت، مینه او وروړګلوي، باور او ډاډ، یووالی او پیوستون، سرښندنه او ځان تېرېدنه، استقلال و آزادي غوښتنه او په پای کې ملي یووالی او پیوستون پیاوړی کوي او ټولنه د نېکمرغی، سوکالی او پرمختګ پر واټ روانوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې په ټولنه کې د قانون د پلي کولو په اړه د اسلام د ستر پیغمبر د لارښوونو په اړه خبرې وکړي او نتیجه دې د استازو له خوا ټولګي ته وړاندې شي.

ارزونه

١ – په ټولنه کې د قانون دنده څه شی دی؟
٢ – په ټولنه کې د قانون پلي کول د چا دنده ده؟
٣ – په ټولنه کې د قانون پلي کول څنګه کولای شي د انسان پر ځان، مال او ناموس د برید او تېري مخه ونیسي؟
٤ – آیا د قانون پلي کول د خلکو او ټولنو د غړو ترمنځ نارضایتي او خپګان له منځه وړلای شي؟

کورنۍ دنده

په ملي یووالي کې د قانون محورۍ د اغېزمنتوب په اړه یوه مقاله ولیکئ.

عدالت، د ټولنې د ټینګښت بنسټ

عدل د ظلم ضد دی، معنا یې وسط، برابري، مساوات، نظام، توازن او د افراط او تفریط ترمنځ حالت ته وایي. عدل او عادل د متعال خدای یو نوم یا یو صفت دی. د استوا، قسط، میزان، انصاف کلمې هم د عدالت مفهوم افاده کوي.

عدالت د ټولنې په ټینګښت، ثبات، امنیت او پیاوړتیا، د ولسونو په یووالي او پیوستون کې څه رول لري؟ په دې لوست کې به دې او دې ته ورته نورو پوښتنو ته ځوابونه ومومو.

په اسلام کې د عدالت دریځ

د اسلام په سپېڅلي دین کې عدالت لوړ ارزښت او دریځ لري. عدالت د خلقت د نظام بنسټ او د آسمانونو او ځمکې د ټینګښت لامل دی. که چېرته دا عدالت ګډوډ شي، د کایناتو نظم او انسجام له ګډوډۍ سره مخامخ کیږي. لوی خدای جل جلاله د پیغمبرانو د بعثت او اسماني کتابونو د رالېږلو اصلي موخه د خلکو تر منځ د عدالت ټینګښت ګڼلې دی. فرمایي: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ [د الحدید سورت، آیت: ۲۵].

ژباړه: «موږ خپل پیغمبران له څرګندو نښانو او لارښوونو سره ولېږل او له هغو سره مو کتاب او د عدل

تله (میزان) نازله کړه، چې خلك پر عدالت ولاړ وي.»
په اسلام کې عدالت یو مطلق ارزښت دی چې په هیڅ ډول نه ښایي له هغه څخه انحراف او سرغړونه وشي، یعنې اسلام د ژوند په ټولو ډګرونو کې د ټولو انسانانو لپاره، د دیني، نژادي، رنګ، قوم، ژبې له توپیرونو او نورو اړیکو له په پام کې نیولو پرته د انسانانو او بشري تمدنونو او مذهبونو تر منځ د عدالت پلي کول لازم ګڼلي دي.
اسلام د ټولو دینونو او نظریاتو پر خلاف د عدالت ټینګول، نه یوازې د مسلمانانو په وړاندې، بلکې د دښمنانو په وړاندې یوه اړینه خبره بولي. ګڼ شمېر قرآني آیتونه او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم وینا پر دې خبرې ټینګار کړی دی. متعال خدای فرمايي: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾[المائدة: ٨].
ژباړه: «د کومې ډلې دښمني دې تاسو دومره راونه پاروي چې له عدالت نه واوړئ، عدالت وکړئ. دا له تقوا سره نژدې اړیکه لري.»
د (بني مخزوم) د قبیلې یوه مېرمن د غلا په جرم ونیول شوه او د غلا د حد مجازات ورته ورکړل شول. دې خبر په مسلمانانو کې شورماشور جوړ کړ، چې د اشرافو پر مېرمنې د غلا د حد پلي کول ښايي ستونزې رامنځته کړي او په ټولنه کې ګډوډي راولي. د اصحابو یوې ډلې د اسلام د ستر پیغمبر ګران اصحابي، اسامه بن زید د پیغمبر صلی الله علیه وسلم حضور ته واستاوه چې د مخزومي قبیلې د دې شریفې ښځې له مجازاتو څخه تېر شي او یا یې لږ سپک کړي. پیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې سپارښتنې په وړاندې په غوسه شو او اعلان یې وکړ. پخواني امتونه او قومونه له همدې امله هلاک شول. که کله به یو کمزوري او بېوزلي جرم سرته ورساوه، نو مجازات کاوه به یې، خو که به یو زورور سړي کوم جرم سرته ورساوه، هغه به یې خوشې کاوه. وروسته د الله پیغمبر دا تلپاتې شعار اعلان کړ: «په خدای قسم، که د محمد لور، فاطمه غلا وکړي، لاس به یې پرې کړم!»
تاریخ د امیر المؤمنین، عمر بن خطاب رضی الله عنه د مصر د والي، جلیل القدر صحابي عمرو بن العاص پر زوی د عدالت د پلي کولو کیسه په زرینو کرښو ثبته کړې ده. هغه د یو مسیحي قبطي ځوان د قتل په وړاندې له نوموړي صحابي او د هغه له زوی څخه قصاص واخیست او اعلان یې وکړ: «له کله راهیسې مو خلك خپل مریان کړي؟ په داسې حال کې چې میندو یې هغوی نړۍ ته آزاد راوړي دي!»
د عمر بن عبدالعزیز د خلافت په وخت کې د یوه ښار مسؤولین راغلل او وړاندیز یې وکړ چې د دښمن د نفوذ د مخنیوي لپاره دې اجازه ورکړ شي د ښار شاوخوا دېوال تاو کړای شي، ترڅو له ناامنۍ او زیان رسوونکو له زیان څخه وژغورل شي. د امیر المؤمنین، عمر بن عبدالعزیز ځواب دا رنګه و:

«خپل ښار د عدالت په پلي کولو خوندي او محفوظ کړئ!»

عدالت د یووالي او پیاوړتیا وسیله

د کورنیو او بهرنیو دښمنانو د نفوذ د گواښونو د مخنیوي په وړاندې د ټولنې د ثبات، پیاوړتیا او د ولسونو قدر او قیمت په عدالت کې نغښتی دی. ټولې ناخوالې، کورنۍ اخ و ډب او د ټولنو خواري او ذلت، په تېره بیا د اسلامي ټولنو، د عدالت په نه پلي کولو او له قانون څخه په سرغړونو کې پروت دی.

د عدالت او قانون پلي کول له یوې خوا په ټولنه کې د جرمونو او جنایتونو او له قانون څخه د سرغړونو مخه نیسي او له بلې خوا د یووالي، پیوستون، امنیت او قانونمندۍ لامل کیږي. ولس او دولت د کورنیو گډوډیو او بهرنیو خطرونو په وړاندې یو لاس او یو موټی کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. د اسلام په سپېڅلي دین کې دې د عدالت د مقام او ارزښت په اړه خبرې وکړي او د خبرو پایله دې د ډلو استازي نورو ته ووایي.

ارزونه

١ – د دې عبارت مفهوم څرگند کړئ: «عدالت د اسلام په دین کې مطلق دی.»

٢ - د مخزومي مېرمنې په اړه د اسلام د ستر پیغمبر عدالت څرگند کړئ.

٣ - د امیر المؤمنین دا وینا «خپل ښار د عدالت په پلي کولو خوندي او محفوظ کړئ!» څه معنا لري؟

٤ – د مصر د والي پر زوی باندې د امیر المؤمنین د عدالت د پلي کولو کیسه څنگه وه؟ بیان یې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د «عدالت د ټولنې د ټینگښت بنسټ» تر سرلیک لاندې یوه مقاله ولیکي.

اوه ويشتم لوست

د ملي يووالي په پياوړتيا کې د ډله ييزو رسنيو ونډه

په تېرو لوستونو کې مو د ملي يووالي د اهميت او ارزښت په اړه ولوستل، پر دې وپوهېدو چې د ټولو نېکمرغيو او برياليتوبونو راز په يووالي کې نغښتی دی. د يووالي له لارې يوه ټولنه د پرمختګ لوړو پوړيو ته ځان رسوي او پر هر راز ستونزو لاسبرې کيږي. ښايي يادونه وشي، چې آيا يووالی پخپله منځته راځي، آيا هر څوک د يووالي پر خوند پوهيږي؟ ياکومې محرکه قوې ته اړتيا شته چې په انسان کې د ملي يووالي روحيه او احساس رامنځته او پياوړی کړي؟ هو زموږ ونده دا ده چې په خپل هېواد کې له خپل وس سره سم په خپله ټولنه کې د يووالي تخم وکرو، خلکو ته د هغې ارزښت او اهميت په ګوته کړو او په دې ډګر کې عملي ګامونه پورته کړو.

ستاسو په اند د ملي يووالي په ټينګښت کې رسنۍ ولې ډېر اهميت لري؟

پورته مو يادونه وکړه، چې د يووالي د روحيې او احساس د رامنځته کېدو او پياوړتيا لپاره يوه ځواک ته اړتيا ده. دا ځواک په ټولنه او پرګنو کې د پوهې د کچې په خومره والي پورې اړه لري. په دې معنا چې خلک خومره پوهه لري، آيا د خپل دوست او دښمن توپير کولای شي، د خپل ځان او خپلې ټولنې خير او شر سره بېلولای شي او يا پر دې پوهيږي چې د يوې ټولنې د بري راز ترکومې کچې د هغه ټولنې د خلکو؛ نارينه او ښځو په يووالي کې نغښتی دی.

کېدای شي تر يوې کچې د يوې ټولنې په خلکو کې دا احساس موجود وي، خو اهميت يې ښايي ورته هغسې چې لازمه ده، ځرګند نه وي. يا نور داسې لاملونه شته، چې د ملي يووالي اړتيا پکې ډېره ښه محسوسېدای شي.

په يوه هېواد کې تر ټولو دمخه دا دنده د رسنيو پر غاړه پرته ده. سربېره پر دې رسنۍ د ولسونو د پوهې او فرهنګ په لېږد او انتقال کې مهم رول لوبوي. همدا رسنۍ دي، چې فرهنګ له يوه نسل څخه بل ته ليږدوي. ددې ترڅنګ رسنۍ د ولسونو د ويښتابه وسيلې دي. هر څومره چې په يوې ټولنې کې رسنۍ پرمختللې، آزادې او ناپلوې وي، په هماغه کچه هغه ټولنه دعدالت او برابرۍ په ستنو ولاړه او له ظلم، تېري او تعصب څخه خلاصه او ژغورلې وي.

رسنۍ په يوه ټولنه کې مخکښ رول لوبوي او هر لوري ته، چې وغواړي هغه ټولنه راکښلای شي. رسنۍ په اصل کې ټولنې ويښوي، دولتونو ته تګلاره ورکوي او په ځان پسې يې بيايي. رسنۍ د ټولنيزو اړيکو د وسيلې په نامه هم يادوي؛ يعنې ټولنې له يو بل سره تړي. له همدې امله يې د ټولنې په پرمختيا او ځوړتيا کې اهميت د پام وړ بلل کيږي. ددې تر څنګ رسنۍ په يوې ټولنې کې ناخوالو او نيمګړتياوو ته ګوته نيسي، د هغې لاملونه په ګوته کوي، د ټولنې تګلورى ټاکي او لازمه مرسته ورسره کوي.

رسنۍ د خپل همدې اهميت له مخې د دولت څلورم رکن ګڼل کيږي او تر ټولو لوړ ځای لري.

رسنۍ په چاپي، غږيزو، انځوريزو او برېښنايي بڼو موجودې وي. په چاپي رسنيو کې ورځپاڼې، جريدې، مجلې، په غږيزو کې راډيو، په انځوريزو کې تلويزيون او سينما او په برېښنايي کې انټرنيټ شامل دي. هرڅومره چې په يوې ټولنې کې د رسنيو شمېر زياتيږي، په همغه کچه پر عامه ذهنيت زيات اغېز اچوي.

رسنۍ د ولس د ويښتيا او بيدارۍ نښه ده. د رښتينو مطبوعاتو دنده د ولس لارښوونه، د ظالم مخنيوی او د حق او باطل تر منځ توپير دی. د رسنيو دنده داده چې حقايق او واقعيتونه له ډاره پرته د خلکو غوږونو ته رسوي. ژمنې او مسؤولې رسنۍ خلک ملي يووالي مينې، محبت، وروګلوۍ او ملګرتيا ته رابولي. پرمختللي هېوادونه له همدې لارې د نېکمرغۍ او پرمختيا لوړو پوړيو ته رسېدلي دي.

نن سبا په ګران هېواد کې د بيان او مطبوعاتو آزادي تضمين شوې ده. زيات شمېر خپرونې، راډيوګانې، تلويزيونونه، خبري رسنۍ، برېښنايي رسنۍ او ويب پاڼې فعاليت کوي او د خلکو نظر، ارمانونه او هيلې غبرګوي.

د یادولو وړ ده چې رسنۍ او مطبوعات باید د ټولنې سم او سالم لوري ته لارښوونه وکړي، د هېواد او ولس ملي ګټو ته وفادارې وي، خپل اصیل افغاني کلتور وساتي او د پردي کلتور له خپرولو ډډه وکړي. ژمنې رسنۍ کولای شي د یووالي او وحدت خوږ خوند خلکو ته ورورسوي، د شخصي ګټو پرځای خلک ملي ګټو ته راوبولي. پردیو ته خدمت، هېواد ته ستر خیانت وبولي. په دې توګه خپل دیني، اسلامي او افغاني رسالت سرته ورسوي او د نېکمرغۍ، سوکالۍ، پرمختګ او هوسا ژوند په لور خپله ټولنه پر مخ یوسي.

فعالیت

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي. د رسنیو د ښو او دندو په اړه دې له یو بل سره خبرې وکړي او د خپلو خبرو پایلې دې د استازو په واسطه نورو زده کوونکو ته ووایي.

ارزونه

١ – رسنۍ څنګه کولای شي، یوه ټولنه د یووالي او وحدت لور ته رهنمایي کړي؟

٣ – د ټولنې په پرمختګ، د سولې او عدالت په تامین او د ملي یووالي په ټینګښت کې رسنۍ څه رول لوبوي؟

٣ - د خپل هېواد د یو څو اوسنیو مهمو رسنیو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې له خپل وس سره سم په افغانستان کې د چاپي، غږیزو (صوتي)، انځوریزو (تصویري) رسنیو نومونه ولیکي او په بله ورځ دې ټولګي ته راوړي.

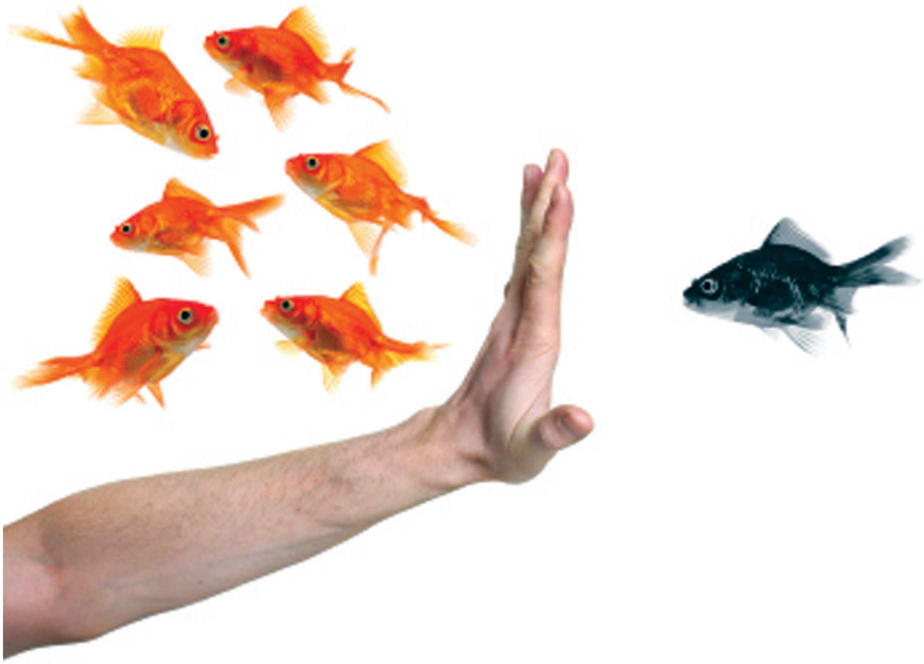

تعصب، یو ناروا عمل دی

تعصب څه شی دی؟ متعصب چاته ویل کیږي؟ په ټولنه کې د تعصب اغېزې او پایلې څنګه دي؟
اسلام تعصب ته په کومه سترګه ګوري؟
په دې لوست کې به د نوموړو پوښتنو ځوابونه ومومو.

تعصب څه شی دی؟

یو صحابي له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه وپوښتل: «ای د خدای رسوله، عصبیت څه شی دی؟» د خدای پیغمبر وفرمایل: «عصبیت دادی چې په ظلم کې د خپل قوم ملاتړ وکړې.»

د اسلام ستر پیغمبر په دې مبارک حدیث کې په لنډو خبرو د تعصب معنا څرګنده کړه؛ یعنې له خپلوانو، قوم، قبیلې، سیمې، نژاد، ژبې، ډلو ټپلو، ګوند، رئیس، مشر او نورو څخه په پټو او ړندو سترګو ملاتړ او تنګه کول تعصب ګڼل کیږي.

د جاهلیت په دوره کې دعربو شعار دا و، «د ورور ملاتړ دې وکړه! که ظالم وي یا مظلوم.» د اسلام ستر پیغمبر د جاهلیت د دورې دا شعار داسې واړاوه: «که ورور دې مظلوم و، ملاتړ یې وکړه او که ظالم و، له ظلمه یې منع کړه. دا کار د هغه ملاتړ دی.»

د تعصب تر ټولو ناوړه بېلګې دادي چې يوه ډله يا قوم د نژاد، قبيلې، فرهنګ، تاريخ، ټولنيزو پوړکو او نورو لارو چارو پر بل قوم يا خلکو د لوړالي دعوه وکړي او نورو ته په سپکه سترګه وګوري.
دا ډول ناروا تعصبونه وژونکې ټولنيزه ناروغي بلل کيږي ، چې يو واحد ولس په څو څو دښمنو ډلو او ډلګيو ويشي او په پای کې ټولنه د کمزورۍ، بېوسۍ او ټوټه کېدو لور ته بيايي.

اسلام او تعصب

د اسلام له څرګندېدو دمخه هم د عربو په سيمه او هم د هغه مهال په نړۍ کې د جاهليت د تعصبونو زنځيرونه د انسانانو په غاړو کې پراته وو. د ناپوهۍ تورتم د بشريت ژوند نيولی و. د اسلام د لمر په راختو دا توره او تياره شپه سبا شوه او د بشريت د ژغورونکي بعثت دا زنځيرونه او د جاهليت تعصبونه مات کړل، ټول انسانان د آدم عليه السلام اولاده او سره برابر وبلل شول.
قرآن کريم فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾[الحجرات: ١٣]
ژباړه: «ای خلکو، موږ تاسې ټول لومړی له نارينه او ښځې پيدا کړئ او بيا مو په ډلو او ښاخونو وويشلئ، ترڅو يوبل وپېژنئ، د خدای په نزد ستاسو تر ټولو غوره هغه څوک دی چې ډېره تقوا ولري. باوري ده چې خدای پوه او خبر دی.»
د اسلام پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حج پر مهال په خپله وداعيه خطبه کې د انسانانو تر منځ د برابرۍ اصل داسې اعلان کړ: «ای خلکو، خبر اوسئ چې ستاسو پروردګار يو، پلار مو (آدم) يو دی، خبر اوسئ هيڅ عربي پر عجمي او عجمي پر عربي، سور پوستی، پر تور پوستي غوره والی نه لري، مګر د تقوا په ارزښت، تاسو ټول له آدم او آدم له خاورو څخه پيدا شوی دی.»
وروسته يې مسلمانانو ته دنده ورکړه چې دا پيغام غايبو خلکو او راتلونکي نسل ته ورسوي.
په يوه بل حديث کې راغلي چې ګران پيغمبر اسلامي امت ته له تعصب څخه د ځان ساتنې په اړه دا خبرداری ورکړی دی: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ»[1]
يعني؛ «هغه څوک چې عصبيت ته بلنه ورکړي، هغه څوک چې د عصبيت په نامه وجنګيږي او هغه

١- سنن أبي داود

ځوک چې پر عصبیت ومري، زما له امت څخه نه دی.»

د یوه باغ رنګارنګ ګلان

د اسلام له نظره د انسانانو شمېره او د جنس، نژاد، ژبې، د بڼې د بېلابېلوالي او کورني ویش، قومونو، قبیلو او ولسونو توپیر د اختلاف، تنازع او تعصب لپاره نه دی، بلکې د ستر خالق د قدرت له نښو او بنده ګانو ته د هغه تعالی له بېشمېره نعمتونو څخه دي.

د وګړو، قومونو او ولسونو شمېره او بېلوالی د پېژندلو، مرستې او تعاون، د ټولنې د پرمختګ او سوکالۍ لپاره دی، نه د کرکې، تعصب، تجزیې، تفرقې او قومي غوروالي لپاره. د قومونو او قبیلو شمېره د دیني ارزښتونو، د فرهنګي میراثونو او د ژوندانه د بېلابېلو بڼو په لرلو په حقیقت کې د یوه باغ رنګارنګ ګلانو ته پاتې کېږي چې د ځمکې د مخ د ښکلا او بډاینې، یووالي او پیوستون، د ملت د غوړېدا، پرمختګ او ویاړ نښه ده. له دې امله ښايي ټول دا شعار په ګډه ووايو:

نه افغانیم و نی ترک و تــــاتاریـــم　　چمنزاریم و از یک شاخساریم
تمیز رنگ و بو بر ما حـــرام است　　کـــه ما پروردهٔ یک نـــو بهاریم

اقبال لاهوري

فعالیت

زده کوونکی دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د اسلام د سپېڅلي دین په رڼا کې د تعصب د ناوړه پدیدې په اړه معلومات چمتو او د استازي په واسطه دې نورو ته وړاندې کړي.

ارزونه

١ – د تعصب تر ټولو ناوړه بڼه کومه یوه ده؟

٢ – د اسلام د سپېڅلي دین له راڅرګندېدو دمخه قومونو د تعصبونو د یو څو بڼو نومونه واخلئ.

٣ - په یوه هېواد کې د قومونو، ژبو او نورو ځانګړتیاوو شتون په څه شي دلالت کوي؟

دکتور محمد يوسف

د هېواد د نومياليو له معرفي کولو څخه زموږ موخه داده چې لومړی د افغانستان د وتلو ملي مشرانو، پوهانو، ليکوالو او شاعرانو حق اداکړو، ياد يې تازه وساتو او ولس ته يې اتلولی، خدمت او سربښندنې په زړه کړو. له بلې خوا غواړو له دې لارې په ګرانو زده کوونکو کې له هېواد سره د مينې روحيه او احساس پياوړی کړو. زده کوونکي پر دې وپوهوو چې له هېواد سره رښتينې مينه د هغوی د پرمختګ او د هېوادوالو د ژوند د سوکاله کولو لپاره په کار او زيار کې نغښتې ده.

تاسو د دکتور محمديوسف نوم اورېدلی دی؟

د افغانستان د صدراعظم، دکتور محمد يوسف نوم د دموکراسی له لسيزې سره غوټه شوی دی. له هغه وروسته چې په هېواد کې د مشروطه غوښتنې د غورځنګ ځپې راپورته شوې، د وخت پاچا اړ شو چې واک له ولس سره شريک کړي. له دې امله يې د صدارت له څوکۍ څخه د سردار محمد داود خان د ګوښه کېدو غوښتنه ومنله او دکتور محمديوسف يې د هېواد د لومړني صدراعظم په توګه د باور د رايې د اخيستلو لپاره د افغانستان پارلمان ته وروپېژانده.

دکتور محمد يوسف په ۱۲۹۵ لمريز کال په کابل کې زېږېدلی دی. له نجات ليسې څخه تر فارغېدو

بیا په کابل پوهنتون کې شامل شو. وروسته د فزیك په څانګه کې د دکتورا د سند د ترلاسه کولو لپاره د المان هېواد ته لاړ. هېواد ته له راستنېدو وروسته لومړی په کابل پوهنتون کې د استاد او بیا د پوهنې وزارت د معین په توګه په کار وګومارل شو. محمدیوسف د محمد داؤد په کابینه کې د کانو او صنایعو د وزیر په توګه هم دنده سرته رسولې ده.
دکتور محمد یوسف د ۱۳۴۱ لمریز کال د کب په ۲۲ مه نېټه د صدراعظم په توګه ونومول شو او د باور د رایې د اخیستلو لپاره پارلمان ته معرفي شو. د هېواد پارلمان نوی پرکار پیل کړی و، زیاته کاري تجربه یې نه درلوده؛ ځکه د دموکراسۍ نظام د لومړي ځل لپاره په افغانستان کې پلی کېده.
له دې سره سره چې دکتور محمدیوسف د دولت په چارو کې پوره تجربه درلوده، د وزیر په توګه یې د کانو او صنایعو په وزارت او نورو لوړو دولتي پوستونو کې کار کړی و، د پارلمان غړو د هغه له نوماندۍ سره مینه نه درلوده. د دې نه لیوالتیا یو لامل د سردار محمد داؤد خان په کابینه کې د وزیر په توګه هغه د دندې سرته رسول و. پارلمان غوښتل داسې یو څوك صدراعظم شي چې په پخوانۍ کابینه کې یې کار نه وي کړی.
دکتور محمد یوسف هغه مهال پارلمان ته ورغی چې یو شمېر محصلان دمخه هلته ځای په ځای شوي وو. نوموړي پارلمان ته یوه اوږده وینا واوروله. له لنډو خبرو اترو او ځینو نیوکو وروسته د پارلمان غړو د هغه وینا ومنله او د افغانستان د صدراعظم په توګه یې هغه ته د باور رایه ورکړه.
کله چې د ۱۳۴۳ لمریز کال د لړم په ۳ مه نېټه د افغانستان صدراعظم غوښتل پارلمان ته ننوزي، محصلانو یې مخه ونیوله. دکتور یوسف له هغوی وغوښتل خپل استازي صدارت ته ورواستوي، چې د غوښتنو په اړه یې خبرې اترې وشي.
نوي حکومت له ناځاپي پېښو سره د مقابلې وس نه درلود، له دې امله وضع ورو ورو کړکېچنه شوه. محصلانو پر لاریونونو لاس پورې کړ. ددې ناکراریو مسؤولیت د دکتور محمدیوسف په غاړه ولوید، نو له صدارت څخه یې استعفا وړاندې کړه. د ۱۳۴۳ لمریز کال د لړم په ۸ مه د نوموړي د صدارت دوره له دوه کاله او یوولسو ورځو څخه وروسته پای ته ورسېده.
دکتور محمدیوسف له صدارت څخه وروسته د ۱۳۴۴- ۱۳۵۱ لمریز کلونو په منځ کې په بن کې د افغانستان د سفیر په توګه خدمت وکړ. د ۱۳۵۷ لمریز کال له کودتا څخه وروسته په المان کې پاتې شو، له هغه ځایه یې د رژیم پر ضد خپلې مبارزې ته دوام ورکړ. د مجاهدینو د حکومت په بهیر کې یې د هرات په غونډه کې برخه اخیستې ده.

دکتور محمدیوسف په ۱۳۷۷ لمریز کال په المان کې وفات شو.

د صدراعظم په توګه د دکتور محمدیوسف په ټاکل کېدو د دموکراسۍ لسیزه پیل شوه؛ اساسي قانون تدوین شو؛ د مطبوعاتو او ګوندونو آزادي اعلان شوه. د مطبوعاتو قانون خپور شو، خو د ګوندونو قانون خپور نشو. ګڼ شمېر ملي، اسلامي او کمونیستي خپرونو په کار پیل وکړ. یو شمېر خلکو له دې آزادیو او پارلماني خوندیتوب څخه ناوړه ګټه پورته کړه، د کمونیستي ایډیالوژۍ په خپرولو یې سیاسي فعالیتونه پیل کړل. حکومت دوام ونشو کړای او د خلکو غوښتنې بې ځوابه پاتې کېدې. په پایله کې حکومت نسکور شو او په ۱۳۴۴ لمریز کال کې محمدهاشم میوندوال د صدراعظم په توګه وټاکل شو.

فعالیت

زده کوونکي دې په بېلا بېلو ډلو کې د دکتور محمدیوسف د ژوند په اړه خبرې وکړي او وروسته دې خپل نظر نورو ته بیان کړي.

ارزونه

۱ - ولې دکتور محمدیوسف ونه کړای شول د صدارت دنده سرته ورسوي؟

۲ - د دکتور محمدیوسف د صدارت له دورې سره کوم ستر بدلونونه منځته راغلل؟

۳ - ستاسو په اند آیا د وینا له آزادۍ او دموکراسۍ څخه ګټه اخیستنه نامحدوده ده؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د وینا د آزادۍ د پولو په اړه خپل نظر په یوې مقالې کې ولیکي.

د هېواد حقونه

هېواد د مور په څېر دی. څنګه چې مور خپل ماشومان په خپلې غېږ کې لویوي، شېدې، اوبه او خواړه ورکوي، مینه او محبت ورسره کوي، هېواد هم د خپلو اوسېدونکو لپاره د مور حیثیت لري. په دې توګه هېواد پر خپلو اوسیدونکو ډېر حقونه لري چې په دې لوست کې به یې وپېژنو.
ستاسو په اند یو هېواد پر خپلو اوسیدونکو کوم حقونه لري؟

کور د استوګنې تر ټولو کوچنی واحد دی. د کورنۍ غړي د یوه مشر له خوا اداره کیږي. د کورنۍ ټول غړي د خپل کاله د مشر له لارښوونو سره سم خپل کارونه تنظیموي، کوچنیان او ځوانان لوست لولي، ښوونځیو ته ځي، پوهنتون لولي، یا په کروندو او نورو دندو بوخت وي او خپله راتلونکې د وخت له غوښتنو سره سمه جوړوي.
د کورنۍ مشر د کورنۍ د نورو غړو په مرسته د هغوی د ژوند ټول لګښتونه: خواړه، اوبه، درمل، جامې، د ښوونځي او لوړو زده کړو لګښت، ... چمتو کوي. اسلامي اصول، ارزښتونه او بنسټونه او د هغوی له مخې د کورنیو د غړیو د خپلمنځي اړیکو د ټینګولو، د ژوند د لارو چارو، د مشرانو په وړاندې د درناوی، پر کشرانو د ترحم او زړه سوي، له انډیوالانو او ملګرو سره د ناستې ولاړې، د کلي، چم او مالت له خلکو سره د راشه درشه، له خپلوانو، ګاونډیو او نورو سره د اړیکو د ساتلو او نورو اړینو او له ورځنیو غوښتنو سره سم لارښوونې ورته کوي او د ژوند پر اوږده واټ یې سموي.

ددې ټولو کارونو په وړاندې د کورنۍ هرغړی دنده لري د کورنۍ د غړو تر منځ د وحدت او یووالي، وروروليۍ او خوروليۍ روحیه پیاوړې او ټینګه وساتي.
هېواد هم د کور په څېر زموږ د دمې، استوګنې او د ستړیا د له منځه وړلو ځای دی. د مور په څېر موږ ته د شپېدو پرځای اوبه، خواړه او مېوې راکوي او په خپلې ارتې غېږ کې راته د هر راز سوکالۍ او هوساینې لارې چارې برابروي. له دې امله پر موږ ګڼ حقونه لري. هر حق یې ښایي وپېژنو او په سرته رسولو کې یې خپله دیني او ملي وجیبه پر ځای کړو. د نورو حقونو په لیکه کې هېواد پر موږ دا لاندې حقونه لري:
د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتیا او ملي واکمنۍ د ساتلو حق: هېواد پر خپلو اوسیدونکو حق لري چې تل یې د پردیو له ناپاکو منګولو څخه خلاص وساتي، ځمکنۍ بشپړتیا یې خوندي کړي او هیڅ ورانوونکو عناصرو او پردیو مزدورانو ته ددې موقع ورنه کړي، چې په یوه یا بله پلمه یې د هېواد خپلواکي او ځمکنۍ بشپړتیا له ګواښ سره مخامخ کړي. د یوه هېواد خپلواکي د هغه هېواد د اوسیدونکو په ملي یووالي، پوهه او زده کړه، له نفاق او ژبنیو، قومي، سمتي، ګوندي او نورو اړیکو څخه په پاک چاپېریال کې خوندي کېدای شي. که د یوه هېواد اوسیدونکي په خپلو کې په توکم، ژبې، سمت او نورو اړیکو سره وېشلي وي، نو غلیم او په مورچل کې ناست دښمنان په ډېره اسانۍ کولای شي، د هغه هېواد خپلواکي، نېکمرغي او سوکالي هر مهال له ګواښ او خطر سره مخامخ کړي.
د ودانولو او بیارغاولو حق: وران ویجاړ هېواد او له بدمرغیو ډک کور او خاوره د انسان د استوګنې جوګه نه وي. الوتونکي به مو لیدلي وي، په څومره مهارت او وړتیا خپلې ځالې جوړوي او د خپل نسل د پایښت لپاره یې سمبالوي. انسانان هم له خپل اقتصادي ځواک سره سم خپل کورونه او د استوګنې ځایونه جوړوي. ښکلي کوي یې او د ساتلو لپاره یې هلې ځلې کوي.
هېواد هم د هېوادوالو ګډ کور او استوګنځی دی. ښایي له خپل کور څخه کم ونه ګڼل شي. د هېواد په ودانۍ او ښکلا کې د هغه هېواد د ټولو اوسیدونکو نېکمرغي او سوکالي نغښتې ده. د هېواد دننه ټول شیان یا شخصي ملکیت وي یا ملي او د ټولو خلکو. پر شخصي ملکیت د هغې خاوندان پام کوي او نه پرېږدي څوک ورته زیان ورسوي. خو د ملي یا عامه شتمنیو په اړه بیا دا احساس نشته. څوک یې خپل مال نه ګڼي. که څوک ورته زیان رسوي، نو وایي پر ما یې څه! همدا د ((پر ما یې څه!)) جمله د هېواد له ورانۍ سره ډېره مرسته کوي. که څوک د ناپوهۍ له مخې یا په لاسي (عمدي) ډول عامه شتمنیو ته زیان رسوي، ښایي په ډېرو خوږو او نرمو جملو او نصیحت یې مخه ونیول شي. داکار دوې ګټې لري: یوه دا چې هغه څیز ته د زیان رسولو مخه نیول کېږي، بل دا چې زیان رسوونکي افراد د دې زیان پر ماهیت پوهېږي او په راتلونکي کې خپله نورو ته د زیان د نه رسولو لارښوونه کوي. که هرڅوک پر خپل وار له خپل وس سره سم له ډېرو کوچنیو کارونو څخه نیولې تر لویو پورې د هېواد د ودانولو او هېواد ته د زیان رسولو په مخنیوي کې خپل مسؤولیت وپېژني او ادا یې کړي، کېدای شي پایله به یې ډېره ښه او په زړه پورې وي.
د ودې او پرمختګ حق: له یو ټاکلي برید څخه مثبت لوري ته حرکت او خوځښت له پرمختګ

څخه عبارت دی. دا پرمختګ انسان ته د روغتيا، سلامتۍ، زده کړې، استوګنې او کار د چمتو کولو له لارې شونی کيږي. د ټولنې پرمختګ يوازې په يوه ډګر پورې محدود نه دی. په هر ډګر کې نوښت او مثبت بدلون ته پرمختګ ويل کيږي. د بېلګې په ډول، ټولنيز پرمختګ، اقتصادي پرمختګ، سياسي پرمختګ، علمي پرمختګ، ښوونيز او روزنيز پرمختګ، کرنيز پرمختګ او په لسګونو داسې نور. دا پرمختګونه په ټوله کې د انساني ژوند د ښه کولو او لوړولو په موخه کيږي. تر هغه پورې چې د يوه هېواد استوګن تر خپل وس پورې په خپلو اړوندو ورسپارل شوو کارونو کې صداقت او ايمانداري ونه کړي او ځان سترې نه کړي، پرمختګ نه ترلاسه کيږي او نه د انساني ژوند په کيفيت کې بدلون راځي. له دې امله موږ ټول، که زده کوونکي يو، که ښوونکي، بزګر، ډاکټر، قاضي، څارنوال، سوداګر، هټيوال يا ... ښايي په خپلو اړوندو کارونو کې له رښتينولۍ او صداقت څخه کار واخلو او خپل مسؤوليت په سمه توګه سرته ورسوو. په پايله کې هرو مرو هېواد پرمختګ کوي، چې ټول فردي پرمختګونه او د ژوند په کيفيت او ښرنګوالي کې بدلون له همدې لارې تر لاسه کيږي.

د چاپېريال او د استوګنې د ځای پاک ساتل او ښکلي کول: هېواد پر هر اوسيدونکي حق لري چې طبيعي او د انسان پر لاس جوړ شوی چاپېريال يې پاک وساتي او د ښکلي کولو او ښايسته کولو لپاره يې هلې ځلې وکړي. له کوره نېولې د کار تر ځايه، شاوخوا چاپېريال، پارکونو، سړکونو، بڼونو، ونو او ځنګلونو، اوبو، چينو او کاريزونو، دښتو او غرونو، کانونو، تر ځمکې لاندې زېرمو او پر ټولو هغو ځايونو پام کول او له هغوی څخه معقوله او سمه ګټه اخستل چې په يوه ډول نه يوه ډول د انسان د ژوندانه له پايښت سره مرسته کوي او هېواد سمسور ساتي.

په لنډ ډول د هېواد د حقونو ساتل او د هغې درناوی پخپله د هغه هېواد د اوسيدونکو د حقوقو بسيانه او د هغوی له ژوندانه سره مرسته کول دي. له دې امله بايد د هېواد ټول حقونه وساتل شي، درناوی يې وشي، ترڅو زموږ حقونه وساتل شي او درناوی يې وشي.

فعاليت

زده کوونکي دې د هېواد د مهمو حقونو په اړه خپل نظر نورو ته بيان کړي.

ارزونه

١ – د يوې کورنۍ غړي يو پر بل باندې کوم حقونو لري؟

٢ - بې اتفاقي په کور، قوم او هېواد کې څه پايلې رامنځته کوي؟

٣ –د هېواد د ودانۍ او چاپېريال د پاک ساتنې لپاره څه کول په کار دي؟